

İLK MÜSTAKİL DEPREM KİTABI: RİSÂLE-İ ZELZELE

THE FIRST INDEPENDENT BOOK OF EARTHQUAKE:
EARTHQUAKE BOOK
(RİSÂLE-İ ZELZELE)

Lemi AKIN*

ÖZET

Bu çalışmada depremlerin tarihî kaynaklara yansımalarının bir örneği olarak müstakil şekilde hazırlanmış, 1719 büyük İstanbul depreminden sonra Ahmed b. Receb el-Kostantinî tarafından kaleme alınmış, -şimdiye kadar bilinen- ilk deprem kitabı olan Risâle-i Zelzele'nin tanıtımı yapılmış ve kitabın tamamı verilmiştir. Öncelikle İstanbul'da meydana gelen büyük depremler hakkında bilgi verilmiş, daha sonra da eserin genel özelliklerine değinilmiştir. Eserin göze çarpan dil özellikleri ele alındıktan sonra, eserin tamamı transkripsiyonlu olarak ortaya konmuş ve son olarak da eserin sözlüğü verilmiştir.

Risale-i Zelzele, depremle ilgili bir eser olmasına rağmen depremin şiddeti, etkisi, yıkılan binalar, ölü sayısı gibi bilgiler verilmemektedir. Depremlerin meydana gelişi ile ilgili halk arasındaki söylentilere açıklık getirmekte ve depremlerin meydana geliş nedeni hakkında bilgiler vermektedir.

Anahtar Sözcükler: Risâle-i Zelzele, Ahmed b. Receb el-Kostantinî, Deprem, İstanbul Depremleri, Deprem Kitabı.

* Okt. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, lemiakin@hotmail.com

ABSTRACT

This study, as an example of reflection of earthquakes in the historical resources, examines Risale-i Zelzele (An Earthquake Book), which is prepared in a detached way and written by Ahmed b. Receb el-Kostantinî after the great Istanbul earthquake in 1719 and known as the first book ever on earthquakes. In this study, the entire book is also given. The study starts with giving information about the enormous earthquakes that occurred in İstanbul, then general features of the book are mentioned. Having addressed the outstanding language features of the book, the complete book is being shared with its transcription and finally a dictionary for the book is given.

Even though Risale-i Zelzele is a book on earthquakes, the work does not provide such information as the earthquake intensity and effects, destroyed buildings, or the number of the dead. It basically clarifies conventional rumors and stories on the occurrences of the earthquakes and gives information about the causes on how earthquakes occur.

Key words: Risale-i Zelzele, Ahmed b. Receb el-Kostantinî, Earthquake, İstanbul Earthquakes, book of earthquake.

GİRİŞ

Doğal afetler içerisinde insanları en çok etkileyen depremler, bugün olduğu gibi tarihte de var olagelmıştır. Küçük depremler çok çabuk unutulsa da büyük depremler toplumları etkilemiş ve toplum hafızasındaki yerini almışlardır. Deprem gerçeği tarihte olduğu gibi bugün de devam ettiği için bu hafızanın canlı tutulması gerekmektedir. Bunun için de depremle ilgili tarihî kaynaklara aktarılmış bilgi, belge, veri, gözlem vb. kayıtların incelenmesi ve bundan sonra olabilecek depremlere karşı önlem alırken bunlardan istifade edilmesi gerekmektedir. Biz de hem bu amaçla hem de tarihe kaynaklık eden bu eserlerin dilinin incelenmesi amacıyla böyle bir çalışma gerçekleştirdik.

Osmanlı tarihi ve daha öncesine baktığımızda büyük depremlerin genel de İstanbul ve çevresinde olduğu görülmektedir. Burada büyüklükten kasıt şiddetiyle birlikte, sonrasında bıraktığı etkidir. Çünkü tarih boyunca İstanbul ve çevresinde çok fazla insan yaşadığı için depremin şiddeti küçük bile olsa etkisi ve tarihi kaynaklara yansımaları büyük olmuştur. İstanbul tarih boyunca çok sayıda depremle sarsılmıştır. Bunlardan dört tanesi büyük deprem olarak bilinmektedir.

1. Büyük Depremler

1.1. 1509 Depremi:

Osmanlı döneminde İstanbul'daki en büyük deprem 1509 yılında meydana gelen kıyamet-i suğra yani küçük kıyamet olarak adlandırılan depremdir. Bu deprem Osmanlı kaynaklarında geniş yer bulmuştur. En önemli kaynak, depremin bizzat tanığı olan Rûhî'nin depremle ilgili verdiği bilgilerdir.¹ Yine aynı yüzyıl da yaşamış Kemal Paşazâde'nin aktardığı bilgiler de Rûhî'nin vermiş olduğu bilgilerin değişik bir şekilde aktarımından ibarettir.² Osmanlı kaynaklarında olduğu gibi batı kaynaklarında da bu depremle ilgili bilgiler mevcuttur. Bunlardan en önemlisi de, Marino Sanuto'nun depremi yaşayanlardan aktardığı bilgilerdir.³ Bu ana kaynaklar ve bunların dışındaki pek çok kaynakta depremin çok şiddetli olduğu, İstanbul dışında da hasarlara sebep verdiği, İstanbul'da birçok yapının yerle bir olduğu, kesin olmamakla birlikte beş ila on bin arasında kişinin öldüğü belirtilmektedir.⁴ Ayrıca deprem sonrasında İstanbul'un tekrar imarıyla ilgili yoğun bir çalışma yapıldığı da bildirilmektedir.

1.2. 1766 Depremi:

Kaynaklarda kayıtlı diğer büyük bir deprem ise 1766 yılında meydana gelen depremdir. Bu deprem de şiddeti ve etkili olduğu alan itibariyle 1509 depremine benzemektedir. Yine bu depremle ilgili birçok kaynakta bilgi bulunmakla birlikte, en ayrıntılı bilgiler *Mür'î't-Tevârih* adlı eserde yer almaktadır.⁵ Yaklaşık 4000 kişi ölmüş, Fatih Camii tamamen, diğer büyük camiler de kısmen yıkılmıştır.⁶ Devrin padişahı III. Mustafa da bir süre çadırda kaldıktan sonra Edirne'ye gitmiştir.⁷

1.3. 1894 Depremi:

Yakın tarihimizde İstanbul'da 17 Ağustos 1999 depreminden önce en büyük deprem 1894 yılında meydana gelmiştir. Bu depremle ilgili elimizde

¹ V.L. Menage, "Edirneli Rûhî'ye Atfedilen Osmanlı Tarihinden İki Parça", *İsmail Hakkı Uzunçarşılı Armağanı*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1976, s. 311-333.

² İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman VIII. Defter* (Transkripsiyon: Ahmet Uğur), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1997, s. 279-280.

³ Marino Sanuto, *I Diarii*, C.58, Forni, Bologna 1789.

⁴ V.L. Menage, *a.g.m.*, s. 323.

⁵ Şemdanîzâde Fındıklı Süleyman Efendi, *Mür'î't-Tevârih*, (Neşreden: Münir Aktepe), İstanbul Ü. Yay., İstanbul 1978.

⁶ Muzaffer Erdoğan, "Son İncelemelere Göre Fatih Camii'nin Yeniden İnşası Meselesi", *Vakıflar Dergisi*, V, 1962, s. 162.

⁷ Kevork Pamukçıyan, "1766 Büyük İstanbul Zelzelesi", *Tarih Konuşuyor*, V-VI, Sayı: 28, İstanbul 1966, s. 14.

birçok kaynak bulunmaktadır. Bu kaynaklarda depremin şiddetinin çok büyük olduğu; fakat ölü sayısının çok fazla olmadığı dikkat çekmektedir. Resmi kaynaklar ölü sayısını 70, Sabah gazetesi 75, Moniteur Oriante gazetesi ise 135 olarak vermektedir.⁸ Depremin üzerinden bir süre geçtikten sonra, depremle ilgili kayıtlardan elde edilen verilerde bu depremde 280 kişi öldüğü, 295 kişinin de yaralandığı tespit edilmiştir.⁹

1.4. 1719 Depremi:

Son olarak makalemizin konusunu teşkil eden 1719 depremi de Osmanlı döneminde vuku bulmuş büyük depremlerden biridir. 17 Ağustos 1999 depremiyle şiddeti ve etkileri açısından benzerlik göstermektedir.¹⁰ 1999 depreminden farklı olarak deprem öğle saatlerinde meydana gelmiştir.¹¹ Bazı kaynaklar bu depremin merkez üssünün İzmit olabileceğini söylemekte ve başta İstanbul olmak üzere Yalova, Sapanca, İzmit ve Düzce'nin de sallandığını belirtmektedir.¹² Depremi bizzat yaşayan tarihçi Râşid, "Raşid Tarihi" adlı eserinde depremi şu şekilde anlatır:¹³

"Bi-hikmetillâhi te'âlâ [1131 senesi] mâh-ı recebü'l-müreccibinin beşinci hamîs günü sâ'at beşde [24 Mayıs 1719] iken bir azîm zelzele-i hevl-nâk vâkı' olup tahmînen üç dakîka kadar İstanbul ve muzâfâtı ve sâ'ir nevâhî-i karîbe ve ba'idesi vakf-ı irtî'âş ve âmme-i halâyık bu hâlet-i dehşef-efzâ ile bî-karâr bîm u telâş olup kemâl-i kesret üzre ocaklar ve ba'zı vehen ve indirâsa müşrif olan binâlar ve Sarây-ı Hümâyûn'da Yalıköşkü kurbunda vâkı' kayıkhânelerden ba'zısı ve Edinekapusu dâhilinde câmi'-i şerîfe mukâbil kal'a duvarı ve sur-ı İstanbul'un kara tarafında duvarları husûsan Yedikule'den Ahırkapı'ya dek deryâ tarafında olan duvarların ekser-i mevâzı'ı ve kulelerinin ba'zıları münhedim ve bir sâ'at mürûrunda evvelkiden hafifce yine bir zelzele dahi

⁸ Fatma Ürekli, "1894 İstanbul Depremi", *İstanbul Araştırmaları*, nr.5, Bahar, 1998, İstanbul, s. 34.

⁹ Vahdettin Engin, "II. Abdülhamid'in Hususî İradeleri Işığında 1894 İstanbul Depremi ve Gündelik Hayata Etkisi", *Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri 22-23 Mayıs 2000 (Bildiriler kitabından)*, İstanbul Ü. Edebiyat Fak. Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 2001, s. 141-149.

¹⁰ Esen Arpat, "Eldeki Verilere Göre Marmara'da Deprem Tehlikesi", *Cumhuriyet Bilim Teknik*, S.722, 2001.

¹¹ H. Soysal, S. Sipahioğlu, S. Kolçak, D. Altınok, *Türkiye ve Çevresinin Tarihsel Deprem Kataloğu (M.Ö. 2100-M.S. 1900)*, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Yay., İstanbul 1981.

¹² Mehmet Genç, Mehmet Azak, *İstanbul Depremleri*, İBB – İGDAŞ Genel Müdürlüğü Yay., İstanbul 2000, s. 189.

¹³ M. Râşid, *Râşid Tarihi*, C.II, İstanbul 1282 (1865-66).

olduğundan kat‘-ı nazar iki üç gün kadar hareket-i mahsûse-i arz karâr-yâb-ı sükûn olmamasıyla halâyıktan bi‘l-küllîye emn ü râhat mün‘adim oldu.

H. 1131 senesi Recep ayınının 5. (M. 24 Mayıs 1719) hamis (Perşembe) günü saat beş¹⁴ sularında vuku bulan deprem, İstanbul‘da da korku ve yıkıma sebep olmuştu. Şiddetli sarsıntı sonucu, yıkıma meyilli binalar, Topkapı Sarayı‘nda Yalı Köşkü yakınındaki kayıkhanelerden bazısı, Edirnekapı Camii‘nin karşısındaki kale duvarı, surların özellikle Yedikule‘den Ahırkapı‘ya kadar olan kısımlarının ekseri yerleri, kara tarafında da bir kısım yerler ile bazı kuleler yıkılmıştı. İlk sarsıntıdan bir saat sonra, öncekinden hafifçe yeni bir sarsıntı daha meydana gelmişti. Sarsıntılar iki üç gün süreyle devam etti.”¹⁵

Yine depremi yaşayanlardan Fındıklı Silâhtar Mehmed Ağa “Nusretnâme” adlı eserinde depremi şöyle aktarmaktadır:¹⁶

“Galata zindânına mülâsık hisâr dîvârı yıkılıp altında kabâbcı dükkânında dört nefer âdem kalup üçü helâk olup biri sağ çıktı. Şehr-i İznikmid‘in beşte dört bölüğü yıkıldı, altında kalan ricâl ve nisvân ve sibâyandan dört bin kadar âdem helâk olduğun tahkîka irdi ve altı aded câmi‘-i şerîf yıkılıp içinde bulunanlardan altı yüz kadar âdem helâk oldu ve kâfirî binâ şehre gelen su kemerlerinin beşi yıkıldı ve hattâ yirmi beş zirâ‘ bir şayka yapıldığı yerden tîzgâhdan kaldırup on adım kadar mahalle atduğın gören kimesnelerden işittim buna münâsebet fakîrin Bağçe Kapsu dâhilinde hisâr dîvârı üzre olan hânemizin bir camını kopardup yirmi adım mahalle atduğın bize vâki‘ oldu ve Yalova kasabasının nısfı yıkıldı ve Karamürsel kasabası bütün yıkıldı ve Kazıklı kasabası yire geçdi ve Sapanca kasabası ve Düzce kasabası yıkılıp ekserî halkı helâk oldu ve ekserî harâblık mezkûr vilâyetlere isâbet eyledi sâ‘ir Rumili ve Anadolu câniblerinde aslâ bir mahalle ziyan olmadı.

Galata zindanı yanındaki hisarın duvarı yıkıldı. Duvarın dibindeki kebaççı dükkânında yıkıntılar altında dört kişi kaldı; birisi kurtarıldı, diğerleri öldü. İzmit şehrinin beşte dördü yıkıldı. Yıkıntılar altında kalan 4.000 kadar insan helâk oldu. Altı tane cami yıkılıp, yıkıntıları altında 600 kadar insan öldü. Eski devirden kalmış olan ve şehre su getiren kemerlerden beşi yıkıldı. Hatta 25 ziralık bir kısmınının 10 adımlık bir yere atıldığını görenlerden işittim. Aynı şekilde benim Bahçekapısı‘nda hisar duvarı üzerindeki evimin bir camınının da yerinden kopup yirmi adım uzağa fırlamış olduğunu gördüm. Yalova kasabasınının yarısı yıkıldı. Karamürsel kasabasınının ise bütünü yıkıldı. Kazıklı

¹⁴ Bu vaktin günümüz saatiyle öğle saatlerine gelmiş olması gerekir.

¹⁵ Orhan Sakin, *Tarihsel Kaynaklarıyla İstanbul Depremleri*, Kitabevi Yay., İstanbul 2002, s. 114.

¹⁶ Fındıklı Silâhtar Mehmet Ağa, *Nusretnâme*, (Haz. Mehmet Topal) Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2000.

kasabası yere geçti. Sabanca kasabası ve Düzce kasabası yıkılıp, halkının çoğunluğu öldü. Asıl yıkıntılar bu saydığımız yerlerde oldu; diğer Anadolu ve Rumeli taraflarında kesinlikle herhangi bir mahalle zarar ve ziyana uğramadı.”¹⁷

Burada bir kısmını verdiğimiz Her iki eserde de görüldüğü gibi deprem ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

2. Risale-i Zelzele

Depremle ilgili bilgilerin yer aldığı bu eserler ve bunlara benzeyen diğer eserler müstakil bir eser değildir; yani depremler bunların içerisinde bir bölüm olarak yer almaktadır. Bizim üzerinde araştırma yaptığımız eser ise bizzat deprem ile ilgili Osmanlı döneminde yazılmış -şimdiye kadar bilinen- ilk müstakil eser olması açısından önem arz etmektedir.

Risale-i Zelzele, depremle ilgili ilk müstakil eser olmasına rağmen, depremin şiddeti, etkisi, yıkılan binalar, ölü sayısı gibi bilgileri vermemektedir. Depremlerin meydana gelişi ile ilgili halk arasındaki söylentilere açıklık getirmekte ve depremlerin meydana geliş nedeni hakkında bilgi vermektedir.

Osmanlı Döneminde Risale-i Zelzele'den sonra depremle ilgili farklı eserler de görülmektedir. Bunlardan en dikkat çeken Bursa'lı Gökmenzâde Hacı Çelebi'ye ait olan “İşaretnümâ” adlı eserdir.¹⁸ Yazar bu eserde Bursa'da 1855 yılı içerisinde meydana gelen iki farklı depremle ilgili ayrıntılı bilgiler vermektedir. Gökmenzâde, bu eserle Türk tarihinde depremle ilgili bilimsel verilere dayanarak ilk deprem tarihini yazmış ve çalışmalarıyla da Osmanlı'da sismoloji biliminin öncülerinden olmuştur. Ayrıca Gökmenzâde, 1910'da Rasathane-i Amire müdürlüğüne getirilen ve bugünkü Kandilli Rasathanesi'ni kuran M. Fatih Gökmen'in de babasıdır.¹⁹

Yine müstakil olarak sadece depremle ilgili basılan eserler arasında Ahmet Tevfik Bey'in 1890'da basılan "Hareket-i Arz ve Esbab-ı Zuhuru Hakkında Meşahir-i Erbab-ı Fünundan Bazılarının Akvali" adlı eseri, Halil Ethem'in 1894'de İstanbul'da basılan "Hareket-i Arz'a Dair birkaç söz" eseri, Salih Paşazâde Abdullah Mazhar'ın 1897'de Bursa'da basılan "Hareket-i Arz" adlı eseri, Ali Muzaffer Bey'in 1899 yılında İstanbul'da basılan "Zelzele

¹⁷ Orhan Sakin, *a.g.e.*, s.115.

¹⁸ Orhan Bilgin, “Gökmenzâde'nin İşaret-nümâ Adlı Deprem Risalesi”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, C.1., S.2, Yaz 2010, s. 1-32.

¹⁹ Ferhat Özçep, Naci Orbay, “Yerküre ile Fiziksel İletişim: Cumhuriyet'in 75. Yılında Ülkemizde Jeofizik”, *İ.Ü. Mühendislik Fak. Yerbilimleri Dergisi*, C.12, 1999, s. 99-115.

hakkında Malumat" adlı eseri sayılabilir. Bu eserler batı kaynaklı eserlerden çevirilerek meydana getirilen eserlerdir.²⁰

2.1. Eserin Yazıldığı Tarih

Eserin yazılış tarihi Süleymaniye nüshasının sonunda 1720 (H.1132) olarak kaydedilmiştir.²¹

2.2. Eserin Yazılış Amacı

Eser 1719'da İstanbul'da meydana gelen büyük depremden sonra halk arasında depremin sebebiyle ilgili değişik söylentiler olduğunu bildirir. Bu söylentilerin depremin gerçek sebebini yansıtmadığını ifade eder. Yazar, depremin asıl sebebini ortaya koymak için bu eseri yazdığını ifade eder.

“Öazret-i Risâlet-i menziletin hicretleri târiòi biñ yüz otuz bir senesine bâliâ olduúda vâúí‘ olan zelzele-i ‘aôimede vaútâki nâsın iòetilâfını gördüm ise ki ba‘zısı óareket-i arz óâmil-i arz olan âevriñ úlını taórik itmesinden nâşiddir diyüp ve ba‘zı âderide ol âevrden aşıaı olan balıaúñ taóriki diyü úâ‘il-i evveli taóti‘e eyleyüp ba‘zı âderide istişkâl eyleyüp gerek öküz gerek balıú taórik böyle olaydı, bütün vech-i arz óareket itmek iútizâ iderdi; ba‘zı maóalalde olup ba‘zı maóalalde olmamaú öküz ile balıúdan olmamasına delildir didükde úudretu’llâha ‘aúl irmez, el-‘ilmü ‘indallâh óaúúuatini Allâh bilir.” (3b/6-4a/1)

Yine yazar halkın cahil olduğu için bu tarzdaki söylentilere inandığını belirtir. Halkın cahil olmakla birlikte öğrenme isteğinin de olmadığını söyler. Kimsenin kendisinden bu konuda bir talebi olmadığını fakat bilip de söylememenin bir vebal olduğunu bir hadise dayandırarak ifade eder. Bu vebalden korktuğu için eseri yazdığı da anlaşılmaktadır:

“...Bu óaúir-i pür-taúâir bu mertebe óalúñ cehlinden ve bilmediklerini öğrenmege ‘adem-i tenezzüllerinden istiârâb eyleyüp gerçi bunuñ óaúúuatiniñ beyân ve ‘ayânını bizden taleb ider you ammâ bu maúyle óareket ketm-i ‘ilmdir. “*Men keteme ‘ilmen úlcime bilicamın min nâr*”²² va‘d-i şerifinden óavfen ...” (4b/6-5a/2)

Ayrıca esrin diğer bir yazılış amacının da Allah’ın sanatını ve kudretini göstermek olduğunu ifade eder:

“Zirâ murâdımız áun‘u’llâhı ve kudret-i Rabbâniyi beyândır.” (38a/9-10)

²⁰ Ferhat Özçep, Naci Orbay, *a.g.m.*

²¹ İstanbullî, Ahmed b. Receb, *Zelzele Risalesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 1902/551, vr. 26.*

²² “İlm öğrenipte öğretmeyenlerin ağzına Cenab-ı Allah kıyamet gününde ateşten bir gem vuracaktır.” Hadis, Ahmed, Müsned, 508.

2.3. Eserin Bölümleri

Eser iki bölüm ve bir sonuçtan meydana gelmektedir. Birinci bölümde depremle ilgili halk arasındaki söylentilere yer verilir. Halk arasında “balık ve öküzün hareketlerinin depreme sebep olduğu” söylentisinin gerçeği yansıtmadığını belirtir.

İkinci bölümde depremin gerçek sebebi, değişik tefsir kitaplarından ve bazı hadislerden yararlanılarak açıklanmaya çalışılır.

Sonuç bölümünde de deprem anında bulunduğumuz mekândan dışarıya kaçmanın dinen uygun olup olmadığı açıklanır.

“...iki faâl ve bir ðatime üzerine kütüb-i mu‘teberâtdan nuûyl-ı âarióa ve ‘ibârât-ı âaóióa ile bir risâle tertib eyleyüp faâl-ı evvelde óavâmil-i arâzin seb‘ tîbâú bi-óasebi‘l-îmkân taúrir ve taóúúú irâd oluna ki öküz ve balú ve sâ‘ir óavâmilîñ tezelnül-i arzda medòali olmaduaî cümleñün ma‘lýmı ola faâl-ı âânide ba‘iâ-i zelzele-i arzı beyân ve ‘ayân. Ve ðatimedede vaút-ı zelzelede fezâya cevâz-ı firâr şeró ve izâó olunmuş idi.” (5a/2-5b/3)

Yazar eserden herkesin yararlanabilmesi için, bazı Arapça kelimelerin arkasından Türkçesini verdiğini ifade etmektedir. Bu şekilde yaparak Allah’ın sanatının ve kudretinin daha iyi anlaşılmasını istemektedir.

“Ve lâkin bu risâle-i şerifenüñ nef‘i ‘âmm olup cümle iövân-ı ðevi‘l-iúân intifâ‘ eylesünler için elfâð-ı sehle-i Türkiyye ile lisân-ı Türki‘ye ‘aúib-ı itmâmde tercümeyle ‘azm eyledim tâ ki âun‘-ı âamedâni ve úudret-i sübóâni dâniş-verâna münceli olup Óaúú cellet ‘aóametehünüñ her óuâyîl-ı şe‘ninde “külle yevmin hüve fi şe‘n”²³ kelâm-ı úadîmi mazmÿn-ı münif-i müstemil ve câmi‘ olduai óíkmet-i mülâóâzada ‘an-âamîmi‘l-bâ‘l ââáz-ı maúâl idüp “*Rabbenâ mâ óalâúat hezâ bâtla*”²⁴ deñile.”

2.4. Eserin Nüshaları

Eserin şu an elimizde -bilinen- iki nüshası vardır. Biri Süleymaniye Kütüphanesinde Hacı Mahmud Efendi koleksiyonundaki nüsha, diğeri de üzerinde çalıştığımız Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesindeki nüshadır.

a. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon. 4172

Risale-i Zelzele

²³ "Göklerde ve yerde bulunanlar, (her şeyi) o'ndan isterler. o, her an yeni bir ilahi tasarruftadır." Rahmân Sûresi (55/29).

²⁴ "Rabbim! Sen bunu boşuna yaratmadın." Âl-i İmrân Suresi (3/191).

Müellifi Ahmed b. Receb el-Kostantinî'dir. 190×135 - 130×65 mm ölçülerindedir. 38 varak 11 satırdan meydana gelmektedir. Harekesiz ve nesih hatla yazılmıştır; fakat bazı kelimeler harekelenmiştir. İçinde herhangi bir eksiklik yoktur. Nüshanın başında "El-ôâc Mustafa bin ibni'l-ôâc Oalil" temellük kaydı vardır.

b. Süleymaniye Kütüphanesi

Hacı Mahmud Efendi 1902/551

Zelzele Risalesi

Müellifi Ahmed b. Receb el-İstanbulî'dir. 26 varak 15 satırdır. Katologda eser 73 varak olarak gözükmektedir. Eseri incelediğimizde ilk 26 varakın zelzele kitabını meydana getirdiği görülmektedir. 27. varaktan 55. varığa kadar başlıksız farklı bir konu işlenir. 55. varaktan 73. varığa kadar "Medh-i Zikrû'l-Mevt" başlıklı ölümle ilgili ayrı bir konu işlenir. Eser, müstakil bir kitap olarak yazılmış olan Konya nüshasının bire bir kopyasıdır.

2.5. Eserin Yazarı ve Kim için Yazıldığı

Eser Ahmed b. Recep el-Kostantinî tarafından yazılmıştır. Ulemadan bir zattır. Atik Ali Paşa medresesinde müderrislik yapmıştır. "Nüzhetü'l-Ahbâr fî Tercemeti Hilyeti'l-Ahyâr" adlı bir tarih kitabından Hz. İsa'nın ortaya çıkışından Hz. Muhammed'in neseblerinin anlatıldığı kısma kadar olan yeri tercüme etmiştir.²⁵ Bu tercümeyi "Nüzhetü'l-Ahyâr fî Şerhi Hilyeti'l-Muhtâr"²⁶ ismiyle 1705'te telif etmiştir.²⁷ 1727 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir.²⁸

"Bu haķır-i pür taķşır ki Aħmed bin Receb el-Ķostantini'dir el-me'mur-i bi-tedris ehl-i kilari's-salĶanati'l-'aliyye 'acz ve ķuşurı mu'terefdir." (3b/2-6)

Yukarıdaki satırlardan yazarın Osmanlı sarayında Kiler-i Hâssa personelini eğitmekle vazifeli olduğu da anlaşılmaktadır.²⁹

Eser, 1720'de tamamlandıktan sonra dönemin padişahı III. Ahmed'e sunulmuştur.

²⁵ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C.3, s.17-18.

²⁶ Süleymaniye Ktb., Esed Efendi, nr.453; İ.Ü. Merkez Ktb., nr.1896, (Bu yazmada yazarın soyadı "İstanbulî" olarak geçmektedir).

²⁷ Mustafa Uzun, "Hilye", *İslâm Ansiklopedisi*, C.18, s.46.; Ömer Kara, "Neşâtî'nin Hilye-i Enbiyâsı'nın Dini Kaynakları", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, S.13, 2002, s.3.

²⁸ Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e., s.17.

²⁹ Salim Aydın, "Bilimsel Faaliyetler Açısından Lâle Devri", *İstanbul Armağanı: Lâle Devri*, (Editör: Mustafa Armağan) İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay., İstanbul 2000, s. 189.

“...Ḥazreti Rabbü'l-‘âlemin ḥil‘at-i ḥilâfeti ḥalîfetullâh ile veliyyü’n-ni‘am-ı cihân zıllullâhi bi’l-adli ve’l-emân es-sultân ibnu’s-sultân es-sultânu’l-ğâzi Aḥmed ḥân ibnü’s-sultânu’l-ğâzi Muḥammed ḥân ḥazretlerini muḥallâ ve müzeyyen eyledi.” (2b/11-3a/6)

2.6. Dil Özellikleri

A. Eserin İmlasıyla İlgili Notlar

Eser, harekesiz olarak yazılmıştır. Fakat bazı kelimelerin harekelenmesi dikkat çekmektedir. Bu kelimeler şunlardır:

a. Cins isimler:

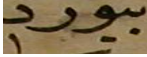
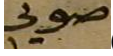
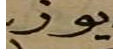
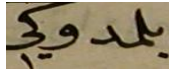
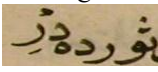
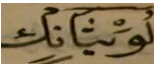
şerâ (18a/1), red (15a/4), cezir (15a/5), sen (16b/2), üvelle- (19b/2), zümürd (25a/11), müdün (26b/1), omuz (28a/11), ḳasem (29a/8), ve (30a/5), semâ (30a/5), divar (36b/5), vârid -hata yaptığı için harekelenmiş- (38a/6), kelimât (38a/7).

b. Bazı özel isimler:

Liyûsâ (13b/2), Lüveysâ (13b/3), Bülhût (13b/4), Ârazmâyîl (13b/8), Bureyde (25a/8), ‘İkrime (25a/8), Ḍaḥḥāk (25a/8), Münzir (31b/6).

c. Bazı ekler:

1. Düz olarak harekelenmiş ekler:

Görülen geçmiş zaman eki düz olarak harekelenmiş: oldu (14b/11), ḳodı (15b/3), buyurdu (31a/3); yüklem eki düz olarak harekelenmiş: şuyı (15a/4), yüzi (30a/10), (31a/5), bilmediği (30b/7); bildirme eki düz olarak harekelenmiş: sevrdeir (19a/5); ilgi eki düz olarak harekelenmiş: Lüveysâ’nın (17a/4).

2. Kelime ile birlikte harekelenmiş ekler:

Gelecek zaman eki: basacak (15a/9); geniş zaman eki: atar (16b/11), ditrer (28a/11); zarf-fiil eki -mca, -ince: diyinçe (27a/9); zarf-fiil eki -an, -en: diyen (22b/1); zarf-fiil eki -up,-üp: egüp (28b/4); 3. çokluk şahıs iyelik eki:

başların (228b/4); soru edatı mı, mi: “...cā’iz midir, değil midir?” (36a/3); 3. teklik şahıs iyelik eki ve yüklem eki: ba’zısını (29a/4); 2. teklik iyelik eki ve bulunma eki: evinde (36a/11).

Bir yerde de bir cümle harekelenmiştir: “Sen nesin?” (26a/6).

Kelimelerin ve eklerin harekelenmesi, aynı yazılış şeklinde olan kelimelerle karıştırılmaması için veya kelimenin artık o şekilde yazılması gerektiğini vurgulamak amacıyla yapılmış olabilir. Ayrıca yanlış okumayı önlemek için ayet ve hadisler harekelenmiş ve bu ayet ve hadislerin üstlerine çizgi çizilmiştir.

Bazı Türkçe kelimelerin ilk hecelerinde geçen “a” ünlüsü harekelenmiştir: *altıncı, altına, alup, anuñ, arkasına, ancak, ateş, kaçan, ardında*. Bazılarında ikinci hecelerde de harkeleme yapılmıştır: *olan, ayak* gibi.

B. Eserin Ses Bilgisiyle İlgili Notlar:

a. i-e veya e-i değişmesi³⁰

Türkçedeki en eski metinlerden itibaren i/e veya e/i meselesi karışıklık göstermektedir. Anadolu sahasında yazılan eserlerde, başlangıç döneminde i’li örnekler görülse de daha sonraları e’li şekiller ağırlık kazanmıştır. Yine bu dönemde ve sonrasında aynı kelimenin hem i’li hem de e’li şeklinin olması farklı bir ses olarak kapalı e’ye işaret etmektedir.

Bugün “de-”, “ver-” şeklinde kullandığımız fiiller, metinde i’li şekliyle “di-” (11a/2), “vir-” (26a/7), (36b/5) olarak harekelenmiştir. Bugün rakam olarak kullandığımız “yedi” de metinde bugünkü kullanımıyla “yedi” (33b/11) şeklinde harekelenmiştir.

“yer” kelimesi bir kez yer (30a/5) olarak harekelenmiş, üç kez de “yir (6b/10), (9a/9), (15b/1)” şeklinde y’li yazılmıştır. Bir kez de -aynı kelime

³⁰ i-e, e-i meselesi için bakınız: Reşit Rahmeti Arat, “Türkçe Metinlerde e/i Meselesine dair”, Makaleler I, (Hzl. Osman Fikri Sertkaya), Ankara 1987, s. 334-341; Orhan Yavuz, “Türkçe’de Kapalı e” SÜ Fen-Edebiyat Fak. Edebiyat Dergisi, S.6, 1991, s. 271-306; Musa Duman, “Klâsik Osmanlı Türkçesi Döneminde e/i Meselesine Dair”, İlmî Araştırmalar 7, İstanbul 1999, s. 65-104.

üzerinde- hem esreli hem de üstünlü olarak harekelenmiştir: “y[ie]rler (33b/11)”. Geri kalanı harekesiz olarak “yer” şeklinde yazılmıştır. Aynı sayfada hatta aynı satırda iki farklı kullanımın olması bize e-i değişiminin henüz tamamlanmadığını göstermektedir. Aynı satır içerisinde bir yer de “yerler” (15b/1) şeklinde bir yerde ise “yire” (15b/1) şeklinde yazılmıştır. Aynı sayfa içerisinde de bir yerde “yerleri” (6b/1) şeklinde bir yerde ise “yirde” (6b/10) şeklinde yazılmıştır.

et- ve it- karışık olarak kullanılmış. Hatta arka arkaya gelen satırların birinde “nispet etdi.” (13a/8), diğerinde “nispet itdi.” (13a/9) şeklinde yazılmıştır.

C. Diğer Notlar

Metinde anlamdaş kelimelere rastlanmaktadır. Bazı anlamdaş kelimelerin bir cümle içerisinde olması dikkat çekmektedir: “Bu kerre Rabbü’l-‘âlemîn ol şahreye müstekarr olsun için *nûm* yarattı; ya’nî *hût*-ı ‘azîm hâşılı büyük *balğ*.” (16a/1-3)

Eser 18. yy’da yazılmış olmasına rağmen, eserde daha çok Eski Anadolu Türkçesi Döneminde kullanılan yapılar da rastlanmaktadır:

Bugün kullandığımız I. çokluk şahıs emir eki -alım, -elim bugünkü şekliyle bir kez “bilelim” (21a/5) şeklinde geçmekte, daha çok EAT Döneminde kullanılan -vuz, -vüz şekli de “olavuz” (23a/10) şeklinde bir kez karşımıza çıkmaktadır

Bulunma hâl eki “-da, -de” uzaklaşma hâl eki “-dan, -den” görevinde kullanılmıştır: günlerde bir gün (36b/4).

Daha çok EAT döneminde kullanılan “buncılayın” (27b/9) bir kez, “kaçan” (7b/10), (8a/2), (15a/3), (15a/4), (26a/3), (28b/5), (35b/8) da yedi kez metinde geçmektedir.

Yine metinde daha çok EAT döneminde kullanılan kelimelere de rastlanmaktadır: “çalkan-” (12b/6) çalkalanmak, sağa sola gidip gelmek; “üvelle-” (19b/2) sallamak.

Metinde 3. teklik ve çokluk emir eki “-ması, -mesi; -maları, -meleri” anlamında kullanılmaktadır: “bilsün için” (22a/2) bilmesi için; “intifâ‘

eylesünler için” (5b/5) intifâ‘ eylemeleri için; “müsteķarr olsun için” (16a/1) müstakarr olması için.

Metinde “ol” işaret sıfatı yüz on dört yerde geçmesine rağmen “o” (29b/4, 34a/9) işaret sıfatı iki yerde geçmektedir.

Metinde bağlama edatı olarak 150 yerde “ki”, 5 yerde de “kim” edatı görülmektedir.

Metinde “delik” (15a/1) kelimesi harekelenmiş, fakat bir yerde harekesiz olarak “delük” (17a/4) şeklinde yazılmıştır.

Metinde “itti” (27a/9) kelimesi şeddeli yazılıyor. Bu da bize görülen geçmiş zaman ekinin uyuma girmeye başladığını gösteriyor.

Metinde bazı Arapça kelimelerin Türkçe karşılığı veya yine Arapça karşılığı, aynı cümle içerisinde araya “yani” edatı konularak yapılmıştır: “nün ya‘nî balığı” (12b/3), “medd eyler ya‘nî şuyı ilerü sürer” (15a/3), “cezir ider ya‘nî şuyı çeküp” (15a/5), “taşuñ ğalzı ya‘nî kalınlığı” (15a/11), “nūmı yaratdı; ya‘nî hüt-ı ‘azim hāşılı büyük balığı” (16a/2), “ruṭubetli ya‘nî yaş” (18a/10), “fāciriñ ya‘nî kāfirin” (21a/7), “semāya ya‘nî göge” (21a/9), “iş‘ād iderler, ya‘nî çıkarurlar” (21a/10), “kalb olup ya‘nî kaldırılıp” (22a/6), “şifāt ya‘nî tavşif” (27a/5), “kasemdir ya‘nî yemindir” (29a/8), “‘Ālem ki ya‘nî māsiva’llāh” (30b/1), “güneş ğā’ib olur, ya‘nî ğurub idüp” (30b/10).

ZELZELE HAKKINDA

-1b- (1) Bismi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥim (2) Ḥamd-i bi’-ḥadd ol Ḥudā-i lā-yezāle olsun ki (3) semāvat ve arāzin ve mā beynehümā mine’l-‘avālim (4) icād eyleyüp bilā-‘imād ḳudretiyle imsāk (5) ve iskān eyledi. Ve şenā-i bi’-‘add (6) ol ref ve daḥv iden zāt-ı pāke (7) olsun ki cibāl-i şāmiḥātı vech-i arz (8) üzre evtād eyleyüp seb‘ ṭibākı (9) taḥarrük ve tezelzüliden emin eyledi. **-2a-** (1) Ve şalavat ve selām bi’l-aşāle ol serv-i (2) kā’ināt ve mefḥar-i mevcūdāt olan (3) Ḥazreti Muḥammed’ül-Muṣṭafā şallallāhü (4) ‘aleyhi ve sellem ḥazretleri üzerine (5) olsun ki cümle aḥkām-ı ilahiyi (6) şāḥābe-i güzin rıdvānullāhi ta‘ālā (7) ‘aleyhim ecma’in ḥazerātına beyān ve i’lān (8) eyledi. Ve bi’t-tab‘ āl ve aşḥābına olsun ki (9) anlar ḥıfz-ı aḥkāmullāh eyleyüp kemā yenbağī (10)

bizlere işāle sa'y eylediler. Ve rahmet-i Hakk (11) ve kerem-i Feyyāz-ı Mutlak tābi'in ve tebe'-i tābi'in -2b- (1) ve e'imme-i müctehidīn-i kirām üzerlerine olsun ki (2) ilā yevmü'l-kıyām āsar-ı cemīlelerinden ve (3) istinbātāt-ı celīlelerinden zūlmet-i (4) cehl ve ğayāhib-i şükūk[1] def'e say' (5) eylediler ve envār-ı 'ilm-i şerīf ile tenvīr-i 'ālemiyān (6) ve ezhār-ı müşğīn āsarları ile istişmām-ı (7) ezhān olmağa sebep oldılar (8) ve lākin mürur-ı eyyām ve kürūr-ı a'vām (9) ve hemīşe nizām-ı 'ālem ve intizām-ı nev'-i benī (10) ādem her ān bir cūvān-baht-ı 'āl-i qadre (11) muhtāc olduğuna bināen hāzreti Rabbü'l- -3a- (1) 'ālemīn hil'at-i hilāfeti hālīfetullāh (2) ile veliyyü'n-ni'am-ı cihān zıllullāhi bi'l-adli (3) ve'l-emān es-sultān ibnu's-sultān (4) es-sultānu'l-ġāzi Aḥmed ḥān (5) ibnū's-sultānu'l-ġāzi Muḥammed ḥān (6) hāzretlerini muḥallā ve müzeyyen eyledi. Edāma'l- (7) -lāh ta'ālā devletiḥi fī-ḳüllī'l-ezmān. (8) Pes du'a-i bi'l-ḥayr-ı zimmet zümre-i ādemīyān (9) üzerlerine vācib olduğına (10) bināen bu faḳīr dir dāmet-i seddetehu (11) me'mūren ve devletehu bākiyeten manşūreten -3b- (1) ve elviyeteḥu bi'n-naşri mecrūreten ve a'dāu'hu (2) bi'l-ḳahri maḳhūren ve ba'de bu ḥaḳīr-i pūr (3) taḳşīr ki Aḥmed bin Receb (4) el-Ḳoştānī'dir el-me'mur-i bi-tedris (5) ehl-i kilari's-saltānati'l-'aliyye 'aciz ve (6) ḳuşūrī mu'terefdir. Hāzreti risālet (7) menziletīñ hicretleri tāriḫi biñ yüz (8) otuz bir senesine bāliĝ olduğda (9) vāḳi' olan zelzele-i 'aẓīmede vaḳtāki (10) nāsīñ iḫtilāfını gördüm ise ki (11) ba'zısı hāreket-i arz ḥāmil-i arz olan -4a- (1) şevriñ kılını taḫrīk itmesinden nāşīdir (2) diyüp ve ba'zı āḫerīde ol şevrden (3) aşaĝı olan balıĝuñ taḫrīki diyü (4) ḳā'il-i evveli taḫtī'e eyleyüp ba'zı āḫerīde (5) istişkāl eyleyüp gerek öküz gerek (6) balıĝ taḫrīk böyle olaydı, bütün (7) vech-i arz hāreket itmek iḳtizā iderdi; (8) ba'zı maḫalḫde olup ba'zı maḫalḫde (9) olmamaḳ öküz ile balıĝdan olmamasına (10) delīldir didik de ḳudretu'llāha 'aḳl (11) irmez, el-'ilmü 'indallāh ḥaḳīḳatini Allāh -4b- (1) bilür. Mesā'il-i mu'teḳadātḫan degildir (2) bilmesekde olur diyü ba'zılarında redd-i (3) cevāb şadedinde olup ve ekşer nās (4) vaḳt-ı zelzelede feẓāya firārī tecvīz (5) itmeyüp "Ḳazāullāh'dan firār olur mı?" (6) diyü ibrāz-ı sened eylediler ise bu (7) ḥaḳīr-i pūr-taḳşīr bu mertebe ḫalḳīñ (8) cehlinden ve bilmediklerini öĝrenmege 'adem-i (9) tenezzüllerinden istiĝrāb eyleyüp gerçi (10) bunuñ ḥaḳīḳatinün beyān ve 'ayānını bizden (11) taleb ider yok ammā bu maḳūle hāreket ketm-i -5a- (1) 'ilmdir. "Men keteme 'ilmen ülcime bilicamīn min nār"³¹ (2) va'd-ı şerīfenden

³¹ "İlm öĝrenipte öĝretmeyenlerin aĝzına Cenab-ı Allah kıyamet gününde ateşten bir gem vuracaktır." Hadis, Ahmed, Müsned, 508.

havfen iki (3) faşl ve bir hâtıme üzerine kütüb-i (4) mu‘teberâtdan nuqûl-ı şariha ve ‘ibârât-ı (5) şahîha ile bir risâle tertîb (6) eyleyüp faşl-ı evvelde havâmil-i arazîn (7) seb‘ tıbâk bi-hasebi’l-imbân taqrîr (8) ve taḥkîk irâd oluna ki öküz ve balık (9) ve sâ’ir havâmiliñ tezelzül-i arzda (10) medhali olmaduğı cümleñün ma‘lûmı (11) ola faşl-ı şânide ba‘ış-i zelzele-i **-5b-** (1) arzı beyân ve ‘ayân. Ve hâtımede vaqt-ı (2) zelzelede fezâya cevâz-ı firâr şerḥ ve (3) izâh olunmuş idi. Ve lâkin bu risâle-i (4) şerîfeniñ nef’i ‘amm olup cümle (5) ihvân-ı zevi’l-ikân intifâ‘ eylesünler (6) için elfâz-ı sehle-i Türkiyye ile lisân-ı (7) Türki’ye ‘aķib-ı itmâmıda tercümeğe ‘azm (8) eyledim tâ ki şun‘-ı samedânî ve kudret-i (9) sübhânî dâniş-verâna müncelî olup (10) Ḥaḳḳ cellet ‘azametehünün her ḥuşul-ı (11) şe’inde “külle yevmin hüve fı şe’n”³² kelâm-ı kadîmi **-6a-** (1) mazmûn-ı münif-i müştemil ve câmi‘ olduğı (2) ḥikmet-i mülâhazada ‘an-şamîmi’l-bâ’l âgâz-ı (3) maḳâl idüp “*Rabbenâ mâ ḥalaḳat hezâ (4) bâṭıla*”³³ denile ve daḥı “*Yelzemu en tekûne-enniyyet (5) münticet*”³⁴ muḳtezâsınca merâma şüru‘ (6) olındı. Pes muḳtezâ-i beşeriyet ile vâkı‘ (7) olan sehv ve nisyânımız risâlemize (8) nâzır olan dîn qarındaşlarımız zeyl-i ‘afv- (9) -larıyla setr ve midâd-ı keremleriyle ıslâh (10) eyleye. **El-faşlu’l-evvel fı-beyân-ı havâmili’l-** (11) **arazîni’s-seb’** ya’nî faşl-ı evvel yedi **-6b-** (1) kat yerleri üzerlerinde mebnî olan (2) semavât ve ğayrihâ ile ḥâmil olanlar (3) beyânındadır. **Bismi’llâhi’r-raḥmâni’r-raḥîm** (4) Er-raḥman ğâyetle merḥamet şâhibi ‘ale’l- (5) ‘arşı istivâ fermâni ‘arş üzre (6) müstevlî oldı. “*Leḥü mâ fı’s-semavâti (7) ve mâ fı’l-arz ve mâ beynehümâ ve mâ taḥte’s-şerâ*”³⁵ (8) raḥman olan Allâh’ın kendüsine (9) memlûkdur: Göklerde olan mübda‘ât (10) ve yirde muḥtere‘ât ve aralarında olan (11) ‘anâşır-ı mevcûdât ve toprak altında **-7a-** (1) olan eşyâ. İbn ‘amm-ı Nebî ḥazret-i ‘Abdullâh (2) ibn ‘Abbâs Velîd’den rivâyet olındı ki (3) Rabbü’l-‘âlemin ‘azamet-i şâniyla ol (4) ecrâm-ı şaķileden olan yedi kat (5) yerleri bir öküzün arķasına vaz‘ (6) eyledi. Ancılayın öküz ki anıñ başıyla (7) kıyruğı ‘arş-ı a’lâmîñ altında iltikâ (8) iderler. Ve ol deryâyıla bir yeşil tâş (9) üzerine vaz‘ eyledi ki ol taşuñ (10) yeşilligi semavât[a] ‘aks idüp semavâtuñ (11) yeşilligi andandır; lâkin bu taşuñ tafşîli **-7b-** (1) ve beyânı Süre-i Loḳmân’da

³² “Göklerde ve yerde bulunanlar, (her şeyi) o’ndan isterler. o, her an yeni bir ilahi tasarruftadır.” Rahmân Süresi (55/29).

³³ “Rabbim! Sen bunu boşuna yaratmadın.” Âl-i İmrân Suresi (3/191).

³⁴ “Niyet netice verici olmalıdır.” Arapça bir söz.

³⁵ “Göklerdeki, yerdeki bu ikisi arasındaki ve toprağın altındaki her şey, yalnızca O’nundur.” Taha Süresi (20/6).

hazret-i Loḳmān (2) kışşasını beyān iden āyet-i kerimededir. Nitekim (3) inşā'allāhü ta'ālā beyān olunur. Lākin bir (4) rivāyetde şahre öküzün boynuzu üzre- (5) -dir ve ol öküz de şerā üzredir. Şerā- (6) -nın altında ne vardır anı Allāhü 'Azīmü'ş- (7) -şān bilür; nitekim sidretü'l-müntehāmın (8) fevkinde olanı Allāh'dan ğayrı kimse bilmediği (9) gibi imdi. Ol öküzün ağzı açıktır. (10) Kaçan Rabbü'l-'ālemīn Dünyā'nın tamamına qarīb (11) cümle deryāları bir eyledüğü vaḳitde, cümlesi -**8a**- (1) birden bu öküzün ol açık olan ağzına (2) aḳsa gerekdir; kaçan ki cevfine vaşıl (3) ola, cümle deryālar ḳurusa gerekdir; (4) nitekim bir kızgın saç üzre bir kaç (5) tamlam su tamladığı gibi. Bunda ğayrı (6) ma'lūm ola ki 'azametullāh ne rütbe- (7) -dir. *Tefsīr-i Lübbāb* in Süre-i Ṭaha'da zıkr (8) eyledüğünün lübbi budur, el-'ilmü indallāhe (9) ta'ālā imdi ma'lūm olsun ki şahre-i (10) mezkūrenin tafşīli va'd olunmuş idi. (11) Şimdi incāz-ı va'd için beyānına şüru' -**8b**- (1) olundu. Pes ma'lūm olsun kim bu āyet-i kerime-i (2) ātiyenin sebep-i nüzülü oldur ki hazret-i (3) Loḳmānın oğlu, hazret-i Loḳmān'a ḥitāb (4) idüp didi ki "Ey benim babacığım! Āḥād-ı (5) nāsdan bir eḥādın gözi irmeyüp 'ilmi (6) lāḥik olmaduğu yerde, ben günāh işlesem (7) Rabbü'l-'ālemīn ol benim işledüğüm günāhı nice bilür³⁶?" (8) diyü istifhām-ı inkārī ḥarīḳ[i] ile su'āl (9) idince, hazret-i Loḳmān şalavātullāhü (10) 'alā nebiyyinā ve 'aliyhi hazretleri cevāb virüp (11) buyurdu ki "Yā buneyye inneḥā!"³⁷ Ey benim oğulcuğum! Taḥḳīḳā -**9a**- (1) seniñ ol tenhā yerde işleyecegün günāh (2) ve seyyi'e ki aña 'Arabīde ḥaṭī'a dirlir. (3) "*in tekü mişḳāle ḥabbetin min ḥardelin*"³⁸ Vaḳtāki (4) ol günāh ve ḥaṭī'a küçüklükde ḥardaldan (5) olan ḥabbe ya'nī vezni ḳadar olsa (6) "*fe tekün fī şahratin*"³⁹ pes imdi ol ḥabbe ki (7) günāhdan 'ibāretdir. Ol ḥabbe bir ḥaṣūñ (8) ortasında olsa "*ev fī's-semāvāti ev fī'l-arḍi*"⁴⁰ (9) yāḥūd göklerde yā yirde (10) olsa "*ye'ti bihellāh*"⁴¹ ya'nī ol

³⁶ Satır arasına sonradan eklenmiş.

³⁷ Lokman Sûresi'nin 16. âyeti açıklanmış.

"Ya buneyye inneha in tekü miskale habbetim min hardelin fe tekün fī sahratin ev fis semavati ev fil erdi ye'ti bihellah innellahe latryfün habir."

"(Lokmān öğütlerine şöyle devam etti.): "Yavrum! Şüphesiz yapılan iş bir hardal tanesi ağırlığında olsa ve bir kayanın içinde, yahut göklerde ya da yerin içinde bile olsa, Allah onu çıkarır getirir. Çünkü Allah en gizli şeyleri bilendir, (herşeyden) hakkıyla haberdar olandır." Lokman Sûresi (31/16).

³⁸ Lokman Sûresi (31/16).

³⁹ Lokman Sûresi (31/16).

⁴⁰ Lokman Sûresi (31/16).

⁴¹ Lokman Sûresi (31/16).

habbe-i hardal (11) kadar olan günâhı ol şahreniñ içinden **-9b-** (1) istihrâc idüp yâhûd göklerden indirüp (2) yâ yerden ihrâc idüp hesâb için (3) anı görüp hâzır kılar. Ya'nî Rabbü'l-'alemîn (4) ol günâhı ve anıñ mekânını bilür ve ihzâr (5) ider. Faqat 'allamu'l-guyüb oldur; hafıyyâtı (6) ve celiyyâtı ve eşyanıñ şağir ü kebîrini (7) cümle bilür. Nitekim *"innallâhü laıyfun habîr"*⁴² (8) âyet-i kerimesiniñ ma'nâ-i laıfî budur. (9) hatta râviyân öyle rivâyet itdiler ki (10) Hâzret-i Loqmân şalavâtullâhü 'alâ nebiyyinâ (11) ve 'aliye hâzretleriniñ ahîr kelâmı bu âyet-i **-10a-** (1) kerimeniñ mazmûn-ı münîfî olmuşdur. Bu kelimeniñ (2) heybet ve 'azametinden ödleri yarılıp âhîr (3) irtihâl buyurmuşlardır diyü, rivâyet eylediler. (4) İmdi yine Hâzreti 'Abdullâh bin 'Abbâs (5) rağiyallâhü 'anhümâ rabbü'l-melâ'iketi ve'n-nâs (6) rivâyet buyururlar ki Hâzret-i Loqmân şalavât- (7) -ullâhü 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyh hâzretleriniñ (8) *"fe tekun fı şahratin"*⁴³ buyurduklarından, şahreden (9) murâd ol şahredir ki yedi qat yerlerüñ (10) altında olan yeşil taşdır ki semavât (11) yeşilliği andandır ve ol taş öyle **-10b-** (1) bir taşdır fâcirlerüñ kâfirlerüñ 'amelleri (2) ol taşda mektûbdur, diyü buyurdılar. Nite (3) kim bu taşa günâh yazılmanıñ tafşîli (4) inşâ'allâhü ta'alâ maħallinde gelür. Yine İbn-i (5) 'Abbâs'dan ba'zı rivâyetde öyle gelmişdir (6) ki Rabbü'l-'alemîn yedi qat yerleri bir balık (7) üzerine yaratdı ki ol balıktan Sûretü'l- (8) Qalem'de nûn diyü ta'bîr eyledi. Ol (9) balığı da şu üzerine vaz eyledi, (10) ol şuyıda bir çıplak taş üzerine (11) vaz' eyledi, ol taş da melâ'ike-i **-11a-** (1) kirâmdan bir ulu melegün arkasına vaz' (2) eyledi. Ba'zıları didiler ki melek bedeline (3) bir öküzün arkasına vaz' eyledi, (4) ol öküzü de bir taşuñ üzerine vaz' (5) eyledi ki Hâzret-i Loqmân'ın zıkr buyurdukları (6) şahre ile murâd ol taşdır, didiler. (7) Ve ol taş da rûzgâr üzredir ve (8) rûzgâr da kudretü'llâh üzredir didiler. (9) Ya'nî hâşılı rûzgârüñ altında bir şey yokdur; (10) faqat rûzgârı zabt iden Allâhü 'azimu's- (11) -şanıñ kudretidir diyü *Tefsîr-i Lübbâ'b'da* **-11b-** (1) ve ekşer tefâsirde, Sûre-i Loqmân'da bu kavil (2) üzre iktişâr olunmuşdur. Ammâ muqaddime-i (3) Ebu'l-Leyş şerhi takaddümede öyle zıkr olundu ki (4) ol rûzgâr da bir tağun üzerindedir (5) ve ol

⁴² Lokman Sûresi (31/16).

⁴³ "Ya büneyye inneha in tekü miskale habbetim min hardelin fe tekün fı sahratin ev fis semavati ev fil erdi ye'ti bihellah innellahe latıyfun habîr"

"(Lokmân öğütlerine şöyle devam etti:) "Yavrum! Şüphesiz yapılan iş bir hardal tanesi ağırlığında olsa ve bir kayanın içinde, yahut göklerde ya da yerin içinde bile olsa, Allah onu çıkarır getirir. Çünkü Allah en gizli şeyleri bilendir, (herşeyden) hakkıyla haberdar olandır." Lokman Sûresi (31/16).

tağnı altında ra'd vardır ve ol (6) ra'duñ altında berç vardır ve berkiñ altında (7) kıandan bir deryā vardır ve ol deryāniñ altında (8) demirden bir deryā vardır ve ol deryāniñ altı (9) cehennemdir, “*E’āzanāllāhu min ħarrahe ve ber dahe ve’l-habha ve min dahvalhe*”.⁴⁴ (10) İmdi ma'lūm olsun ki muḳaddemā (11) balıktan Süretü'l-Ḳalem'de “nūn” ile tefsīr -**12a**- (1) olunmuştur, dimişidik. Lāzım geldi ki ol (2) sūre-i şerīfede olan tefāşilde irād (3) oluna; tā ki ħavāmil-i arzñ ħaḳīkatine gereği (4) gibi ittilā' mümkün ola. Zīrā “*El-āyetü yufessiru ba'deha ba'de*”⁴⁵ (5) buyurulmuştur. İmdi ol (6) sūre-i şerīfeniñ evvelinde Rabbü'l-‘ālemīn (7) “nūn” buyurdu. Tefsīrinde İbn-i ‘Abbās raḍiyallāhü (8) ‘anhümā ħāzretleri “nūn” ile murād ol balıktır ki (9) arāzñ Rabbü'l-‘ālemīn anıñ arḳasına vaz' (10) eylemişdir diyü buyurdılar. Ve yine buyurdılar ki (11) Rabbü'l-‘ālemīn'ün maḥlūḳātınıñ evveli ḳalemdir; -**12b**- (1) ya'nī ibtidā ḳalem ḫalḳ eylemişdir ve ḳalem cereyān (2) idüp kıyāmete dek olacaḳları yazmışdır. (3) Ba'dehu Rabbü'l-‘ālemīn “nūn” ya'nī balığı yaratmışdır. (4) Ve yeri bu balıḡuñ arḳasına baştı idüp (5) döşemişdir. Ba'dehu balıḳ hareket eyleyüp (6) arz müstakarr olmayup şafrasız gemi gibi çalḳandı. (7) Ba'dehu Rabbü'l-‘ālemīn taḡları ḫalḳ eyleyüp miḡ (8) gibi yer üzerine vaz' olundu, yeri dur- (9) -durup şābit kıldı. Aña bināen taḡlar yer (10) üzerine faḫr iderler ki gūyā biz olmasak⁴⁶ (11) sen istikrār ve şebāt bulamaz idüñ diyü. -**13a**- (1) Ba'dehu İbn-i ‘Abbās raḍiyallāhü ‘anhümā kıraat⁴⁷ idüp (2) “*Nūn ve'l-ḳalemi ve mā yeşturüne*”⁴⁸ buyurdılar. Ma'nā-i (3) laṭīfi dimekdir ki ḫāmil-i arz olan balıḳ (4) ḫaḳḳı-çün ve levḫ-i maḥfūzı yazan ḳalem ḫaḳḳı-çün (5) ve anıñla ḫıfza kirām yazdıkları eşyā ḫaḳḳı-çün. (6) “*Mā ente bi-ni'meti rabbike bi-mecnūnin*”⁴⁹ “Yā Muhammed! Sen (7) Ḥālik'ñniñ ni'metine mecnūn degilsin.” Nitekim (8) ol ḳāfirler seni cünūna nispet etdi, bu eşyā (9) ḫaḳḳı-çün sen anlarıñ nispet itdiklerinden (10) mu'arrā ve müberrāsın diyü buyurdu, Rabbü'l-‘ālemīn. (11) İmdi ma'lūm olsun ki bu balıḡuñ isminde -**13b**- (1) ihtilāf vāḳi' olmuşdur: Ba'zıları didiler ki (2) Yehemūt'dur ve ba'zıları Liyūşā'dır didiler, ba'zı (3) āḫirde Lüveysā'dır didi. Ḥāzreti 'Alī kerremallāhü (4) vecheden rivāyet olundu ki ismi Bülhūd'dur, (5)

⁴⁴ “Cehennem sıcaklığından ve soğukluğundan Allah (cc) korusun.” Dua cümlesi.

⁴⁵ “Ayet bir sonraki ayeti açıklıyor” Açıklama cümlesi.

⁴⁶ “olmasak” kelimesi kaf yerine kef ile yazılmıştır.

⁴⁷ “kıraat” kelimesi hemzesiz yazılmıştır.

⁴⁸ “Nūn. (Ey Muhammed) Andolsun kaleme ve satır satır yazdıklarına” Kalem Sûresi (68/1).

⁴⁹ “Sen Rabbinin nimeti sayesinde, bir deli değilsin.” Kalem Sûresi (68/2).

dimişler. İmdi aşhâb-ı siyer ve aḥbâr didiler: (6) Vaḳtâki Rabbü'l-‘âlemîn yedi at yerleri (7) yarattı, taḥt-ı ‘arşdan bir melek irsâl (8) eyledi ki anıñ ismine Ārazmâyîl dirler. (9) Melâ’ike-i rûhâniyyedendir. Uzunı beş yüz (10) yıllık yoldur. Yedi at yerüñ altına girüp (11) yeri ‘âtii üzerine alup abt itmişdir. -**14a-** (1) Bir eli maşrıdadır ve bir eli mağribdedir. İki (2) elleriyle yerleri abt itmişdir; lâkin bu melegüñ (3) ayakları altında başacak şey olmamaqla, (4) Rabbü'l-‘âlemîn firdevs-i a‘lâdan bir öküz (5) göndermişdir ki bu öküzüñ de uzunı (6) beş yüz yıllık yoldur. İki ulağıñıñ (7) mâbeyni beş yüz yıllık yoldur. ır biñ (8) boynuzu vardır ve ır biñ ayağı var- (9) -dır. İmdi emr-i Ḥa birle ol melek-i (10) merumuñ ayaklarını bu öküz örgüci (11) üzerine vaz‘ eylediler; lâkin örgüc ayaklarına -**14b-** (1) münâsib gelmedi ve ayakları örgüc üzre (2) durmadı. Bu kerre Rabbü'l-‘âlemîn cennetü'l- (3) -firdevs-i a‘lâsından bir ırmızı yâḥûd (4) yeşil yâût taş inzâl eyleyüp alınlığı (5) beş yüz yıllık yol idi. Ol öküzüñ örgüci (6) ile boynuzları beynine yâût taşı vaz‘ (7) eyleyüp ol melegüñ ayaklarını ol yâût (8) üzerine başdırdılar, henüz melegüñ (9) ayakları arâr-dâde olup durdı. Ve (10) bu öküzüñ ır biñ boynuzıñıñ her biri (11) atâr-ı arzdan ḥâric oldu. Ve bunuñ -**15a-** (1) burnunuñ delikleri deryâ-i muḥîta vaz‘ (2) olup her günde bir kerre nefes alır. (3) açan nefesini alır deryâyı medd eyler ya‘nî (4) şuyı ilerü sürer açan ki nefesini redd (5) idüp içerü çeker deryâyı cezir ider (6) ya‘nî şuyı çeküp yine evvelki yerine (7) getirür. İmdi medd ve cezrüñ ḥikmeti (8) bu tafşılden ma‘lûm oldu bu kerre bu (9) öküzünde başacak şey’i olmadıından altında (10) Rabbü'l-‘âlemîn bir taş yarattı ki ol (11) taşuñ alızı ya‘nî alınlığı yedi at -**15b-** (1) yerler ve yedi at gökler bir yire gelseler ne adar (2) olursa ol adardır alızı. Ol taşı (3) getirüp öküzüñ ayakları altına odular. (4) Öküzü münâsib gelüp ayakları ol taş (5) üzre kemâ yenbağı müstearr olup sâbit oldu. (6) İmdi bu şaḥre yukaruda geçen şaḥredir. Ḥazret-i (7) Lomân ‘aleyhi’s-selâm oqlına “fetekün fı şaḥretin”⁵⁰ (8) buyurmuşlar idi. Bu şaḥre ol geçen yâûteniñ (9) ayrıdır, aflet olunup ikisi bir ıyâs olunmaya. (10) Ba‘dehu bu şaḥre altında da bir şey yokdur ki (11) bu şaḥre anıñ üzerine vaz‘ oluna. -**16a-** (1) Bu kerre Rabbü'l-‘âlemîn ol şaḥreye

⁵⁰ “Ya büneyye inneha in tekü miskale habbetim min hardelin *fe tekün fı sahratin* ev fis semavati ev fil erdi ye’ti bihellah innellahe latıyfün habir.”

“(Lokmân öğütlerine şöyle devam etti:) "Yavrum! Şüphesiz yapılan iş bir hardal tanesi ağırlığında olsa ve bir kayanın içinde, yahut göklerde ya da yerin içinde bile olsa, Allah onu çıkarır getirir. Çünkü Allah en gizli şeyleri bilendir, (herşeyden) hakkıyla haberdar olandır." Lokman Sûresi (31/16).

müsteḳarr olsun (2) için “nūn”ı yarattı; ya’nî hüt-ı ‘azīm ḥāşılı (3) büyük balığı. İmdi ol şaḥreyi anî arḳasına (4) ḳodılar, sā’ir cesedi ḥālîdir. Ol (5) balığı da deryā üzerine vaz’ itdiler. (6) Deryāyı da rûzgār üstüne ḳodılar. (7) Rûzgārı da Rabbü’l-‘ālemîn ḳudretiyle (8) imsāk eyledi. Ḳa’bu’l-Aḥbār raḳiyallāhü (9) ‘anh ḥazretlerinden ḥikāyet olundu ki (10) Rabbü’l-‘ālemîn bu ḳadar ecrām-ı i’zāmî ḥalḳ (11) eyleyüp balıḡuñ üzerine vaz’ eylediyse **-16b-** (1) iblīs ‘aleyhu’l-la’ne ḳoşup balıḡa (2) varup vesvese eyledi ki “Sen, yā Lüveysā! (3) Bilür misin arḳaında ne vardır?” Ol da (4) didi ki “Bilmem.” iblīs ‘aleyhu’l-la’ne didi ki (5) “Seniñ arḳaında bu ḳadar ümmet, bu ḳadar (6) ḥayvānāt, bu ḳadar ağaçlar, bu ḳadar taḡlar (7) vardır. Sen bu ḳadar ecrām-ı şaḳîleniñ (8) ḥammālî olup ilā yevmi’l-ḳıyām bu ḥiml-i (9) şaḳîl altında zaḥmet çeksen gerekdir. (10) İmdi bir kerre silkini vir, cümlesini arḳaından (11) atarsun, bu zaḥmetden ḥalāş olursun.” **-17a-** (1) didik de Lüveysā daḡı bunı işlemege ḳaşd (2) idince der-‘aḳab Rabbü’l-‘ālemîn bir ḥayvān (3) ḥalḳ idüp Lüveysāya irsāl eyledi. (4) Ve emr eyledi ki “Lüveysā’nıñ burnı delüġinden (5) girüp beynini tırmala; tâ ki muḫtarib (6) olsun.” didik de ḥayvān daḡı me’mūr (7) olduġı ḥizmeti edâ idince Lüveysā kemâliyle (8) muḫtarib olup tazarru’-ı niyāz eyledi ki (9) “Yâ Rabb! Bu baña zaḥmet viren ḥayvānı benim (10) dimāġımdan iḥrâc eyle.” diyince Rabbü’l-(11) ‘ālemîn iḥrâc eyledi ḳıḳdı; lâkin balıḳ **-17b-** (1) ḳarşusından gitmedi. Ka’bu’l-Aḥbār ḥazretleri (2) yemîn itdi ki ilā yevmi’l-ḳıyām birbirlerine (3) nâzırlardır. Her ne zamân ki Lüveysā zahrından (4) ilḳâ murād ider ol ḥayvān anî burnuna (5) girüp dimaġını tırmalar. Anîñ ḥavfından (6) ilā yevmü’l-ḳıyām ilḳâ idemese gerekdir (7) diyü buyurdılar. *Tefsîr-i Lübbâb’da* Süre-i Nūn’da (8) eylediġi tafşilüñ ḥāşılı budur, el-‘ilmü ‘indallāh. (9) İmām-ı Ebu’l-Leyḥ ḥazretleri Süre-i Ṭaha’da (10) tefsîrinde buyurur ki Asbāt ḥazretlerinden (11) rivāyet olındı. Anlarda Süddî ḥazretlerinden **-18a-** (1) rivāyet buyururlar ki şerâ ol şaḥredir (2) yedi ḳat yerüñ altındadır ve bir yeşil (3) taşdır diyü buyurmuşlar. Ḥattâ Ebū’s-Su’ūd (4) Efendi de tefsîrinde bu rivāyet üzre (5) temeşşî itmişdir. Yâḡūd şerâ ol Siccîn’dir ki (6) anda fâcirlerüñ fücûrları kitâbet olunmuşdur. (7) Lâzım geldi ki “Siccîn nedir?” ‘ale’t-tafşîl beyân (8) oluna. İnşallāh ta’ālâ itmām-ı kelâmdan (9) soñra beyân olunur. Şerâ ḥaḳḳında üçüncü (10) ḳavl oldur ki şerâ bir rutubetli ya’nî yaş (11) topraḳdır. Ḳalınlıġı beş yüz yıllık yol miḳdârıdır. **-18b-** (1) Yerüñ altındadır, eger kim yer altında şerâ olmasa (2) nâr-ı cehennem Dünyâ ve mâfîḥâyı iḥrâḳ iderdi, (3) didiler. Ekşer müfessirîn bu ḳavl aḡz itmişlerdir. (4) İbn-i ‘Abbās raḳiyallāhü ‘anhümâ ḥazretlerinden (5) rivāyet olundu ki Rabbü’l-‘ālemîn arzı (6) mâ ile hüt

üzerine baş eyleyüp (7) döşedi. Hüt[1] şahre üzerine vaz' (8) eyledi ve şahreyi de öküzün iki boynuzu (9) mâbeynine vaz' eyledi, öküzü de şerâ (10) üzerine vaz' eyledi. Ve şerânın altında (11) ne vardır anı Allâh 'azîmü'-ş-şân bilir. **-19a-** (1) Lâkin bu rivâyet yukarıda geçen rivâyetlere (2) muhâlif oldu ki anlar şevr şahre üzerinde- (3) -dir didiler idi. Lâkin bunu taṭbîḳ nev'an mümkin (4) ol cihetden ki rivâyet-i ūlāya göre şahreden (5) 'ibâret idi ki ol şahre taht-ı şevrdir. (6) İmdi boynuzları beyninde şahre Rabbü'l-'âlemîn (7) ḥazretlerinin cennet-i firdevs-i a'lâsından (8) inzâl eylediği yâkûte olsun ki ol (9) öküzün fevkindedir. Bu rivâyete göre ki (10) "Öküz şerâ üzre." didi. Şerâ taht-ı şevrde (11) olan şahreden 'ibâret olsun, bu cihet ile **-19b-** (1) rivâyât-ı evvele qarîb olur yâḥūd rivâyâtı (2) üvelle taṭbîḳini iltizâm itmez. Aña binâen ki (3) İbn-i 'Abbâs raḍiyallâhü 'anhümâdan bunu bir râvî (4) rivâyet itmedi ki ḥattâ tenâküz vâki' ola. (5) İhtilâfât-ı ruvâtandır diyü cevâb virilse (6) olur, el-'ilmü 'indillâhü ta'âlâ. İmdi va'dimiz (7) olmuş idi ki ḥaḳîḳat-ı Siccîn beyân ve yu- (8) -karuda a'mâl-i füccâr şahreye yazılır demiş (9) idük. Anın da ḥaḳîḳat[1] beyân olunur. Aña (10) binâen bunların tafşîline şüru' olundu. (11) Tafşîli Süre-i Taṭfîf'de bu âyet-i kerîmededir. **-20a-** (1) kellâ gerekdir ki ḥalk taṭfîfden men' olunup (2) ḥaşr u neşrden ğaflet⁵¹ itmeyeler. "*İnne kitâbe'l (3) -fuccâri lefti siccîn*"⁵²dedir. "Bî-şübhe kim küffârün nâme-i (4) a'mâli Siccîn'dedir." "*Vemâ edrâke mâ siccîn*"⁵³(5) "Daḥı saña ne bildirdi ki Siccîn nedir?" (6) Kitâb-ı merḳûm ol bir nişânlanmış kitâbdır kim (7) anı her gören bilir anda ḥayr yokdur. (8) "*Veylun yevme izin li'l-mükezzibîn*"⁵⁴ "Helâk olsun (9) ol günde doğruluğu teḳzîb idenlere." (10) Bu maḥalde *tefsîr-i Lübâb*'da ḥazreti (11) 'Abdullâh bin 'Ömer raḍiyallâhü 'anhümâdan **-20b-** (1) rivâyet olunup dir ki Siccîn arz-ı (2) sâbi'a-i süflîdir ki anda kâfirlerün (3) ervâḥ[1] vardır. İmâm Baġavî raḥmetullâh (4) tefsîrinde ḥazreti Berâ bin 'Âzib raḍiyallâhü (5) 'anhdan Şa'lebî'niñ isnâdıyla rivâyet (6) ider ki Peyġamberimiz şallallâhü 'aleyhi ve sellem (7) buyurmuşlar ki Siccîn yedinci ḳat yerün (8) esfelidir; nitekim 'illiyîn semâ-i sâbi'anın (9) fevkinde taht-ı 'arşdadır. Şemr bin 'Aṭiyye (10) ḥazretleri rivâyet idüp bir gün (11) ḥazret-i 'Abdullâh bin 'Abbâs raḍiyallâhü 'anhümâ **-21a-** (1) Ka'bu'l-Aḥbâr raḍiyallâhü 'anha ḥazretlerine (2) geldi ve didi ki "Yâ Ka'b! Allâhü

⁵¹ Metinde "gulfet-galfet" şeklinde yazılmış.

⁵² "Çünkü günahkârların (amel) defteri elbette Siccîn'dedir." Mutaffifin Süresi (83/7).

⁵³ "Artık Siccîn'in ne olduğunu, sana ne bildirdi?" Mutaffifin Süresi (83/8).

⁵⁴ "Yalanlayanların o gün vay hâline!" Mutaffifin Süresi (83/10).

'Azîmu's-şân'uñ (3) *'İnne kitābe'l (3) -fuccāri lefī siccīn*⁵⁵ kavlı-i şerifinden (4) murād nedir? Baña haber vir, hāşılı ma'nā-i laṭīfını (5) beyān eyle ki tā ḥaḳīḳat-ı Siccīn bilelim." didi. (6) Ka'bu'l-Aḥbār raḍīyallāhü 'anh ḥazretleri (7) cevāb virüp buyurdılar: "Taḥḳīkā fāciriñ (8) ya'nī kāfiriñ rūḥ-ı ḥabīşini cān alıcı melekler (9) ḳabz itdükleri vakitde, semāya ya'nī göge (10) iş'ād iderler, ya'nī çıkarurlar; lākin gök (11) kāfiriñ rūḥunu ḳabül itmez ba'dehu yere indirürler, -**21b**- (1) yer de ḳabül itmez. Andan sonra yedi ḳat yerüñ (2) altına götürürler ki tā ol rūḥ-ı ḥabīş (3) ol minvāl üzre Siccīn'e müntehī olur." (4) "Yā Siccīn nedir?" "Yer altında şol mevzī'dir ki (5) iblīs 'aleyhi'l-la'ne 'askeri anda sākin (6) olur. İmdi kāfirüñ rūḥ-ı kerīhi ol (7) maḥalle vāşıl olıcaḳ kāfirüñ ol rūḥ-ı (8) ḥabīşi için siccī[n]den bir raḳḳ ihṛac (9) olunup a'mālī anıñ üzerine yazılır (10) ve ol raḳḳ mühürlenüp iblīs 'aleyhi'l-la'neniñ (11) 'askeri altına vaz' olunup anda ḥıfz olunur; -**22a**- (1) tā ki bu evzā'dan ol rūḥ-ı ḥabīş (2) bilsün için ki yevm-i ḳıyāmetüñ ḥesābı (3) için helāk oldı." Ba'zılar didiler ki (4) Siccīn ol yeşil şaḥredir ki arz sābi'a-i (5) süflīniñ tahtındadır semavātuñ yeşilligi (6) andandır. İmdi ol taş ḳalb olup (7) ya'nī ḳaldurılıp kāfirlerüñ a'mālī (8) yazılan raḳḳ anıñ altına vaz' olunup (9) ilā yevmi'l-ḳıyām anda ḥıfz olunur. (10) İmdi Siccīn'de de iki kavlı oldı (11) şerā şol şaḥredir ki anda a'māl-i fuccār -**22b**- (1) kitābet olunur diyen yukarıda Siccīn (2) şaḥreden 'ibāret olunduḡına zāhib olmuşdur. (3) Lākin şaḥreye kitābet olunur didüġinde (4) yā mecāz ola, güyā ol raḳḳ altına (5) vaz' olunmaḳ kitābet gibi ola, ol ma'nāya (6) ki şey'in mücāviriniñ vaşfını (7) şey'e itlāk ḳabīlinden ola (8) yāḥūd anıñ rivāyetinde şaḥreye (9) kitābet vārid ola. İmām-ı ḥazret-i (10) Ebu'l-Leyṣ ki şerā yā şaḥre-i ḥaḍrādır (11) yāḥūd ol Siccīn'dir ki anda kāfirlerüñ -**23a**- (1) kitāb-ı a'mālī vardır dimesiyle, Siccīn (2) şaḥreniñ ḡayrı olduḡına işāret (3) eyledi ki Siccīn'de olan ḳavl evvela (4) zāhib oldı. İmdi ma'lüm olsun ki (5) keşret-i nuḳūlden keşret-i fā'ide muḳarrer (6) olmaḡıla lāzım geldi ki mefḥarü'l-müfessirīn (7) Ömerü'l-ḳaḍī el-Beyḍāvī ḥazretleri (8) tefsīrinde vir[d]üġi ma'nāyı ve cüz'ī (9) izāḥ ki idende nice fā'ide-i celīleye (10) vāşıl olavuz. "*Er-raḥmanü 'ale'l-'arşisteva (11) lehu mā fī's-semavāti ve mā fī'l-arz* -**23b**- (1) ve mā beynehümā ve mā taḥte's-şerā"⁵⁶ "*Liyedülle bi-zalike (2) 'alā kemālī ḳudretihi ve irādetihi*"⁵⁷ didi. Murād-ı şerīfī (3) oldur ki zirā semavāt da olan eşyā, (4)

⁵⁵ "Çünkü günahkârların (amel) defteri elbette Siccīn'dedir." Mutaffīfın Süresi (83/7).

⁵⁶ "Rahmân, Arş'a kurulmuştur. Göklerdeki, yerdeki bu ikisi arasındaki ve toprağın altındaki her şey, yalnızca O'nundur." Taha Süresi (20/5-6).

⁵⁷ "Allah'ın kudretinin ve iradesinin bütünlüğüne işaret etmektedir." Açıklama cümlesi.

melâ'ike ve nücum ve ğayrıdan; ve dağı yerde (5) olan eşyâ ki ma'den ve nebât ve (6) hayvân ve insândan; ve arz ile semânın (7) mâbeyninde olan eşyâ ki 'anâşırdan; (8) ve şerâ altında olan şeyler ki anı Rabbü'l- (9) 'âlemîn bilür ancak, ğayrı bilmez. Vaqtâki cümle (10) bu şeyler Rabbü'l-'âlemîn cellet 'azimetehu (11) hâzretlerinin mahlûkı ve memlûkı olup **-24a-** (1) ve kudret ve emri tahtında oldılar ise, (2) bunlardan bir şey' Rabbü'l-'âlemîn kendü de (3) kudret-i kâhiresi nâfiz ve irâdeti cereyân (4) itmeden imtinâ' itmemesi Rabbü'l-'âlemîniñ (5) kemâl-i kudret ve irâdesine (6) dâlldir. İmdi havâmil-i arz ale't-tafşîl (7) beyân ve 'ayân olunup ma'lûm oldu ki (8) arza vâkı' olan zelzelede biriniñ (9) 'alâka ve medhalleri yok imiş. 'Avâm-ı (10) nâsın tezelnül-i arzı öküze yâhüd (11) balığa nisbetleri vâhî imiş. İmdi **-24b-** bir faşl-ı şânî taştirine muhtâc oldu (2) ki tezelnül-i arz nedendir? Anda ol beyân (3) olunup haķîkat-i hâl ma'lûm ola aña (4) binâen. **El-Faşlü's-şânî fî'z-zelzele** didük, (5) ya'nî ikinci faşl zelzenin beyânındadır. (6) Lâkin bu faşluñ taħķiki Sûre-i Kâf'da (7) olmağla aniñla bed' olundu. (8) Hâzret-i 'Abudullâh bin 'Abbâs rağiyallâh (9) 'anhümâ buyurdılar ki kâf isimdir. Allâhü (10) 'azîmu's-şânîñ zât-ı şerîfine maħşuş (11) olan esmâ-i şerîfesinden aniñla sûre-i **-25a-** (1) şerîfe iftitâh olunmuşdur. Kâtâde (2) hâzretleri buyurmuşlar ki Kûrân-ı Kerîm'in (3) esmâ-i şerîfesinden bir isimdir. Kûrtubî (4) demiş ki kâf Allâhü 'azîmu's-şânîñ (5) kâdir ve kâdir ve kâhîr ve karîb (6) ve kâbîz esmâ-i şerîfeleriniñ evvelidir. (7) Şa'bî sûrelerün fâtihasıdır demiş (8) Bureyde ve 'İkrime ve Daħħâk didiler ki (9) kâf bir tağdır ki bütün yeri ihâta (10) idüp çevirmişdir, hâşılı yer aniñ (11) ortasında kalmışdır, yeşil zümrüd- **-25b-** (1) -dendir, didi. Ve semavâtuñ yeşilligi aniñ (2) 'aksindendir, didi. Lâkin te'vilât (3) şâhibi Ebu Manşûr Mâturidî yeşil (4) yâkütüden yâhüd kırmızı yâkütüdandır, (5) didi. Ve semânın iki cânibi ol tağıñ (6) üzerine binâ' kılınmışdır. Dünyâ hâķına (7) her ne kadar zümrüd isâbet eyleye ol (8) Cebel-i Kâf'dan munfaşıl olup düşen (9) zümrüldür. İmdi bu rivâyet İbn-i (10) 'Abbâs rağiyallâhü 'anhümâdan cevzânın (11) rivâyetidir. Lâkin Vehb bin Münebbih hâzretleri **-26a-** (1) öyle rivâyet buyururlar ki taħķikâ (2) İskender-i Zu'l-karneyn Cebel-i Kâf'a (3) vardı, vaşıl oldu ve Cebel-i Kâf'ıñ (4) etrâfında küçük tağlar gördi. Bu kerre (5) Cebel-i Kâf'a İskender (6) hitâb idüp didi ki "Sen nesin?" (7) Cebel-i Kâf cevâb virdi ki "Ben Kâf'ım." (8) yine İskender sûâl itdi ki "Yâ bu etrâfında- (9) -ki küçücük tağlar nedir?" Kâf cevâb (10) itdi ki "Anlar benim tamarlarımdır. Dünyâ'da (11) şehirlerden bir şehir yokdur ki anda benim **-26b-** (1) bu tamarlarımdan bir tamar olmaya. Her ne kadar müdüñ (2) ve kûrâ vardır elbette anda benim tamarlarımdan bir (3) tamar

vardır. Kaçan ki Allāh ‘azīmu’ş-şān (4) yerden bir maḥalli mütezelzil itmek murād ider, (5) Rabbü’l-‘ālemīn baña emr ider, ol yerüñ (6) tamarını ben başup taḥrīk iderim, ol (7) maḥall arzdan mütezelzil olur.” İmdi (8) arzda⁵⁸ zelzele ba’zı maḥallde olup da ba’zı āḥerde (9) olmamanıñ aşlı bu imiş. Bu kerre İskender-i (10) merķūm Cebel-i Kāf’a ḥiṭāb idüp didi ki (11) “Ey Kāf Allāh ‘azīmu’ş-şānıñ ‘azamet-i -27a- (1) şānından baña bir şey-i ḳalīl ḥaber vir ki tā ki (2) ‘azametü’llāh ne rütbedir icmālen vuķūf (3) taḥşīl idem.” didi. Kāf cevāb itdi ki (4) “Bizim Rabbimiz’ün şān-ı şerīfi pek ‘azīmdir, (5) ya’ni pek büyükdür, şıfāt ya’nī tavşīf⁵⁹ anıñ ḳatında (6) ḳāşırır ve evhām anıñ ḳatında münḳazī (7) olup geçer, ya’nī ‘azametü’llāhuñ tavşīfi (8) nice ḳābil olur? Maḥlūḳ anı ihāṭadan (9) ‘ācizdir.” diyince, İskender cevāb itti ki (10) “‘Azametü’llāhdan ‘add olunan şey’iñ (11) ḡāyet ednāsını baña ḥaber vir.” didi. -27b- (1) İmdi Kāf’da ednā-i ‘azametü’llāhdan ba’zı (2) şey’ İskender’e beyān eyledi ve didi ki (3) “Benim arḳamda bir arz vardır ki tūlū (4) ve ‘arzi her biri beşer yüz yıllık yoldur. (5) Anda ḳardan taḡlar vardır ki bir (6) birine izdiḡām ider, murād-ı keşretini beyān (7) olur. Hāşılı ol taḡlar biri biri (8) üstünedir. Eger kim benim arḳamda (9) buncılayın keşret üzre ḳardan taḡlar (10) olmasaydı, cehennemün ateşi beni yaḳardı.” (11) didi. Kāf ‘azametü’llāhdan bir şemmeyi -28a- (1) beyān eyledi. İmdi ma’lūm olsun ki Dünyā’yı (2) muḥiṭ olan Kāf muḥterik olmaḡ lāzım (3) gelse Dünyā ve māfīhānıñ ihtirāḳında (4) şübhe yoḡdur; zīrā muḥiṭa işābet (5) iden muḥāṭa daḡı işābet ider. Bu kerre (6) İskender-i Zulḳarneyñ didi ki “İy Kāf! (7) ‘Azametü’llāha dāll olan eşyālardan (8) daḡı baña bir şey ziyāde eyle.” didi. Kāf (9) didi ki “Ḥazret-i Cibrīl-i emīn ‘aleyhi’s-selām (10) Rabbü’l-‘ālemīnıñ ḥuzūr-ı ‘izzetinde vāḳıf-ı (11) umūr ile yān arasında etleri ditrer. -28b- (1) Rabbü’l-‘ālemīn Cibrīl ‘aleyhi’s-selāmıñ (2) ditremesinden yüz biñ melek ḥalḳ ider (3) ve ol melekler Rabbü’l-‘ālemīnıñ ḥuzūr-ı (4) ‘izzetinde başların aşıḡa egüp adāb (5) ile dururlar. Kaçan ki Rabbü’l-‘ālemīn bu (6) meleklerle söylemeḡe izn virir, anlar “Lā ilāhe (7) illallāh” dirler.” İmdi “Yevme yeḡumu’r-ruḡu (8) ve’l-melā’iketu şaffen lā yetekellemüne illā men ezine lehu’r-raḡmanu (9) ve ḳale şavāben”⁶⁰ āyet-i kerīmesiniñ (10) ma’nā-i laṭīfi budur. Hāşılı ḳavl-i şavāb ile (11) murād ḳavl-i

⁵⁸ Metnin kenarına yazılmış.

⁵⁹ Satır arasına yazılmış.

⁶⁰ “Onlar, Ruh'un (Cebrail'in) ve meleklerin saf duracakları gün Allah'a hitap edemeyeceklerdir. Sadece Rahmân'ın izin vereceği ve doğru söyleyecek olan kimseler konuşabilecektir.” Nebe Süresi (78/38).

“Lā ilahe illallāh”dır. İmām Şa‘lebî **-29a-** (1) hazretlerinin *Keşf ve Beyân* ismiyle müsemma (2) olan tefsîrinde olan tafşîlün hâşılı (3) budur. Lâkin *Tefsîr-i Lübbâb* şâhibi yukarıda (4) geçenlerün ba‘zısını zıkr eyleyüp dağı ziyâde (5) şey beyân itmekle, ol fevâ’idi de ihrâz (6) için beyâna taşaddî olundu. İmdi (7) didi ki kâf İbn-i ‘Abbâs rađiyallāhü ‘anhümâ (8) rivâyetinde kâsemdir ya‘nî yemîndir. Ma‘nâ-i (9) laţîfi kâf haqqı-çün dimekdir “*Ve’l-ğur’ani’l-mecid*”⁶¹ (10) dağı şeref ve mecd şâhibi olan (11) Qurân haqqı-çün Muhammedü’l-Muştafâ şallallāhü **-29b-** (1) ‘aleyhi ve sellem Hudâ’dan mürseldir, nübüvvetinde (2) şekk ve şübhe yokdur, dimekdir. Dağı (3) ba‘zılar didiler ki kâfiñ ma‘nâ-i laţîfî (4) kažiyyü’l-emr dimekdir. O kažiyye “*mâ-hüve kâ’in*”⁶² (5) dimekdir. Ya‘ni emr-i hüküm ve mağzî oldu, ezel-i (6) âzâlde aşla bir şey kuşûr kalmadı yâhüd (7) kıyâmete dek olacaqları Rabbü’l-‘alemîn (8) ezel-i âzâlde hüküm-i mağzî kılip levh-i (9) mağfüza şebt ve levh-i mağfüzda (10) beyân ve ‘ayân eyledi. Andan sonra ola- (11) -cağ hiç kalmadı, ya‘nî cümle olacaqlar beyân **-30a-** (1) olunup tamam oldu. Vağt-ı muğadderi geldikte (2) zuhûr ider, dimekdir. Ve ba‘zılar didiler ki (3) kâf bütün arzı muhîr bir cebeldir ki yeşil (4) zümrüddendir. Tamarları ol taşta muttaşıldır (5) ki yer ve semâ ol taşñ üstündedir. (6) Ya‘nî semâ kâfiñ üzerine (7) kubbe gibi vağ‘ olunup kâfiñ üzerine (8) binâ kılınmışdır. Hâşılı semânîñ temeli cebel-i (9) kâfdır; zîrâ iki cânibi kâfiñ üzerine (10) yapılmışdır ve gök yüziniñ yeşilligi (11) ol tağîñ yeşilliginden ‘aks almışdır. **-30b-** (1) ‘Ālem ki ya‘nî mâsiva’llāh ol tağîñ (2) dağılindedir, ardında ne vardır, Allāh (3) ‘azimu’s-şandan ğayrı kimse bilmez. Nitekim (4) cihet-i süflîde, tahte’s-şerâda ne (5) vardır, kimse bilmediği gibi ve cihet-i (6) ‘ulviyyede fevka’s-sidrede ne vardır, (7) kimse bilmediği gibi. Ba‘zılar didiler ki (8) cebel-i kâf şol hicâbdan girüdir ki (9) ol hicâbñ ardında bir yıllık ötede (10) güneş ğâ’ib olur, ya‘nî ğurûb idüp (11) tolnur. İmdi ol hicâbdan ve şems **-31a-** (1) ğurub itdüğü mağallden cebel-i kâf girü- (2) -dir, didiler. Ebu’l-Leyş hazretleri tefsîrinde (3) buyurdu ki ol hicâbdan kâf bir yıllık (4) yol girüdir. Hicâb ile kâfiñ mâbeyni (5) zûlmetdir ve gök yüziniñ cemî‘-i cevânib (6) ü etrafı kâf üzerine vağ‘ olunmuşdur. (7) Kâf semânîñ temelidir, didi. Nitekim (8) mürûr etdi. İmām-ı Nevevî hazretleri de (9) *Tehzîbü’l-Esmâ’ ve’l-Lügât* nâm kitâbında (10) hazreti Ebu’l-Leyş’e tafşîl-i mezkûrda (11) mütâba‘at itmişdir; ammâ cebel-i kâfiñ **-31b-** (1) zebercedden olmasına zâhib

⁶¹ “Şereflî Kur’an’a andolsun.” Kaf Sûresi (50/1).

⁶² “Olmuş ve olacak şeylerin hükmü.” Arapça bir söz.

olmağla (2) muhālefet itmişdir. Hıffāz-ı hadīşin (3) müte’ahhırininden hazreti İmām Suyutī, (4) *Dürr-i Mensūr* nām tefsīrinde hazreti (5) ibn ‘Abbās radīyallahü ‘anhümādan İbn (6) Münzir ve İbn Cerīr-i Taberī rahimehümāllāh (7) hazretlerinden tahric eyledikleri hadīş-i (8) şerīfde, böylece mestürdür ki Peyğamberimiz (9) şallallahü ‘aleyhi ve sellem hazretleri sa’adet (10) ile buyurmuşlardır ki Rabbü’l-‘alemīn (11) celleşānehü hazretleri arzı yarattı ve bu -**32a**- (1) arzın arkasına bir deryā-i muhīt halk (2) eyledi ki ol deryā küre-i arzı ihāta idüp (3) küre-i arz ol deryānın vasaında bir karpuz (4) gibi kalmışdır. Ba’dehu bu deryānın arkasında (5) bir tağ yaratmışdır ki ol tağın adına (6) kâf dirler. Ol tağda ol deryā-i (7) muhīt i hāta idüp deryā-i muhīt (8) muhātı olan küre-i arz ile bile cebel-i (9) kâfın vasaında kalmışdır. Bu küre bu (10) Dünyā’nın semāsi ki bize qarīb olan (11) evvelki kat gök yüzidir. Ol gök -**32b**- (1) yüzünün etrafı ol cebel-i kâf üzre (2) vaz’ olunup kâf aña temel olup (3) kâf üzerine kubbe gibi oturmuşdur. (4) Bundan şoıra Rabbü’l-‘alemīn ol cebel-i (5) kâfın arkasında bir arz yaratmışdır ki (6) yedi bu arz miqdārıdır. Ba’dehu anın da (7) verāsında bir deryā-i muhīt halk (8) idüp ol arzı da ol deryānın (9) vasaında karpuz gibi vaz’ itmişdir. (10) Ba’dehu ol deryā-i muhītın verāsında (11) bir tağ yaradup ol deryāyı ol arz -**33a**- (1) ile bile ol tağa ihāta etdirüp (2) ol tağın da ismine cebel-i kâf-ı şāni (3) dirler. İkinci kat gök kubbe gibi ol (4) cebel-i kâf-ı şānini üzerine vaz’ (5) olunup kâf-ı şāni semā-i şāniye temel (6) olmuşdur. Bu minvāl üzre Peyğamberimiz (7) şallallahü ‘aleyhi ve sellem hazretleri yedi (8) arzı zıkr buyurdılar ki her arz evvelkini (9) yedisi kadardır. Hattā yedinci arz altıncı (10) arzın yedi cirmi kadardır ve her bir (11) arzı bir deryāya ihāta itdirüp -**33b**- (1) her bir deryānın verāsında bir cebel-i (2) kâf-ı muhīt yaratmışdır. Hattā yedinci (3) cebel-i kâf yedinci kat göğün temelidir, (4) diyü zıkr buyurmuşlar. Ve buyurmuşlar ki (5) Rabbü’l-‘alemīn *“ve’l-bahru yemüddühu min ba’dihi (6) seb’atü ebhurin”*⁶³ kavlı-şerīfinin ma’nā-i latīfi (7) bu tafşil edā buyurmuşlar. İmām Kurtubī (8) rahmetullāh *Tefsīr-i Cāmi*’inde beyān ider. (9) Süre-i Taha’da ki Vehb bin Münebbih hazretlerinden (10) vech-i arz üzre yedi deryā vardır (11) ve yerler de yedidir. Her iki arzın mābeyninde -

⁶³ “Ve lev enne ma fil erdı min şeceratin aklamüv *vel bahru yemüddühu min ba’dihi seb’atü ebhurin* ma nefidet kelematullah innellahe azızün hakım.” Lokman Süresi (31/27).

“Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de mürekkep olsa, *arkasından yedi deniz daha ona katılsa*, Allah’ın sözleri (yazmakla) yine de tükenmez. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.” Lokman Süresi (31/27).

34a- (1) bir deryâ vardır. Yedinci deryâ cehennemîñ ağızına (2) kapağ gibi kapanup ağızınıñ menâfızını sedd (3) idüp ašlâ ateşi çıkacak menfez koymamışdır. (4) Eger ol deryâniñ büyüklüğü ve şuyunuñ çokluğu (5) ve şovukluğu olmasa idi; cehennem bütün Dünyâ (6) ve mâfihâyı ihrâk iderdi, diyü buyurmuşlar. (7) Ve buyurmuşlar ki cehennem rüzgâr üzredir. (8) Rüzgâr da zulmetden bir hicâb üzredir. (9) O zulmetden hicâbıñ kalınlığını Allâh ‘azimu’ş-şân (10) bilür. Ol hicâb da şerâ üzredir. Hâlâyıkıñ (11) ‘ilmi cihet-i süflide şerâyâ müntehi olur, andan **-34b-** (1) aşığa geçmez, diyü buyurdılar. İmdi ma‘lûm oldı ki (2) cehennem dağı bu kavlı üzre fevkâ’s-serâ imiş. (3) Ve İmâm Suyuñ merhûm da ‘aynı ile İmâm (4) Şa‘lebi gibi zelzele küh-ı Kâf’ıñ ‘urûkından bir (5) ‘ırkıñı emr-i haqqıla taħarrükünden nâşîdir; aña (6) binâen bir karye taħrik ider de birisi itmez, diyü (7) buyurmuşlar. İmâm Nesevî hazretleri *Tefsîr-i* (8) *Teysîr*’inde buyurmuşlar ki bir yeşil tağdır. (9) Yeri ihâta etmişdir. Yerler yedi kâtdır. Cümlesini (10) bir melek omuzı üzre almışdır ve ol (11) melek bir yâkût taş üzredir. Ol yâkût da **-35a-** (1) öküz üzredir, öküz de balık üzre. (2) Her iki arzıñ mâbeyninde bir deryâ vardır. (3) Eger bu deryâlar olmasaydı, cehennem Dünyâ ve mâ- (4) -fihâyı kürsiye varıncaya dek ihrâk ider- (5) -di. Ol deryâlarıñ rutûbet ve bürüdetidir, (6) cehennemîñ sûretini kesr iden diyü buyurmuşlardır. (7) Ba‘dehu Rabbü’l-‘alemîñ yâkûtndan bir tağ yaradup (8) Dünyâ’yı aña ihâta itdürüp aña cebel-i kâf (9) tesmiye itmişdir. Gerek deryâlar içinde olan (10) tağlar ve gerek karada olan tağlar cümlesi (11) anıñ tamarlarıdır dimişler. Dağı İbn-i ‘Abbâs **-35b-** (1) rağiyallâhü ‘anhümâ hazretlerinden rivâyet (2) buyurmuşlardır ki kâf yerleri muħit, yeşil (3) zebercedden bir tağdır. Semâniñ yeşilligi (4) andandır. Şehrlerden bir şehri yokdur; illâ (5) anda cebel-i kâfdan bir tamar vardır ve ol tamar (6) üzerine Rabbü’l-‘alemîñ bir mü’ekkel melek (7) yaratmışdır. Ol melek ol tamarları elleriyle (8) dutar. Kaçan ki Rabbü’l-‘alemîñ zelzele ile bir kavmı (9) helâk etmek murâd ider, Rabbü’l-‘alemîñ ol melege emir (10) idüp ol tamarı taħrik ider, ol karyeniñ (11) ehlini ħasf ider. ‘Ayniyle *Tefsîr-i* ‘*Uyûn* şâhibi de **-36a-** (1) tefsîrinde böyle beyân itmişdir. İmdi zelzele (2) hâli münkeşif oldıysa vaqt-ı zelzelede (3) şahrâyâ firâr câ’iz midir, degil midir? Ekşer nâsiñ (4) maħall-i iştibâhı olduğına binâen bir ħâtime (5) taşvîrine muħtâc olduğ ki anda cevâzi’l- (6) firâr ‘ani’z-zelzele beyân olına. Aña binâen (7) **el-ħâtime fî cevâzi’l-firâr ‘ani’z-zelzele** didik. (8) Ya’nî ħâtime zelzeleden kaçmanıñ cevâzını (9) beyân ider. İmdi fetâvâ-i zahîriyyeniñ (10) kitâbu’l-kerâhiyyesiniñ faşl-ı ħâmisinde (11) beyân olundu ki bir kimse evinde-iken anı **-36b-** (1) zelzele aħz itse,

meydāna kaçmak ol adam için (2) mekrūh degildir; belki firārı müsteħabbdır. Zīrā (3) Peyğamberimiz şallallāhü ‘aleyhi ve sellem ħazretlerinden (4) öyle rivāyet olundu ki günlerde bir gün (5) bir meyl idüp bil virmiş divarıñ altından (6) geçdiler. Anıñ altına varınca sür‘atle (7) geçdiler. Bu kerre bu ħāleti müşāhede iden (8) şahābe-i güzīn rıdvānullāhi te‘ālā ‘aleyhim (9) ecma‘īn ħazretlerinden ba‘zıları su‘āl (10) idüp diler ki “Yā Resūlullāh! Allāhü ‘azīmu’ş- (11) -şānıñ kazāsından mı firār idersiz?” -37a- (1) Sa‘ādet ile buyurdılar: “Allāhü ‘azīmu’ş-şānıñ (2) kazāsından yine kazāsına firār iderim.” (3) diyü buyurdılar. İbn Nuceym-i Mışrī ħazretleri (4) *Eşbāh-ı Nezāir* ismiyle müsemma kitābınıñ nev‘-i (5) şālīşi āhırinde, Bezzāzī‘ye şāhibi İmām Kerderī‘den (6) naql idüp dir ki “Arz mütezelzil olup (7) ol vaqtdе kişi ħānesinde olsa, (8) şahrāya firār ol adama müsteħabbdır. Zīrā (9) ol vaqtdе evde oturmak tehlikedir. (10) Rabbü‘l-‘alemīn siz zātınızı tehlikeye ilka eylemeñ (11) diyü buyurmuşdur. Ve bu tākāt getürülmeyen -37b- (1) eşyādandır. Tākāt getürülmeyen şeylerden (2) firār itmek Peyğamberler ‘ādetindendir.” didiler. (3) İmdi tākāt getürülmeyen eşyādan Peyğamber- (4) -leriñ firārı şābit olıcağ, anlarıñ eşerine (5) iktizā itmek bizlere lāzım olup mezānn-ı (6) tehlikeden firār itmimiz meşru‘ oldı. Meger (7) ki ħīn-i zelzelede kişi namāzda buluna, ol (8) vaqtdе namāzı bozup kaçmak cā‘iz olmaz. (9) Zīrā edā-i şalavāt farzdır, firār-ı ‘ani‘z- (10) -zelzele müsteħabbdır müsteħabb için farz (11) terk olunmak cā‘iz olmaz. Kütüb-ü uşulde -38a- (1) meşūr olan mesā‘il delāleti üzre. (2) Temmet el-risāle. (3) İmdi bu dağı ma‘lūm olsun ki bu risāle-i (4) şerīfede ehl-i şer‘-i şerīfīñ aqvāli üzre (5) zelzele ħaqqında iktişār olunup ehl-i (6) ħikmetiñ bu mes‘ele-i vāride olan (7) kelimāt-ı fāsıdeleri ve aqvāl-i kāsıdelerini (8) beyān ile risālemizi meşūne eylemedik. (9) Zīrā murādımız şun‘u’llāhı ve kudret-i Rabbānīyi (10) beyāndır. Anlarıñ müzahrefātını beyān ile şun‘u’llāhı -38b- (1) ve kudretu’llāhı beyān olmağ lāzım gelmez. Zīrā anlar (2) kıdem-i ‘āleme zehābları sebebiyle, mi‘rāc-ı şerīfi (3) ve ħaşr-i ecsādı ve neşr-i mizānı, şirāt ve (4) cennet ve cehennemi ve sā‘ir umūr-ı aĥireti inkār (5) itmeleri ile şun‘u’llāha ve kudretu’llāh[ı] dağı (6) nefy ve inkār itmişlerdir. Bu kerre anlarıñ (7) ebāñillerini ehl-i şer‘iñ kelāmına muķābil (8) getürmek, kebīre-i ‘azīme olmağ ile, risāle- (9) -mizi anlarıñ aqvālinden taĥliye ile taĥliye (10) eyledik. Ĥaqq ta‘ālā kabūle ķarīn eyleye. Āmīn!

Dizin

‘**aciz** (A.): Zayıf, güçsüz 27a/9, 3b/5.

açık: Kapalı olmayan, açık 7b/9, 8a/1.

ad: İsim, ad 32a/5.

adâb (A.): Terbiye, saygı 28b/4.

adam (< âdem) (A.): Kişi, insan 36b/1, 37a/8.

‘**add** (A.): Sayma, öyle kabul etme 27a/10.

âdem (A.): İnsan, kişi 2b/10.

‘**adem** (A.): Yokluk, boşluk 4b/8.

âdemiyan (F.): İnsanlar 3a/8.

‘**âdet** (A.): Usul, alışılmış davranış, görenek 37b/2.

‘**afv** (A.): Suçunu bağışlama, af 6a/8.

ağaç: Ağaç 16b/6.

âğâz (F.): Başlama 6a/2.

ağız: Başta bulunan yemek yemeye ve ses çıkarmaya yarayan uzuv 7b/9, 34a/1, 8a/1, 34a/2.

âhâd-ı nâs (A.): Avâm, sıradan biri, halktan biri 8b/4.

aḥbâr (A.): Hadisler 13b/5.

âḥer (A.): Diğer, başka, başkası, öteki 26b/8

âḥerî (A.): Başkasına ait 4a/2, 4a/4

âḥir (A.): Son, sonra gelen, sonraki 10a/2, 9b/11, 13b/3, 37a/5.

âḥiret (A.): Ölümden sonraki ebedî hayat, öteki dünya 38b/4.

aḥkâm (A.): Hükümler, kanunular 2a/5.

aḥz (A.): Alma, tutma.

a. it-: Almak, tutmak 18b/3, 36b/1.

ak-: Sıvı bir maddenin bir yere dökülmesi, akması 8a/2.

‘akl (A.): Akıl.

a. ir-: Anlaşılmaz, ne olduğu bilinemez 4a/10.

‘akı̄b (A.): Bir diğerinin arkasından gelen 5b/7.

‘aks (A.): Zıt, hilâf 25b/2, 30a/11, 7a/10.

akṭār (A.): Taraflar, yanlar 14b/11.

akvāl (A.): Sözcükler, laflar 38a/7, 38a/4, 38b/9.

āl (A.): Aile, sülale 2a/8.

al-: Almak, elde etmek 34b/10, 13b/11, 15a/3.

a‘lā (A.): Daha iyi, en iyi, daha yüksek, en yüksek 14a/4.

‘alāka (A.): İlgi, bağlılık 24a/9.

ale’l-‘arṣ (A.): Gökyüzünün en yükseği, arş makamının en üstü 6b/4.

‘ālem (A.): Bütün dünya, cihan, varlıklar 30b/1, 38b/2.

‘ālemiyān (F.): İnsanlar 2b/5.

‘ale’t-tafṣīl (A.): Ayrıntılarıyla, tafsilatıyla 18a/7, 24a/6.

Allah (A.): Varlık âleminde görülen ve görülmeyen her şeyin yaratıcısı, Allah (cc.) 18b/11, 26b/11, 26b/3, 30b/2, 34a/9, 4a/11, 21a/2, 24b/9, 25a/4, 36b/10, 37a/1, 7b/8, 6b/8.

alt: Alt, bir şeyin alt kısmı 11b/8, 15b/3, 21b/2, 22a/8, 22b/4, 36b/6, 21b/11, 10a/10, 11a/9, 11b/5, 11b/6, 11b/6, 11b/7, 15a/9, 15b/10, 16b/9, 18b/1, 18b/10, 21b/4, 23b/8, 7b/6, 18a/2, 18b/1, 36b/5, 13b/10, 14a/3, 6b/11, 7a/7.

altıncı: Altı sayı sıfatının sıra şekli, altıncı 33a/9.

a‘māl (A.): İşler, ameller 20a/4, 21b/9, 22a/7, 23a/1, 19b/8, 22a/11.

‘amel (A.): İş, amel 10b/1.

āmīn (A.): “Kabul eyle!” anlamında yapılan dua sözü 38b/10.

ammā (A.): Ama, fakat, lākin 11b/2, 31a/11, 4b/11.

‘āmm (A.): Umumi, genel, herkese ait 5b/4.

ān (A): Kısa zaman, lāhza 2b/10.

anda: 1. “Ol” zamirinin bulunma hāli, onda 18a/6, 20a/7, 20b/2, 21b/11, 21b/5, 22a/11, 22a/9, 22b/11, 24b/2, 26a/11, 26b/2, 27b/5, 35b/5, 36a/5.

andan: 1. “Ol” zamirinin ayrılma hāli, ondan 10a/11, 22a/6, 35b/4, 7a/11, 34a/11. 2. Sonra, ondan sonra 21b/1, 29b/10.

anı: “Ol” zamirinin yükleme hāli, onu 18b/11, 20a/7, 23b/8, 27a/8, 36a/11, 7b/6, 9b/3.

anlar: “Ol” zamirinin çokluğu, onlar 19a/2, 26a/10, 17b/11, 37b/4, 38b/1.

anuñ: “Ol” zamirinin ilgi hāli, onun 12a/9, 13b/8, 15b/11, 16a/3, 17b/4, 17b/5, 21b/9, 22a/8, 22b/8, 25a/10, 25b/1, 27a/5, 27a/6, 7a/6, 9b/4, 35a/11, 36b/6, 19b/9, 32b/6, 13a/5, 24b/11, 24b/7

‘anāşır (A.): Bir şeyin meydana gelmesini sağlayan temel unsurlar, sebepler 6b/11, 23b/7.

ancağ: Fakat, lākin 23b/9.

ancılayın: Onun gibi 7a/6.

anlar: “Ol” zamirinin çokluk şekli, onlar 28b/6, 2a/9, 38b/1, 38a/10, 38b/6, 38b/9, 13a/9.

aña: “Ol” zamirinin yaklaşma hāli, ona 12b/9, 19b/2, 19b/9, 24b/3, 32b/2, 34b/5, 36a/6, 35a/8, 35a/8, 9a/2.

ara: İki şeyin ortası, ara 6b/10, 28a/11.

‘Arabi (A.): Arap kavmine ait olan 9a/2.

Ārazmāyil (A.): Bir melek adı 13b/8.

arka: Arka 27b/3, 27b/8, 16b/3, 16b/5, 16b/10, 11a/1, 11a/3, 12a/9, 12b/4, 16a/3, 32a/1, 7a/5, 32a/4, 32b/5.

‘arş (A.): En yüksek gök, Allah’ın kudret ve saltanatının tecelli yeri 6b/5, 13b/7, 7a/7.

art: Arka taraf, arkası 30b/2, 30b/9.

arż (A.): Toprak, zemin 12b/6, 1b/7, 22a/4, 23b/6, 24a/6, 27b/3, 32b/11, 32b/5, 32b/6, 33a/8, 33a/9, 33b/10, 37a/6, 3b/11, 20b/1, 24a/8, 5a/9, 14b/11, 26b/7, 18b/5, 27b/4, 30a/3, 31b/11, 33a/11, 33a/8, 5b/1, 32b/8, 12a/3, 32a/1, 33a/10, 33b/11, 35a/2, 24a/10, 12a/9, 1b/3, 5a/6, 13a/3.

āşār (A.): Eserler 2b/2, 2b/6.

aşhāb (A.): 1. Sahipler 13b/5. 2. Hz. Muhammed'i (sav) görmüş ve mümin olarak ona bağlı kalmış zatlar, sahabeler 2a/8.

‘asker (A.): Birinin emri altında bulunan kişi 21b/11, 21b/5.

aşlā (A.): Asla, kesinlikle 29b/6, 34a/3.

aşl (A.): Esas, temel, asıl 26b/9.

aşaga: Aşağıya, aşağı tarafa 28b/4.

aşagi: Aşağı.

a. ol-: Bir şeyin aşağısında olmak, alt kısmında olmak 4a/3.

at-: Atmak, üzerinden aşağıya indirmek 16b/11.

āteş (F): Ateş 27b/10, 34a/3.

‘atık (A.): Sırtın üst kısmı 13b/11.

ātī (A.): Gelecek, gelen kişi veya şey; aşağıda, önde 8b/2.

‘avām (A.): Halktan olan, okuyup yazması az olan kişi 24a/9.

ayak: Ayak 14a/3, 14b/1, 14b/9, 15b/3, 15b/4, 14a/8, 14a/11, 14a/10, 14b/7.

‘ayān (A.): Açık, belli, ortaya çıkmış 5b/1, 4b/10, 29b/10, 24a/7.

āyet-i kerīme (A.): Hürmet edilen, çok aziz ayet 19b/11, 7b/2, 9b/11, 28b/9, 9b/8, 8b/1.

‘ayn (A.): Aynı, tıpkı 34b/3, 35b/11.

āzāl (A.): Ezeller, başlangıcı olmayan zamanlar 29b/6, 29b/8.

‘azamet (A.): Büyüklük, ululuk 10a/2, 7a/3, 26b/11.

‘azametullah (A.): Allah'ın (cc.) büyüklüğü, yüceliği 27a/2, 8a/6, 28a/7, 27a/10, 27b/1, 27b/11, 27a/7.

‘azîm (A.): Büyük, yüce, ulu 16a/2, 27a/4, 38b/8.

‘azm (A.): Azim, kesin kararlı.

a. eyle-: Azmetmek, kesin karar vermek 5b/7.

baba: Baba, ata 8b/4.

ba‘de (A.): Sonra 3b/2.

ba‘dehū (A.): Sonra, ondan sonra 12b/3, 12b/5, 12b/7, 15b/10, 21a/11, 13a/1, 32a/4, 32b/10, 32b/6, 35a/7.

bā‘iş (A.): Sebep, icap ettirmek 5a/11.

baķiyeten (A.): Geri kalan, artan 3a/11.

balık: Balık 10b/6, 12b/5, 13a/3, 17a/, 35a/1, 4a/6, 5a/8, 16b/1, 24a/11, 10b/7, 11b/11, 4a/9, 12a/8, 12b/3, 16a/3, 10b/9, 16a/5, 12b/4, 13a/11, 16a/11, 4a/3.

bālîğ (A.): Erişme, bir zaman dilimine ulaşma.

b. ol-: Erişmek, bir zaman dilimine ulaşmak 3b/8.

baña: “Ben” şahıs zamirinin yönelme hâli, bana 17a/9, 21a/4, 26b/5, 27a/1, 27a/11, 28a/8.

bas-: Basmak, herhangi bir şeye baskı yapmak 26b/6, 14a/3, 15a/9, 14b/8.

bast (A.): Genişletmek, açmak, yaymak 18b/6, 12b/4.

baş: Baş, kafa 7a/6, 28b/4.

ba‘zı (A.): Bazı, kimi 10b/5, 13b/2, 26b/8, 26b/8, 27b/1, 4a/2, 4a/4, 4a/8, 4a/8, 22a/3, 29b/3, 30a/2, 30b/7, 11a/2, 13b/1, 13b/2, 36b/9, 4b/2, 3b/11, 29a/4.

bedel (A.): Bir şeyin yerine verilen ve yerini tutan şey 11a/2.

bed’ (A.): Başlama, başlayış 24b/7.

belki (F.): Belki, ihtimal, umulur 36b/2.

bil: Bel.

b. vir-: Eğilmek, yıkılmaya yüz tutmak, bel vermek 36b/5.

ben: Ben (1. Teklik şahıs zamiri) 26a/7, 26b/6, 8b/6, 27b/10, 26a/10, 26a/11, 26b/2, 27b/3, 27b/8, 8b/11, 8b/4, 8b/7, 2b/9, 17a/9.

berķ (A.): ŐimŐek 11b/6, 11b/6.

beş: Beş sayısı 13b/9, 14a/6, 14a/7, 14b/5, 18a/11.

beşer: Beş sayısının sıra Şekli 27b/4.

beŐerriyyet (A.): İnsanlık 6a/6.

beyān (A.): Açıklamak, anlatmak, izah etmek 19b/7, 24a/7, 29b/10, 2a/7, 38a/10, 38a/8, 4b/10, 5b/1, 29a/6, 38a/10, 7b/1, 8a/11, 24b/5, 6b/3, 21a/5, 27b/2, 28a/1, 7b/2, 33b/8, 36a/9, 29a/5, 36a/1, 36a/6, 38b/1, 18a/7, 36a/11, 24b/2, 29b/11, 18a/9, 19b/9, 7b/3, 27b/6.

beyin: Kafatası iķerisindeki organ, beyin 17a/5.

beyn (A.): Ara, aralık, arada 19a/6, 14b/6.

Bezzāzī: İmam Kerderī'nin meşhur fetva kitabı 37a/5.

bī-'add (F.): Sayısız 1b/5.

bī-ħadd (F.): Hadsiz, sınırsız 1b/2.

bi (A): Arapça bir edat. BaŐına geldiği kelimeleri -e hāline getirir.

bi-ħasebi'l-ımkān: İmkan bakımından, imkanca 5a/7.

bil-: Bilmek, haberi olmak, tanımak 7b/8, 21a/5, 4b/8, 30b/5, 30b/7, 16b/4, 4b/2, 23b/9, 30b/3, 22a/2, 16b/3, 18b/11, 20a/7, 23b/9, 34a/10, 4b/1, 7b/7, 8b/7, 9b/4, 9b/7.

bilā-'imād (A.): Diresiz, sütunsuz 1b/4.

bi'l-aŐāle (A.): Bizzat, kendisi 2a/1.

bildir-: Bildirmek, bir Şeyi başkasına aktarmak 20a/5.

bile: Birlikte, beraber 32a/8, 33a/1.

bi'l-ķahri (A.): Ezizlikle, kahr olarak 3b/2.

bi'n-naşri (A.): Yardımıyla 3b/1.

bināen (A.): ...a dayanarak, ...dan dolayı 12b/9, 19b/10, 19b/2, 24b/4, 2b/11, 34b/6, 36a/4, 36a/6, 3a/10.

binâ' (A.): Oturmak veya başka amaçlarla kurulmuş yapı.

b. kılın-: Yapmak, kurmak 25b/6, 30a/8.

biñ: Bin sayısı 14a/7, 14a/8, 14b/10, 28b/2, 3b/7.

bir: Bir sayısı (sıfat ve zamir) 10b/1, 10b/10, 10b/6, 11a/1, 11a/3, 11a/4, 11b/4, 11b/7, 11b/8, 13b/7, 14a/1, 14a/1, 14a/4, 14b/3, 15a/10, 15b/1, 15b/9, 17a/2, 18a/10, 18a/2, 19b/3, 20a/6, 21b/8, 24b/1, 25a/3, 25a/9, 26a/11, 26b/1, 26b/2, 26b/4, 27a/1, 27b/11, 27b/3, 2b/10, 30a/3, 30b/9, 31a/3, 32a/1, 32a/3, 32a/5, 32b/11, 32b/5, 32b/7, 33a/10, 33a/11, 33b/1, 34a/1, 34a/8, 34b/10, 34b/11, 34b/4, 34b/6, 34b/8, 35a/2, 35a/7, 35b/3, 35b/4, 35b/5, 35b/6, 35b/8, 36a/11, 36a/4, 36b/5, 5a/3, 5a/5, 7a/5, 7a/8, 7b/3, 8a/4, 8b/5, 9a/7, 20b/10, 15a/2, 16b/10, 7b/11.

birbiri: Birbiri 27b/5, 17b/2, 27b/7.

birden: Aniden, birden 8a/1.

biri: Biri, herhangi biri 24a/8.

birisi: Birisi, herhangi biri 34b/6.

birkaç: Birkaç 8a/4.

birle: İle 14a/9.

bir şey: Bir şey 11a/9, 15b/10, 24a/2, 28a/8, 29b/6.

bî-şübhe (F.): Şüphesiz 20a/3.

bi't-tab' (A.): Tabî olarak, tabiatıyla 2a/8.

biz: Biz (1. Çokluk şahıs zamiri) 12b/10, 4b/10, 32a/10, 27a/4, 2a/10, 37b/5.

boynuz: Boynuz 14a/8, 18b/8, 7b/4, 14b/10, 14b/6, 19a/6.

boz-: Bırakmak, terk etmek 37b/8.

böyle: Böyle, bunun gibi 4a/6.

böylece: Böylece 31b/8.

bu: Bu (sıfat ve zamir) 10a/1, 10b/3, 11b/1, 12b/4, 13a/11, 13a/8, 14a/10, 14a/2, 14a/5, 14b/10, 14b/2, 15a/8, 15a/8, 15b/10, 15b/11, 15b/6, 15b/8, 16a/10,

16b/11, 16b/5, 16b/5, 16b/6, 16b/6, 16b/7, 16b/8, 17a/9, 18a/4, 18b/3, 19a/1, 19a/11, 19a/9, 19b/11, 20a/10, 22a/1, 23b/10, 24b/6, 25b/9, 26a/8, 26b/1, 26b/9, 28b/5, 31b/11, 32a/4, 32a/9, 32a/9, 32b/6, 33a/6, 33b/7, 34b/2, 35a/3, 36b/7, 37a/11, 38a/3, 38a/3, 38a/6, 3a/10, 3b/2, 4b/11, 4b/6, 4b/7, 5b/3, 7a/11, 8a/1, 8b/1, 9b/11, 17b/8, 28b/10, 29a/3, 8a/8, 9b/8, 8a/5, 17a/1, 19a/3, 19b/3, 14b/11, 4b/10, 15a/8, 16a/1, 26a/4, 26b/9, 28a/5, 36b/7, 38b/6, 25a/8.

buncılayın: Bunun gibi, böyle 27b/9.

bunlar: Bunlar (3. çokluk şahıs zamiri) 24a/2, 19b/10.

burun: Burun 17a/4, 17b/4, 15a/1.

buyur-: Söylemek, bildirmek, emretmek 12a/7, 13a/10, 31a/3, 8b/11, 10b/2, 12a/10, 12a/10, 13a/2, 17b/7, 21a/7, 24b/9, 34b/1, 37a/1, 37a/3, 10a/8, 37a/11, 15b/8, 18a/3, 20b/7, 25a/2, 33b/4, 34a/6, 34a/7, 34b/7, 34b/8, 31b/10, 35a/6, 17b/10, 12a/5.

Bülhüd: Dünyayı sırtında taşıdığı varsayılan balığın adı 13b/4.

bürüdet (A.): Soğukluk 35a/5.

bütün: Bütün, tamamı 25a/9, 30a/3, 34a/5, 4a/6.

büyük: Büyük 16a/3, 27a/5.

büyüklik: Büyüklük, ululuk 34a/4.

cā'iz (A.): Yapılması dinen uygun; olabilir, mümkün 36a/3, 37b/11, 37b/8.

cāmi' (A.): Toplamak, içermek, içinde bulundurmak 6a/1.

can alıcı: Canımı vücudundan çekip alan 21a/8.

cānib (A.): Taraf, yön 25b/5, 30a/9.

cebel (A.): Dağ 30a/3, 30a/8, 30b/8, 31a/1, 31a/11, 32a/8, 32b/1, 32b/4, 33a/2, 33a/4, 33b/1, 33b/3, 35a/8, 35b/5, 26a/7, 26a/2, 26a/5, 26b/10, 25b/8, 26a/3.

cehennem (A.): Cehennem 34a/5, 34a/7, 34b/2, 35a/3, 11b/9, 38b/4, 34a/1, 35a/6, 27b/10.

cehl (A.): Cahillik 2b/4, 4b/8.

celîle (A.): Mertebesi yüksek, calâl sahibi 2b/3, 23a/9.

celiyyât (A.): Meydanda olan şeyler 9b/6.

cellet: “Yüce, aziz ve ulu olsun!” anlamında dua sözü 5b/10.

cemî‘ (A.): Bütün, hepsi 31a/5.

cemîle (A.): İyi, güzel, cemal sahibi 2b/2.

cennet (A.): Cennet 38b/4, 19a/7, 14b/2.

cereyan (A.): Hareket etme, akma 24a/3, 12b/1.

cesed (A.): Beden, gövde 16a/4.

cevâb (A.): Cevap 4b/3, 26a/9, 27a/3, 27a/9, 26a/7, 19b/5, 21a/7, 8b/10.

cevānib (A.): Taraflar, yönler 31a/5.

cevāz (A.): Olabilirlik, dinen uygunluk 36a/8, 5b/2, 36a/5.

cevf (A.): İç boşluğu 8a/2.

cevzâ (A.): İkizler burcu 25b/10.

cezir (A.): Cezir, deniz suyunun seviyesinde azalma 15a/5.

cibâl (A.): Dağlar 1b/7.

Cibrîl (A.): Hz. Cebrail, melek 28b/1, 28a/9.

cihân (F.): Dünya, kâinat, âlem 3a/2.

cihet (A.): Yön, taraf; sebep 19a/11, 19a/4, 30b/4, 30b/5, 34a/11.

cirm (A.): Maddî cisim 33a/10.

cümle (A.): Hepsi, tümü, bütünü 23b/9, 29b/11, 2a/5, 5b/4, 7b/11, 8a/3, 9b/7, 5a/10, 35a/10, 16b/10, 34b/9, 7b/11.

cünân (A.): Delilik, cinnet 13a/8.

cüvân-baht (F.): Mutlu 2b/10.

cüz’î (A.): Bir parçaya ait olan 23a/8.

çalkan-: Çalkalanmak, dalgalanmak, gidip gelmek 12b/6.

çek-: Çekmek, geri getirmek 15a/6.

çevir-: Etrafını çembere almak, çevrelemek 25a/10.

çık-: Bir şeyin içinden dışarıya çıkmak 17a/11, 34a/3.

çıklar-: Yüksekçe kaldırmak 21a/10.

çıplak: Üzerinde herhangi bir şey bulunmamak, çıplak 10b/10.

çokluk: Çokluk, fazlalık 34a/4.

da, de: Dahi (bağlaç) 15b/10, 16b/3, 23b/3, 11a/4, 18a/4, 18b/8, 18b/9, 22a/10, 24a/2, 29a/5, 35b/11.

dahı: Dahi, da/de 17a/1, 17a/6, 20a/5, 23b/4, 28a/5, 28a/8, 29a/10, 29a/4, 29b/2, 34b/2, 35a/11, 38a/3, 38b/5, 6a/4.

dāhil (A.): İç, dahil 30b/2.

dahv (A.): Görünmek, ortaya çıkmak 1b/6.

dāll (A.): İşaret eden, gösteren, delâlet eden 24a/6, 28a/7.

dāmet (A.): “Daim ve baki olsun!” manasında kullanılan bir iyi dilek sözü 3a/10.

dāniş-verān (F): Ālimler, bilim adamları 5b/9.

def (A.): Kovma, kurtulma 2b/4.

değil: Değil 36a/3, 4b/1, 13a/7, 36b/2.

dek: Kadar, değin 12b/2, 29b/7, 35a/4.

delâlet (A.): Yol gösterme, delil olma 38a/1.

delik: Delik 15a/1.

delîl (A.): Delil, kanıt 4a/10.

delüg: Delik 17a/4.

demir: Demir 11b/8.

denil-: Söylenmek, o şekilde ifade edilmek 6a/4.

der-‘ākab (F.): Hemen arkasından 17a/2.

deryā (F.): Deniz 11b/7, 11b/8, 16a/5, 32a/2, 33b/10, 34a/1, 34a/1, 35a/2, 35a/3, 35a/9, 8a/3, 7b/11, 35a/5, 32a/3, 32a/4, 32b/8, 33b/1, 34a/4, 11b/7, 11b/8,

33a/11, 15a/3, 15a/5, 32b/11, 16a/6, 7a/8, 15a/1, 32a/1, 32a/6, 32a/7, 32b/10, 32b/7.

devlet (A.): Devlet 3a/11.

dıvar: Duvar 36b/5.

dî-: Demek, söylemek 13b/3, 16b/4, 16b/4, 19a/10, 21a/2, 21a/5, 23b/2, 25b/1, 25b/2, 25b/5, 26a/6, 26b/10, 27a/11, 27a/3, 27b/11, 27b/2, 28a/6, 28a/8, 28a/9, 29a/7, 31a/7, 8b/4, 36a/7, 17a/1, 17a/6, 11a/2, 11a/6, 11a/8, 13b/1, 13b/2, 13b/5, 18b/3, 19a/3, 22a/3, 25a/8, 29b/3, 30a/2, 30b/7, 31a/2, 37b/2, 22b/3, 24b/4, 4a/10, 13a/3, 23a/1, 19b/8, 25a/4, 25a/7, 12a/1, 13b/5, 35a/11, 20b/1, 37a/6, 13b/8, 32a/6, 33a/3, 9a/2, 22b/1, 17a/10, 27a/9, 4a/2, 29a/9, 29b/2, 29b/4, 29b/5, 30a/2, 3a/10, 28b/7.

dîle-: Dilemek, istemek 36b/10.

dîmāğ (A.): Beyin, akıl, şuur 17a/10, 17b/5.

dîn (A.): Din 6a/8.

dître-: Titremek 28b/2, 28a/11.

diyü: Diye 10a/3, 10b/2, 10b/8, 11a/11, 12a/10, 12b/11, 13a/10, 17b/7, 18a/3, 19b/5, 33b/4, 34a/6, 34b/1, 34b/6, 35a/6, 37a/11, 37a/3, 4a/3, 4b/2, 4b/6, 8b/8.

doğruluk: Doğruluk 20a/9.

döşe-: Döşemek, sermek 18b/7, 12b/5.

dur-: Durmak 14b/9, 14b/2, 28b/5.

durdur-: Durdurmak, hareketini kısıtlamak 12b/8.

dut-: Tutmak, elinde tutmak 35b/8.

dünyā (A.): Dünya 18b/2, 25b/6, 28a/3, 34a/5, 35a/3, 26a/10, 32a/10, 7b/10, 28a/1, 35a/8.

dürr (A.): İnci 31b/4.

düş-: Düşmek, dökülmek 25b/8.

ebāṭil (A.): Boş, faydasız, esassız olan şeyler; boş inanışlar 38b/7.

ecrām (A.): Cisimler, maddeler 16b/7, 7a/4, 16a/10.

edā (A.): Yerine getirme, yapma 37b/9, 33b/7, 17a/7.

ednā (A.): Çok aşığı, çok alçak, pek az 27a/11, 27b/1.

eg-: Eğmek 28b/4

eger (F.): Eğer, şayet (şart edatı) 18b/1, 27b/8, 34a/4, 35a/3.

eḥad (A.): Bir kişi, biri 8b/5.

ehl (A.): Sahip, mensup, erbab 35b/11, 38a/4, 38a/5, 38b/7.

e'imme (A.): İmamlar, içtihat sahibi olan kimseler 2b/1.

ekşer (A.): Daha çok, daha fazla, en çok 11b/1, 18b/3, 36a/3, 4b/3.

el: El 14a/1, 14a/1, 14a/2, 35b/7.

elbette (A.): Mutlaka, şüphesiz 26b/2.

elfāz (A.): Kelimeler, sözler 5b/6.

emir (A.): Emir, bir şeyin yapılmasını **emretme** 35b/9, 24a/1, 14a/9, 29b/5, 34b/5, 17a/4, 26b/5.

envār (A.): Nurlar, aydınlıklar 2b/5.

ervāḥ (A.): Ruhlar 20b/3.

eşer (A.): Bir kimsenin meydana getirdiği şey; yol, tarz 37b/4.

esfel (A.): Çok aşığı, en sefil, çok fena 20b/8.

esmā-i şerīf (A.): Allah'ın (cc) en güzel isimleri 25a/6, 24b/11, 25a/3.

eşbāḥ (A.): Cisimler, vücutlar 37a/4.

eşyā (A.): Varlıklar, nesnelere 13a/5, 13a/8, 23b/3, 23b/5, 23b/7, 7a/1, 37b/3, 37b/1, 28a/7, 9b/6.

et: Et 28a/11.

eṭrāf (A.): Taraflar, yönler 31a/6, 32b/1, 26a/4, 26a/8.

ev: Ev 37a/9, 36a/11.

evḥām (A.): Kuruntular, vehimler 27a/6.

evtād (A.): Ağaç veya demir kazıklar, direkler.

e. eyle-: Dikmek, sabitlemek 1b/8.

evvel (A.): İlk, birinci, önce 6a/11, 12a/11, 12a/6, 15a/6, 32a/11, 5a/6, 25a/6.

evvele (A.): Öncelikle, ilk olarak 19b/1, 19b/2, 23a/3.

evvelki: Önceki, baştaki 33a/8.

evzā'(A.): Hâller, durumlar 22a/1.

ey: Ey, hey 26b/11, 8b/11, 8b/4.

eyle-: Etmek, yapmak, işlemek (yardımcı fiil) 10b/8, 17b/8, 4a/4.

ezel (A.): Başlangıcı olmayan 29b/5, 29b/8.

ezhān (A.): Zihinler 2b/7.

ezhār (A.): Çiçekler 2b/6.

fācir (A.): Haram ve günahlara dalmış kimse 21a/7, 10b/1, 18a/6.

fahr (A.): Övünme, gururlanma.

f. it-: Övünmek, gururlanmak 12b/10.

fāide (A.): Fayda 23a/5, 23a/9.

fakaṭ (A.): Fakat, ama 11a/10, 9b/5.

fakīr (A.): Birinci şahıs için alçakgönüllülük, tevazu sözü 3a/10.

farz (A.): Dinen Allah'ın (cc) emrettiği, terki günah olan hüküm 37b/10, 37b/9.

fāsīde (A.): Doğru olmayan, bozuk 38a/7.

fasl (A.): Bölüm, kısım 5a/3, 24b/6, 24b/1, 36a/10, 5a/11, 5a/6, 6a/11, 24b/5.

Fātiḥa (A.): Kur'an-ı Kerim'in birinci sūresi 25a/7.

ferman (F.): Emir, buyruk 6b/5.

fetāvā (A.): Fetvalar 36a/9.

fevā'id (A.): Faydalı işler 29a/5.

fevķ (A.): Üst, üst taraf 20b/9, 7b/8, 19a/9.

Feyyāz-ı Muḩlaķ (A.): Mutlak ve sonsuz feyiz sahibi, Allah (cc) 2a/10.

fezā (A.): Gökyüzü 4b/4, 5b/2.

firār (A.): Kaçma, kaçış 36a/3, 36a/6, 37a/8, 5b/2, 36b/2, 37b/4, 4b/4, 37b/9, 37a/2, 36b/11, 37b/6, 37b/2, 4b/5.

firdevs (F.): Cennet 14a/4.

füccār (A.): Günahkārlar, kötü huylular 19b/8, 22a/11.

fücār (A.): Günah 18a/6.

ġaflet (A.): Unutma, hatırdan çıkarma 20a/2, 15b/9.

ġā'ib (A.): Yok olma, gözden kaybolma 30b/10.

ġalz (ġalīz) (A.): Kalınlık 15a/11, 15b/2.

ġayāhib (A.): Gece karanlıkları 2b/4.

ġāyet (A.): Gayet, son derece 27a/11, 6b/4.

ġayr (A.): Başka, başkası, öteki 23a/2, 15b/9, 23b/9, 30b/3, 7b/8, 8a/5, 23b/4, 6b/2

geç-: Geçmek 36b/6, 36b/7, 15b/6, 15b/8, 19a/1, 29a/4, 27a/7, 34b/1.

gel-: Gelmek 12a/1, 21a/2, 30a/1, 10b/5, 15b/1, 10b/4.

gemi: Gemi 12b/6.

gerçi (F.): Gerçi, her ne kadar 4b/9.

gerek: Gerek 35a/10, 35a/9, 4a/5, 4a/5, 12a/3, 16b/9, 17b/6, 20a/1.

getür-: Getirmek 15b/3, 15a/7.

gibi: Gibi 12a/4, 12b/6, 12b/8, 22b/5, 30a/7, 30b/5, 30b/7, 32a/4, 32b/3, 32b/9, 33a/3, 34a/2, 34b/4, 7b/9, 8a/5.

gir-: Girmek 13b/10, 17a/5, 17b/5.

girü: Geri, arka 30b/8, 31a/1, 31a/4.

git-: Gitmek 17b/1.

gök: Gök, gökyüzü 21a/10, 33a/3, 21a/9, 15b/1, 6b/9, 9a/9, 9b/1, 33b/3.

gökyüzi: Gökyüzü 32a/11, 31a/5, 32a/11, 30a/10.

gönder-: Göndermek 14a/5.

gör-: Görmek 26a/4, 3b/10, 20a/7, 9b/3.

göre: Göre 19a/4, 19a/9.

götür-: Götürmek 21b/2.

göz: Göz 8b/5.

ğurûb (A.): Bir gök cisminin batıda görünmez olması, batması 31a/1, 30b/10.

güyâ: 12b/10, 22b/4.

gün: Gün, yirmi dört saatlik zaman dilimi 20a/9.

günâh (F.): İlahî emirlere aykırı davranmak, suç, günah 10b/3, 9a/1, 9a/4, 9a/7, 8b/7, 9a/11, 9b/4, 8b/6.

güneş: Güneş 30b/10.

habbe (A.): Tane, tohum 9a/5, 9a/6, 9a/7, 9a/10.

haber (A.): Haber 21a/4, 27a/1, 27a/11.

habîş (A.): Murdar, pis 21b/2, 22a/1, 21b/8, 21a/8.

hadîş (A.): Hz. Muhammet'in (sav) söz ve davranışları 31b/2, 31b/7.

hadrâ (A.): Yeşil 22b/10.

hafiyât (A.): Gizli, saklı şeyler 9b/5.

hakîkat (A.): Hakikat, gerçek 19b/9, 12a/3, 4a/11, 4b/10, 19b/7, 21a/5, 24b/3

Hakk (A.): Allah (cc) 14a/9, 2a/10, 5b/10, 34b/5, 38b/10.

hakık (A.): Pay, hisse, hak 13a/4, 13a/4, 13a/5, 13a/9, 29a/11, 29a/9.

hakıkında: Hakkında, bir konu ile alakalı 18a/9, 38a/5.

ḥāl (A.): Hal, vaziyet, durum, keyfiyet 24b/3, 36a/2.

ḥalās (A.): Kurtulma, selāmete erme 16b/11.

ḥalāyık (A.): İnsanlar, halk 34a/10.

ḥālet (A.): Hāl, suret, keyfiyet 36b/7.

ḥālī (A.): Uzak, boş, atıl, sahipsiz 16a/4.

Ḥālik (A.): Yaratıcı, Allah (cc) 13a/7.

ḥalk (A.): 1. İnsanlar, halk 20a/1, 25b/6, 4b/7. 2. Yaratma, yaratılma.

ḥalk eyle-: Yaratmak 32a/1, 12b/1, 12b/7, 16a/10.

ḥalk it-: Yaratmak 28b/2, 17a/3, 32b/7.

ḥamd (A.): Allah'ın (cc) ululuğunu övme, medih, şükür 1b/2.

ḥāmīl (A.): Yüklenen, taşıyan, sahip 13a/3, 3b/11, 6b/2.

ḥāmīs (A.): Beşinci 36a/10.

ḥammāl (A.): Taşıyıcı 16b/8.

ḥāne (F.): Ev, mesken 37a/7.

ḥardal (A.): Çok küçük tohumları olan ve yaprakları yenen bir bitki türü 9a/10, 9a/4.

ḥareket (A.): Davranış, hareket 4b/11, 3b/11, 12b/5, 4a/7.

ḥarīc (A.): Dış, dışarı, dışarıda olan 14b/11.

ḥasf (A.): Yere batırma 35b/11.

ḥāşıl (A.): Meydana gelen, ortaya çıkan 11a/9, 16a/2, 17b/8, 21a/4, 25a/10, 27b/7, 28b/10, 29a/2, 30a/8.

ḥaşr u neşr (A.): Kıyamet gününde insanların toplanıp dağılması 20a/2.

ḥatī'a (A.): Günah, kabahat, suç 9a/2, 9a/4.

ḥātīme (A.): Son, nihayet; sonuç 36a/4, 36a/8, 5a/3, 5b/1.

ḥattā (A.): Hatta, ayrıca, bundan başka 18a/3, 19b/4, 33a/9, 33b/2, 9b/9.

ḥavāmīl (A.): Taşıyan, yüklenen 12a/3, 24a/6, 5a/6, 5a/9.

ḥavf (A.): Korkma, korku 17b/5.

ḥavfen (A.): Korkarak, korku ile, çekinerek 5a/2.

ḥayr (A.): İyilik, fayda 20a/7.

ḥayvân (A.): Hayvan 17a/2, 17a/6, 17b/4, 23b/6, 17a/9.

ḥayvânât (A.): Canlılar 16b/6.

ḥażerat (A.): Hazretler , yüce kişiler 2a/7.

ḥāzır (A.): Huzurda bulunmak, mevcut olmak 9b/3.

ḥāzret (A.): Hürmet maksadıyla büyüklere verilen unvan 21a/1, 13b/3, 20a/10, 20b/4, 24b/8, 31a/10, 31b/3, 31b/4, 3b/6, 12a/8, 17b/1, 17b/9, 20b/10, 21a/6, 23a/7, 25a/2, 25b/11, 2a/4, 31a/2, 31b/11, 31b/9, 33a/7, 34b/7, 37a/3, 31a/8, 16a/9, 17b/10, 17b/11, 18b/4, 31b/7, 33b/9, 35b/1, 36b/3, 36b/9, 3a/6, 10a/7, 19a/7, 23b/11, 29a/1, 9b/11, 10a/4, 10a/6, 11a/5, 15b/6, 20b/11, 2a/3, 8b/2, 8b/3, 8b/9, 9b/10, 7a/12, 28a/9, 8b/10.

helāk (A.): Yıkılma, bitme 35b/9, 22a/3, 20a/8.

hemîşe (F.): Daima, her zaman 2b/9.

henüz (F.): Şimdiye kadar, hālâ, daha 14b/8.

her (F.): Her; bütün, tamamen 20a/7, 2b/10, 33a/10, 33a/8, 33b/11, 35a/2, 5b/10, 15a/2.

ḥesāb (A.): Hesap 9b/2, 22a/2.

heybet (A.): Hürmetle birlikte korku hissini veren hāl, azamet 10a/2.

ḥıfz (A.): Ezberleme, hatırda tutma 13a/5, 2a/9, 21b/11, 22a/9.

ḥicāb (A.): Utanma; perde. 31a/4, 34a/8, 34a/10, 30b/11, 30b/8, 31a/3, 30b/9, 34a/9

hicret (A.): Hz. Muhammed'in Mekke' den Medine'ye göç etmesi (İslām takviminde tarih başı) 3b/7.

hiç (F.): Hiç 29b/11.

hikāyet (A.): Hikâye, kıssa; anlatma, nakletme 16a/9.

hikmet (A.): Eşyanın hâllerinden, dış ve iç keyfiyetlerinden bahseden ilim; ilm-i hikmet, felsefe 15a/7, 38a/6, 6a/2

hilâfet (A.): Halifelik 3a/1.

hil'ât (A.): Süslü elbise, kaftan 3a/1.

himl (A.): Yük 16b/8.

hîn (A.): Zaman, an 37b/7.

hiṭâb (A.): Birine veya bir topluluğa söz söyleme, hitap 26a/6, 26b/10, 8b/3.

hizmet: Hizmet, iş görme 17a/7.

Ḥudâ (F.): Allah (cc) 29b/1, 1b/2.

huffâz (A.): Hafızlar 31b/2.

huşûl (A.): Meydana gelme, türeme 5b/10.

hût (A.): Büyük balık 18b/6, 18b/7, 16a/2.

huzûr (A.): Nezd, kat 28a/10, 28b/3.

hüküm (A.): Karar, hüküm 29b/5, 29b/8.

'ırk (A.): Damar 34b/5.

ıslâh (A.): İyi hâle koyma, düzeltme 6a/9.

ıtlâk (A.): Adı verilme, adlandırılma, denilme 22b/7.

ıttılâ' (A.): Öğrenme, tanıma, haberi olma 12a/4.

i-: "İ-" ek fiili 14b/5, 15b/8, 19a/3, 19a/5, 19b/7, 34a/5, 5b/3, 8a/10, 19b/9, 12b/11, 24a/11, 24a/9, 26b/9, 34b/2.

'ibārât (A.): Cümleler, paragraflar 5a/4.

'ibâret (A.): ...dan meydana gelmiş; bir şeyin aynısı, başka bir şey değil 19a/5, 9a/7, 19a/11, 22b/2.

İblīs (A.): Şeytan 16b/1, 16b/4, 21b/10, 21b/5.

İbn 'amm-ı Nebî: Peygamberimiz'in (sav) amcasının oğlu 7a/1.

İbni Abbas: 12a/7, 13a/1, 18b/4, 19b/3, 25b/9, 29a/7, 35a/11, 10b/4

ibrâz (A.): Gösterme, ortaya koyma 4b/6.

ibtidâ (A.): Başlangıç, başlama 12b/1.

îcâd (A.): Meydana getirmek 1b/4.

icmâlen (A.): Kısaltarak, özetleyerek 27a/2.

iç: İç, dâhil 35a/9, 9a/11, 15a/5.

için: “İçin” edatı 16a/2, 21b/8, 22a/2, 22a/3, 29a/6, 36b/1, 37b/10, 5b/6, 8a/11, 9b/2.

iftitâh (A.): Başlama 25a/1.

İhâta (A.): Kuşatma, çevreleme 27a/8, 33a/1, 34b/9, 35a/8, 25a/9, 32a/2, 32a/7, 33a/11, 9b/2.

ihrac (A.): Dışarı çıkarma, atma 17a/10, 17a/11, 21b/8.

ihrak (A.): Yakma 34a/6, 18b/2, 35a/4.

ihraz (A.): Kazanma, alma 29a/5.

ihtilâf (A.): Ayrılık, anlaşmazlık 13b/1, 3b/10.

ihtilâfât (A.): Ayrılıklar, anlaşmazlıklar 19b/5.

ihtirâk (A.): Tutuşup yanma 28a/3.

ihvân (A.): Yakın dostlar 5b/5.

ihzâr (A.): Hazır etme, hazırlama 9b/4.

iki : İki sayısı 14a/1, 14a/6, 18b/8, 22a/10, 25b/5, 30a/9, 33b/11, 35a/2, 5a/2, 15b/9.

ikinci: İki sayı sıfatının sıra şekli 24b/5, 33a/3.

iktisâr (A.): Kısa kesme, kısaltma 11b/2, 38a/5.

iktizâ (A.): Gerektirme, gerekme, lâzım gelme 4a/7, 37b/5.

ilâhî (A.): Allah’a (cc) ait, kutsal, kutlu 2a/5.

i‘lân (A.): Duyurma, gösterme 2a/7.

İlâ yevmi’l-kıyâm (A.): Kıyamet gününe kadar 16b/8, 17b/2, 22a/9, 17b/6, 2b/2.

ile : 1. “İle” edatı 11a/6, 11b/11, 12a/8, 28b/10, 28b/5, 31b/10, 32a/8, 33a/1, 34b/3, 37a/1, 38a/10, 38a/8, 38b/5, 38b/8, 38b/9, 19a/11, 35b/8, 5a/5, 5b/6, 6a/6, 6b/2, 8b/8.

2. “ve” bağlacı anlamında 14b/6, 18b/6, 23b/6, 28a/11, 31a/4

ilerü: İleri 15a/4.

ilḳā (A.): Atma, bırakma 17b/4, 37a/10, 17b/6.

illā (A.): Aksi hâlde, değilse 35b/4.

‘illiyyin (A.): Cennetin ve gökyüzünün en kutsal, en yüksek tabakası 20b/8.

‘ilm (A.): İlim, okuyup öğrenme 34a/11, 8b/5, 2b/5.

iltiḳā’ (A.): Kavuşma, buluşma, karşılaşma 7a/7.

iltizām (A.): Gerekli görme 19b/2.

imdi: Şimdi 10a/4, 11b/10, 12a/5, 13a/11, 13b/5, 14a/9, 15a/7, 15b/6, 16a/3, 16b/10, 19a/6, 19b/6, 21b/6, 22a/10, 22a/6, 23a/4, 24a/11, 24a/6, 25b/9, 26b/7, 27b/1, 28a/1, 28b/7, 29a/6, 30b/11, 34b/1, 36a/1, 36a/9, 37b/3, 38a/3, 7b/9, 8a/9, 9a/6.

imsāk (A.): Bir şeyden el çekme 1b/4, 16a/8.

imtinā’(A.): Çekinme, geri durma 24a/4.

incāz (A.): Yerine getirme 8a/11.

indir-: İndirmek, yukarıdan yere indirmek 21a/11, 9b/1.

inkār (A.): Reddetme, tanımama 38b/4, 38b/6.

insān (A.): İnsan 23b/6.

intifā (A.): Yok olma, ortadan kaybolma 5b/5.

intizām (A.): Düzen, düzgünlük 2b/9.

inzāl (A.): İndirme 19a/8, 14b/4.

ir-: Erişme, varma 8b/5.

irāde, irādet (A.): İsteme, dileme, gönül isteği 24a/5, 24a/3.

îrād (A.): Getirme, söyleme 12a/2, 5a/8.

irsāl (A.): Gönderme 13b/7, 17a/3.

irtihāl (A.): Ölmek 10a/3.

işābet (A.): Değmek, dokunmak 25b/7, 28a/4, 28a/5.

iş‘ād (A.): Yüselme, yukarı çıkarma 21a/10.

îşāl (A.): Ulaştırma, vardırma 2a/10.

ise: “İ-” ek fiilinin şart şekli, ise 24a/1, 3b/10, 4b/6.

iskān (A.): Yerleştirme 1b/5.

ism (A.): İsim, ad 24b/9, 25a/3, 13b/4, 13a/11, 13b/8, 33a/2, 29a/1, 37a/4.

isnād (A.): Dayandırma, referans gösterme 20b/5.

istiğrāb (A.): Garip bulma, şaşma 4b/9.

istihrāc (A.): Netice çıkarma, anlamlandırma 9b/1.

istikrār (A.): Yerleşme 12b/11.

istinbāt (A.): Dolaylı yoldan anlama 2b/3.

istişkāl (A.): Zorlaştırma, güçleştirme 4a/5.

istişmām (A.): Koklama, koku alma 2b/6.

istivā (A.): Denk olma, müsavi olma 6b/5.

işāret (A.): Belirti, nişan, işaret 23a/2.

işle-: Yerine getirme, yapma 8b/7, 17a/1, 9a/1.

iştibāh (A.): Şüphelenme, şüphe etme 36a/4.

it-: İtmek, gerçekleştirmek 23a/9, 34b/6.

itmām (A.): Tamamlama, tamamlanma 5b/7, 18a/8.

iy: “Ey” ünlemi 28a/6.

îzāh (A.): Açıklama 23a/9, 5b/3.

izdihām (A.): Kalabalık 27b/6.

izn (A.): İzin, müsaade etme.

i. vir-: İzin vermek, müsaade etmek 28b/6.

‘**izzet** (A.): Değer, kıymet, kudret 28a/10, 28b/4.

ķābīl (A.): Tür, çeşit 22b/7.

ķābil (A.): Mümkün, olabilir 27a/8.

ķābūl (A.): Alma, verilen bir şeyi alma 21a/11, 21b/13, 8b/10.

ķābż (A.): Alma, kabız, (Azrail için) ruhun teslim alınması 25a/6.

k. it-: Ruhunu almak 21a/9.

ķaç-: Kaçıp kurtulmak 36a/8, 36b/1, 37b/8.

ķaçan: Ne zaman, ne zaman ki 15a/3, 15a/4, 26b/3, 28b/5, 35b/8, 7b/10, 8a/2.

ķadar: Ölçüsünde, miktarında, derecede 15b/1, 16a/10, 16b/5, 16b/5, 16b/6, 16b/7, 9a/11, 9a/5, 15b/2, 33a/10, 33a/9.

ķādīr (A.): Kudret sahibi, kuvvetli, gücü yeter 25a/5.

ķādīr (A.): Tükenmez kudret sahibi olan Allah (cc) 25a/5.

ķāf (A.): Şark kavimleri kozmolojisinde arzın etrafını çepeçevre kuşatan dağın adı; Kur’an-ı Kerim’de ellinci sûre olan Kaf sûresinin ilk harfi 24b/9, 25a/4, 25a/9, 26a/9, 26b/11, 27a/3, 27b/11, 28a/2, 28a/6, 28a/8, 29a/7, 29a/9, 30a/3, 30b/8, 31a/1, 31a/3, 31a/6, 31a/7, 32a/6, 32b/1, 32b/2, 32b/3, 33b/3, 35a/8, 35b/2, 27b/1, 35b/5, 30a/9, 26a/7, 29b/3, 30a/6, 30a/7, 30a/9, 31a/11, 32a/9, 32b/5, 34b/4, 33a/2, 33a/4, 33a/5, 33b/2, 31a/4.

ķāfir (A.): Allah’ı (cc) inkâr eden, dinsiz 21a/11, 21a/8, 13a/8, 10b/1, 20b/2, 22a/7, 22b/11, 21b/6, 21b/7.

ķāhir, ķāhire (A.): Üstün gelen, kudretli 25a/5, 24a/3.

ķā’ināt (A.): Var olan şeylerin hepsi, evren 2a/2.

ķal-: Durmak, durumunu korumak, geride bulunmak 29b/11, 25a/11, 32a/4, 32a/9.

ķalb (A.): Tersine çevirme, döndürme.

ķ. ol-: Değiştirilmek, ortadan kaldırılmak 22a/6.

ğaldur-: Kaldırmak 22a/7.

ğalem (A.): Kalem 12b/1, 12b/1, 13a/4, 12a/11.

ğalınlığ: Kalınlık 14b/4, 15a/11, 18a/11, 34a/9.

ğalıl (A.): Az 27a/1.

ğan: Kan 11b/7.

ğapak: Kapak 34a/2.

ğapan-: Kapanmak, bir şeyi örtmek 34a/2.

ğar: Kar 27b/5, 27b/9.

ğara: Kara parçası, yeryüzü 35a/10.

ğarâr-dâde (F.): Karar verilmiş, kararlaştırılmış 14b/9.

ğarındaş: Kardeş 6a/8.

ğarib (A.): Yakın 25a/5, 7b/10, 32a/10, 19b/1.

ğarpuz: Karpuz 32a/3, 32b/9.

ğarşu: Bir şeyin önünde, ilerisinde 17b/1.

ğarye (A.): Köy 34b/6, 35b/10.

ğaşd: Niyet etme, bilerek yapma 17a/1.

ğasem (A.): Yemin 29a/8.

ğâşır: Kusurlu, eksik, kısa 27a/6.

ğâsid (A.): Sürümsüz, geçmez, aranmaz 38a/7.

ğat: Bölüm, kısım 10a/9, 10b/6, 13b/10, 13b/6, 15a/11, 15b/1, 18a/2, 20b/7, 21b/1, 32a/11, 33a/3, 33b/3, 6b/1, 7a/4, 34b/9, 27a/5, 27a/6.

ğavl (A.): Söz, görüş 11b/1, 18a/10, 22a/10, 23a/3, 34b/2, 18b/3, 21a/3, 28b/10.

ğavm (A.): Aralarında dil, örf, âdet, kültür birliği olan topluluk 35b/8.

ğazâ (A.): Allah'ın (cc) takdirinin ve hükmünün yerine gelmesi 37a/2, 36b/11, 37a/2.

kažiyye (A.): İddiayı ispat etmek için ileri sürülen mesele 29b/4.

kebîr (A.): Büyük, ulu 9b/6.

kebîre (A.): Büyük günah 38b/8.

kelâm (A.): Söz, ifade 9b/11, 38b/7.

Kelâm-ı kadîm (A.): Kur'an-ı Kerim 5b/11.

kelimât (A.): Sözcükler, lâflar 38a/7.

kelime (A.): Kelime, söz, lakırdı 10a/1.

kellâ (A.): Asla, kesinlikle 20a/1.

kemâl (A.): Bütün güzel sıfatlarla vasıflanma, olgunlaşma 17a/7, 24a/5.

kemâ-yenbâği (A.): Gereği gibi, uygun şekilde 15b/5, 2a/9.

kendü: Kendi 24a/2, 6b/8.

kerâhiyye (A.): Kötü işler, çirkinlik 36a/10.

kerem (A.): Cömertlik, şeref; cömertçe verme 6a/9, 2a/10.

kerîh (A.): Çirkin, fena 21b/6.

kerre (A.): Kez, defa 14b/2.

keşret (A.): Çokluk, bolluk 27b/9, 27b/6, 23a/5, 23a/5.

kesr (A.): Kırma, bozma 35a/6.

Keşf ve Beyân: İmam Sa'lebî'nin meşhur tefsir kitabıdır 29a/1.

ketm (A.): Saklama, gizleme; sır tutma 4b/11.

kıdem (A.): Eskilik 38b/2.

kıl: Kıl 4a/1.

kıl:- "Etmek, eylemek" yardımcı fiili 29b/8.

kıra'at (A.): Okuma.

k. it:- Okumak 13a/1.

kırk: Kırk sayısı 14a/7, 14a/8, 14b/10

kırmızı: Kırmızı 14b/3, 25b/4.

kıssa (A.): İbret verici hikâye 7b/2.

kıyâmet (A.): Dünyanın sonu ve mahşer meydanında bütün insanların dirilip toplanacağı zaman 12b/2, 29b/7.

kıyâs (A.): Karşılaştırma.

k.ol-: Karşılaştırmak, karşılaştırarak hüküm vermek 15b/9.

kızgın: Çok ısınmış, kızgın 8a/4.

ki (F.): “Ki” bağlama edatı 10a/10, 10a/6, 10a/9, 10b/6, 10b/7, 11a/2, 11a/5, 11b/10, 11b/3, 12a/1, 12a/10, 12a/8, 12b/10, 13a/11, 13a/3, 13b/1, 13b/4, 13b/8, 14a/5, 15a/10, 15a/4, 15b/10, 16a/9, 16b/2, 16b/4, 16b/4, 17a/4, 17a/8, 17b/10, 17b/2, 17b/3, 18a/1, 18a/10, 18a/5, 18a/7, 18b/5, 19a/2, 19a/4, 19a/5, 19a/8, 19a/9, 19b/2, 19b/4, 19b/7, 1b/2, 1b/7, 20a/1, 20a/5, 20b/1, 20b/2, 20b/6, 20b/7, 21a/2, 21a/5, 21b/2, 21b/4, 22a/11, 22a/2, 22a/3, 22a/4, 22b/10, 22b/11, 22b/6, 23a/3, 23a/4, 23a/6, 23a/9, 23b/3, 23b/5, 23b/7, 23b/8, 24a/7, 24b/2, 24b/9, 25a/2, 25a/4, 25a/8, 25a/9, 26a/1, 26a/10, 26a/11, 26a/6, 26a/7, 26a/8, 26b/10, 26b/3, 27a/1, 27a/3, 27a/9, 27b/2, 27b/3, 27b/5, 28a/1, 28a/6, 28a/9, 28b/5, 29a/7, 29b/3, 2a/5, 2a/8, 2b/1, 30a/2, 30a/3, 30a/5, 30b/1, 30b/7, 30b/8, 31a/3, 31b/10, 31b/8, 32a/10, 32a/2, 32a/5, 32b/5, 33a/8, 33b/4, 33b/9, 34a/7, 34b/1, 34b/8, 35b/2, 35b/8, 36a/11, 36a/5, 36b/10, 36b/4, 37a/6, 37b/7, 38a/3, 3b/10, 3b/3, 5a/8, 7a/2, 7a/6, 7a/9, 8a/2, 8a/6, 8a/9, 8b/11, 8b/2, 8b/4, 9a/2, 9a/6, 9b/9

kim: “Ki” (bağlama edatı) 18b/1, 20a/3, 20a/6, 27b/8, 8b/1.

kimse: Kimse, kişi 30b/3, 30b/5, 30b/7, 36a/11, 7b/8.

kirâm (A.): Cömertler, şerefliiler 13a/5, 2b/1.

kişi: Kişi, insan, kimse 37a/7, 37b/7.

kitâb (A.): Kitap 20a/6, 31a/9, 37a/4, 23a/1, 20a/6, 36a/10.

kitâbet (A.): Usulüne göre yazı yazma (becerisi) 22b/3, 22b/5, 22b/9, 18a/6, 22b/1.

ko-: Koymak, bırakmak 15b/3, 16a/4, 16a/6.

koş-: Koşmak 16b/1.

koy-: Koymak 34a/3.

ķubbe (A.): Yarım kũre biçiminde olan ve yapıyı ۆrten dam; bu biçimde olan Şekil 30a/7, 32b/3, 33a/3.

ķudret (A.): Kuvvet, gũç, kudret 24a/1, 24a/5, 11a/11, 16a/7, 1b/4, 24a/3, 38a/9, 5b/8.

ķũh (A.): Dağ 34b/4.

ķulak: Kulak 14a/6.

ķurā (A.): Kۆyler, karyeler 26b/2.

ķur'ān (A.): Allah'ın (cc) buyruklarını iēeren mũslũmanlıđın temel kitabı, Kur'an-ı Kerim 29a/11, 25a/2.

ķuru-: Kurumak, susuz kalmak 8a/3.

ķuŐur (A.): Eksiklik, ihmāl, suē 3b/6, 29b/6.

ķuyruk: Kuyruk 7a/7.

ķũcũcũk: Çok kũcũk, kũcũcũk 26a/9.

ķũcũk: Kũcũk 26a/4.

ķũcũklũk: Kũcũklũk 9a/4.

ķũffar (A.): Dinsizler, kāfirler 20a/3.

ķũre-i arz (A.): Yer yuvarlağı 32a/3, 32a/8, 32a/2.

ķũrre: Kũre, yeryũzũ, dũnya 32a/9.

ķũrsĩ (A.): Yũksek makam 35a/4.

ķũrũr-ı a'vām (A.): Senelerin birbirini takip etmesi 2b/8.

ķũtũb (A.): Kitaplar 5a/3, 37b/11.

ķāhĩķ (A.): Eklenen, sonradan katılan, ulaşan 8b/6.

ķākin (A.): Fakat, ama 14a/11, 14a/2, 17a/, 19a/1, 19a/3, 21a/10, 22b/3, 24b/6, 25b/11, 25b/2, 29a/3, 2b/8, 5b/3, 7a/11, 7b/3.

ķāfĩf (A.): HoŐ, gũzel, nazik 13a/3, 28b/10, 29a/9, 29b/3, 33b/6, 9b/8, 21a/4.

ķāzĩm (A.): Gerekli, lũzumlu 12a/1, 18a/7, 23a/6, 38b/1, 28a/2, 37b/5.

levh (A.): Üzerinde yazı yazılabilen veya şekil çizilebilen düzlük 13a/4, 29b/8, 29b/9.

lisân (A.): Dil 5b/6

Liyûsâ: Dünyayı sırtında taşıdığı varsayılan balığın adı 13b/2.

lûbb (A.): İç, öz 8a/8.

Lüveysâ: Dünyayı sırtında taşıdığı varsayılan balığın adı 16b/2, 17a/1, 17a/7, 17b/3, 13b/3, 17a/4, 17a/3.

mâ (A.): Su 18b/6.

mâbeyn (A.): İki şeyin arası, ara 14a/7, 31a/4, 33b/11, 35a/2, 18b/9, 23b/7

ma'den (A.): Maden 23b/5.

mâfihâ (A.): İçindekiler, içerisinde bulunanlar 28a/3, 18b/2, 34a/6, 35a/3.

mağrib(A.): Batı, batı medeniyetleri 14a/1.

mağall (A.): Yer, mekân 26b/7, 20a/10, 26b/8, 4a/8, 4a/8, 31a/1, 21b/7, 26b/4, 10b/4, 36a/4.

mağfuz (A.): Korunmuş, saklanmış 29b/9, 29b/9, 13a/4.

mağlûk (A.): Yaratılmış, yoktan var edilmiş 27a/8, 23b/11.

mağlûkât (A.): Yaratılmış olanlar 12a/11.

mağşuş (A.): Birine ait, birine özgü 24b/10.

mağâl (A.): Söz, lakırdı 6a/3.

mağhûren (A.): Kahrolarak, Allah'ın (cc) gazabına uğrayarak 3b/2.

mağûle (A.): Tür, tarz, takım 4b/11.

mağzi (A.): Kaza olunmuş, ödenmiş 29b/5, 29b/8.

ma'lûm (A.): Belirli, belli, herkesçe bilinen 5a/10, 24b/3, 8a/6, 15a/8, 24a/7, 34b/1, 13a/11, 23a/4, 28a/1, 38a/3, 11b/10, 8a/9, 8b/1.

ma'nâ (A.): Mana, anlam 22b/5, 23a/8, 13a/2, 21a/4, 28b/10, 29a/8, 29b/3, 33b/6, 9b/8.

mansure (A.): Allah'ın (cc) yardımıyla üstün gelen, yenen, galip 3a/11.

maşrık (A.): Doğu, doğu memleketleri 14a/1.

māzmūn (A.): Mana, kavram 10a/1, 6a/1.

mebnī (A.): Bir şeye dayanan, -den dolayı 6b/1.

meċāz (A.): Bir sözün gerçek anlamının dışında kullanılması 22b/4.

meċd (A.): Büyüklük, ululuk; şan ve şeref 29a/10.

meċnūn (A.): Deli, çıldırmış 13a/7.

meċrūr (A.): Çekilmiş, sürüklenmiş 3b/1.

medd (A.): Çekme, uzatma.

m. eyle-: Suyun çekilmesi 15a/3.

medd ve cezr (A.): Gel-git, suların kabarması ve çekilmesi 15a/7.

medħal (A.): Dahili olmak, müdahalesi olmak 5a/10, 24a/9.

meċħar (A.): Övünme, övünç 2a/2, 23a/6.

meger (F.): Oysa ki , halbuki, meğer 37b/6.

mekān (A.): Yer, mahal, mesken 9b/4.

mekrūh (A.): Dinin haram etmediği fakat yapılması uygun olmayan şeyler 36b/2.

mektūb (A.): Yazılmış, yazılı 10b/2.

melā'ike (A.): Melekler 23b/4, 13b/9, 10b/11.

melek (A.): Nurdan yaratılmış, fitratları temiz, masum mahluk 11a/2, 13b/7, 28b/2, 34b/10, 34b/11, 35b/6, 35b/7, 35b/9, 21a/8, 28b/3, 28b/6, 11a/1, 14a/2, 14b/7, 14b/8, 14a/9.

memlūk (A.): Birinin malı olmak; kul, köle 6b/9, 23b/11.

me'mūren (A.): Memur olarak, memurlukla, bir işle vazifelendirilerek 3a/11.

me'mūr (A.): Emredilmiş, görevlendirilmiş 17a/6.

menāfiz (A.): Menfezler, geçecek delikler, yarıklar 34a/2.

- menfez** (A.): Delik, yarık 34a/3.
- men‘** (A.): Yasaklama, engel olma.
m. ol-: Yasaklamak, engel olmak 20a/1.
- menzilet** (A.): Derece, rütbe 3b/7.
- merām** (A.): İstek, niyet, arzu 6a/5.
- merḥamet** (A.): Şefkat gösterme, acıma, birini esirgeme 6b/4.
- merḥūm** (A.): Allah’ın (cc) rahmetine kavuşmuş, ölmüş 34b/3.
- merḳūm** (A.): Yazılmış 26b/10, 14a/10, 20a/6.
- mertebe** (A.): Derece, rütbe 4b/7.
- mesā’il** (A.): Meseleler, konular 38a/1, 4b/1.
- mes’ele** (A.): Konu, bahis 38a/6.
- mestūr** (A.): Örtülmüş, gizlenmiş 31b/8, 38a/1.
- meşhūn** (A.): Doldurulmuş, dolu.
m.-e eyle-: Doldurmak 38a/8.
- meşrū‘** (A.): Doğru, kanuna uygun 37b/6.
- mevcūdāt** (A.): Var olanlar, varlıklar 2a/2, 6b/11.
- mevzi‘** (A.): Yer, mevki 21b/4.
- meydān** (A.): Saha, alan 36b/1.
- meyl** (A.): Eğilim, meyil 36b/5.
- mezānn** (A.): Zan ve şüphe verecek şeyler 37b/5.
- mezkūr, mezkūre** (A.): Zikredilen, daha önce belirtilen 31a/10, 8a/10.
- mı, mi:** “Mı, mi” soru edatı 36b/11, 4b/5, 36a/3, 36a/3, 16b/3.
- mıḥ** (F.): Kazık, çivi, enser 12b/7.
- midād** (A.): Yazı mürekkebi 6a/9.
- miḳdār** (A.): Parça, kısım 18a/11, 32b/6.
- minvāl** (A.): Suret, tarz, şekil 21b/3, 33a/6.

mi'rāc (A.): Miraç, göğe çıkma 38b/2.

muarrā (A.): Fenalıktan uzak, temiz 13a/10.

muḥālefet (A.): Muhalefet, karşı çıkma.

m. et- : Karşı çıkmak 31b/2.

muḥālif (A.): Karşı çıkan kişi.

m. ol-: Bir şeye karşı olmak 19a/2.

muḥallā (A.): Süslenmiş, süslü 3a/6.

Muḥammed (A.): Son peygamber, Hz. Muhammed (sav) 13a/6, 29a/11, 2a/3.

muḥāt (A.): Kuşatılmış, çevrelenmiş 32a/8, 28a/5.

muḥīṭ (A.): Çevre 30a/3, 32a/1, 32a/7, 32b/7, 33b/2, 35b/2, 32a/7, 32b/10, 15a/1, 28a/4, 28a/2.

muḥtāc (A.): İhtiyaç içerisinde olan kişi 2b/11, 24b/1, 36a/5.

muḥtere'āt (A.): Yeni çıkarılmış, yoktan meydana getirilmiş (şeyler) 6b/10.

muḥterik (A.): Tutuşup yanmış 28a/2.

muḥābil (A.): Karşılık 38b/7.

muḥaddemā (A.): Önceden, eskiden 11b/10.

muḥadder (A.): Takdir olunmuş, alında yazılmış 30a/1.

muḥaddime (A.): Giriş, başlangıç 11b/2.

muḥarrer (A.): Kararlaştırılmış, sağlam, şüphesiz 23a/5.

muḥtezā (A.): Lâzım gelen, gerektiren, icap eden 6a/5, 6a/6.

munfaşıl (A.): (Birbirinden veya yerinden) Ayrılmış 25b/8.

murād (A.): İstek, dilek 17b/4, 26b/4, 35b/9, 10a/9, 11a/6, 12a/8, 21a/4, 28b/11, 38a/9, 23b/2, 27b/6.

mu'teberāt (A.): İtibarlı, geçer şeyler 5a/4.

mu'tekadāt (A.): İtikād olunan, inanılan hususlar 4b/1.

mu'teref (A.): İtiraf olunmuş, gizlenmeyip söylenmiş 3b/6.

muttaşıl (A.): Bitişik 30a/4.

muztarib (A.): Sıkıntısı olan, rahatsız 17a/5, 17a/8.

mübda'ât (A.): İcatlar, yeni buluşlar 6b/9.

müberrâ (A.): (Kötülükten) uzak kalmak, temiz 13a/10.

mücâvir (A.): Komşu 22b/6.

müctehidîn (A.): İctihad edenler, ayet ve hadislerden hüküm çıkaran büyük din âlimleri 2b/1.

müdüin (A.): Şehirler 26b/1.

mü'ekkel (A.): Vekil edilen (melek) 35b/6.

müfessirîn (A.): Tefsîr edenler, açıklayanlar 18b/3.

mühürülen-: Mühürlenmek, işaretlenmek 21b/10.

mülâhaza (A.): Düşünme, iyice düşünme 6a/2.

mümkin (A.): Olabilir, imkân dahilinde olan 19a/3, 12a/4.

münâsib (A.): Uygun, denk.

m. gel-: Uygun gelmek, uygun düşmek 14b/1, 15b/4.

müncelî (A.): Meydanda, besbelli olan 5b/9.

münif (A.): Büyük, yüce 6a/1, 10a/1.

münkazi (A.): Bitmiş, ardı kesilmiş 27a/6.

münkeşif (A.): Meydana çıkmış, açılmış 36a/2.

müntehî (A.): Sona ermiş, bitmiş 21b/3, 34a/11.

mürsel (A.): Gönderilmiş 29b/1.

mürûr (A.): Geçmek, geçiş, geçip gitme 31a/8, 2b/8.

müsemmâ (A.): Adlandırılmış, adlı 29a/1, 37a/4.

müstakarr (A.): Yerleşilen, durulan yer 12b/6, 16a/1, 15b/5.

müsteḥabb (A.): Farz ve vacibin dışındaki sevaplı iş, sevap olduğu bilinen hareket ve davranış 37b/10, 37b/10, 36b/2, 37a/8.

müstevlī (A.): Hakim olmuş, ele geçirmiş 6b/6.

müşāhede (A.): Bir şeyi görme; gözlemlene 36b/7.

müşğīn (F.): Miskli, misk kokulu 2b/6.

müştemil (A.): İçine alan, kavrayan, kapsayan 6a/1.

mütāba‘at (A.): Birine tâbî olma, arkasından gitme, uyma 31a/11.

müte‘aḥḥir (A.): Sonraya kalan, geciken 31b/3.

mütezelzil (A.): Titreyen, sarsılan, sallanan 26b/4, 37a/6, 26b/7.

müzahrefāt (A.): Süprüntüler, arta kalanlar 38a/10.

müzeyyen (A.): Süslenmiş, süslü 3a/6.

nāfiz (A.): Delip geçen, içeriye giren, tesir yapan 24a/3.

naql (A.): Anlatma, söyleme 37a/6.

nām (F.): İsim, ad 31a/9, 31b/4.

namāz (F.): Namaz 37b/8, 37b/7.

nāme (F.): Mektup 20a/3.

nār (A.): Ateş 18b/2.

nās (A.): İnsanlar, halk 4b/3, 8b/5, 24a/10, 36a/3, 3b/10.

nāṣī (A.): Meydana gelen, yetişen 34b/5.

nāṣī (A.): Neşet eden, meydana gelen 4a/1.

nāzır (A.): Bakmak, görmek 17b/3, 6a/8.

ne: “Ne” zamiri 15b/1, 16b/3, 18b/11, 20a/5, 27a/2, 30b/2, 30b/4, 30b/6, 7b/6, 8a/6, 26a/6, 18a/7, 20a/5, 21a/4, 21b/4, 26a/9.

nebāt (A.): Bitki 23b/5.

neden: “Neden” soru zamiri 24b/2.

nefes: Nefes, nefes alıp vermek 15a/3, 15a/4, 15a/2.

nef(A.): Fayda, menfaat 5b/4

nefy (A.): İnkâr etme, kabul etmeme 38b/6.

neşr (A.): Kıyamette bütün insanların dirilmesi 38b/3.

nev' (A.): Tür, çeşit, sınıf 2b/9, 37a/4.

nev'an (A.): Cins bakımından, türce 9a/3.

nice: 1. "Birçok" belirsizlik sıfatı 23a/9. 2. "Nasıl" soru zarfı 27a/8, 8b/7.

ni'met (A.): Nimet, kullara verilen maddî-manevî her türlü ihsan ve iyilik 13a/7.

nisbet (A.): Bağlılık, ilgi; ölçü, kıyas 24a/11, 13a/8, 13a/9.

nisyân (A.): Unutma 6a/7.

nişanlan-: Nişanlanmak, işaretlenmek 20a/6.

nitekim: Nitekim, nasıl ki 10b/2, 13a/7, 20b/8, 30b/3, 31a/7, 7b/2, 7b/7, 8a/4, 9b/7.

nizâm (A.): Düzen 2b/9.

nukül (A.): Nakiller 23a/5, 5a/4.

nûn (A.): Büyük balık 10b/8, 11b/11, 12a/7, 12a/8, 12b/3, 17b/7, 16a/2.

nübüvvet (A.): Peygamberlik, nebilik 29b/1.

nücûm (A.): Yıldız 23b/4.

nüzûl (A.): İnmek 8b/2.

o: "O" işaret sıfatı 29b/4, 34a/9.

oğul: Oğul, erkek çocuk 8b/3, 15b/7.

oğulcuk: Oğulcuk, yavrucuk 8b/11.

ol: "Ol" işaret sıfatı 10a/11, 11b/8, 10a/9, 10b/10, 10b/11, 10b/2, 10b/7, 10b/8, 11a/4, 11a/6, 11a/7, 11b/4, 11b/5, 11b/5, 11b/7, 12a/1, 12a/5, 12a/8, 14a/9, 14b/7, 14b/7, 15a/10, 15b/2, 15b/4, 15b/8, 16a/1, 16a/3, 16a/4, 17b/4, 18a/1, 18a/5, 19a/4, 19a/5, 19a/8, 1b/2, 20a/6, 21b/3, 21b/6, 21b/7, 22a/1, 22a/4, 22a/6, 22b/11, 22b/4, 22b/5, 24b/2, 25b/5, 25b/7, 26b/5, 26b/6, 27b/7, 29a/5, 2a/1, 30a/11, 30a/4, 30a/5, 30b/1, 30b/11, 30b/9, 31a/3, 32a/11, 32a/3, 32a/6,

32a/6, 32b/1, 32b/10, 32b/11, 32b/11, 32b/4, 13a/8, 14b/5, 15b/2, 20a/9, 21b/10, 21b/2, 28b/3, 32a/2, 32a/5, 37a/7, 18a/10, 32b/8, 32b/8, 33a/1, 33a/2, 33a/3, 34a/10, 34a/4, 34b/10, 34b/11, 35a/5, 35b/10, 35b/10, 35b/5, 35b/7, 35b/7, 35b/9, 36b/1, 37a/8, 37a/9, 37b/7, 4a/2, 7a/3, 7a/8, 7a/9, 7b/5, 7b/9, 8a/1, 9a/1, 9a/10, 9a/11, 9a/4, 9a/6, 9a/7, 9b/4

ol: “Ol” işaret zamiri 16b/3, 1b/6, 8b/7, 23b/3, 8b/2, 9b/5.

ol-: “Olmak” fiili 22b/4, 22b/5, 22b/7, 5a/11, 10a/10, 23b/5, 23b/8, 29a/10, 32a/8, 6b/8, 7a/4, 9a/11, 2a/2, 12a/2, 19a/11, 23a/3, 23b/3, 29a/2, 35a/10, 35a/9, 6b/10, 6b/9, 7a/1, 7b/8, 4a/6, 22a/10, 29b/5, 24a/1, 2b/7, 6a/1, 23a/2, 36a/4, 2b/11, 15a/9, 5a/10, 8b/6, 2b/7, 24b/7, 4a/9, 14a/3, 26b/9, 4a/9, 18b/1, 12b/10, 31b/1, 26b/1, 19b/7, 10a/1, 37a/7, 9a/10, 9a/5, 9a/8, 19a/8, 1b/2, 1b/7, 2a/5, 2a/8, 5b/3, 22b/3, 16b/8, 23b/11, 4a/8, 4b/3, 26b/8, 4b/2, 15b/2, 2b/1, 38b/8, 9a/4, 34a/5, 27b/10, 35a/3, 19b/6, 29b/10, 29b/11, 12b/2, 29b/7.

omuz: Omuz 34b/10.

orta: Orta 25a/11, 9a/8.

otur-: Oturmak 32b/3, 37a/9.

öd: Safra kesesi, öd; yüreklilik 10a/2.

öğren-: Öğrenmek 4b/8.

öküz: Öküz hayvanı 14a/10, 14a/4, 19a/10, 35a/1, 4a/5, 5a/8, 7a/6, 35a/1, 7b/5, 15b/4, 24a/10, 11a/4, 18b/9, 11a/3, 14b/10, 14b/5, 15b/3, 18b/8, 19a/9, 7a/5, 7b/4, 7b/9, 8a/1, 14a/5, 15a/9, 4a/9.

örgüc: Çıkıntılı, dalga; Deve vb. hörgücü 14a/11, 14b/1, 14a/10, 14b/5.

öte: Öte, ileride 30b/9.

öyle: Öyle, o kadar, o tarzda 10a/11, 10b/5, 11b/3, 26a/1, 36b/4, 9b/9.

pāk (F.): Temiz, saf, halis 1b/6.

pek: Sıkı, sağlam, daha iyi 27a/4, 27a/5.

pes (F.): Öyleyse, sonuç olarak, şimdi 3a/8, 6a/6, 9a/6, 8b/1.

Peygamber: Allah'ın (cc) insanlar arasından seçtiği elçi, Hz. Muhammed (sav) 20b/6, 31b/8, 33a/6, 37b/2, 37b/3, 36b/3.

Rabb (A.): Yararıcı, Allah (cc) 17a/9, 27a/4.

Rabbānī (A.): Allah'a (cc) ait, ilâhî 38a/9.

Rabbū'l-‘âlemin (A.): Âlemlerin efendisi, Allah (cc) 10b/6, 12a/6, 12a/9, 12b/3, 12b/7, 13a/10, 13b/6, 14a/4, 14b/2, 15a/10, 16a/1, 16a/10, 16a/7, 17a/10, 17a/2, 18b/5, 19a/6, 23b/10, 23b/8, 24a/2, 28b/1, 28b/5, 29b/7, 31b/10, 32b/4, 35a/7, 35b/6, 35b/8, 35b/9, 37a/10, 7b/10, 8b/7, 9b/3, 33b/5, 12a/11, 24a/4, 28a/10, 28b/3, 26b/5, 7a/3.

ra‘d (A.): Gökürültüsü 11b/5, 11b/6.

Rahmān (A.): Dünyada her canlıya mümin kâfir ayırt etmeden merhamet eden Allah (cc) 6b/8.

rahmet (A.): Acıma, esirgeme 2a/10.

rakḥ (A.): Yazı yazmak için özel olarak tabaklanmış ceylan derisi 21b/10, 21b/8, 22a/8, 22b/4.

rāvī (A.): Rivayet eden, anlatan 19b/3.

rāviyān (A.): Rivayet edenler, söyleyenler 9b/9

redd (A.): Geri çevirme, kabul etmeme, inkâr etme 4b/2, 15a/4

ref (A.): Yükseltme 1b/6.

risâle (A.): Küçük kitap, kitap 5a/5, 6a/7, 38b/8, 38a/3, 5b/3, 38a/8.

risâlet (A.): Peygamberlik 3b/6.

rivâyât (A.): Rivayetler 19b/1, 19b/1.

rivâyet (A.): Hikâye edilen hadise veya söz; bir olayın başkalarına anlatılması 18a/4, 19a/1, 25b/9, 10b/5, 7b/4, 19a/9, 25b/11, 22b/8, 29a/8, 19a/1, 19a/4, 35b/1, 10a/6, 18a/1, 26a/1, 10a/3, 9b/9, 20b/5, 19b/4, 20b/10, 17b/11, 13b/4, 18b/5, 36b/4, 7a/2, 20b/1.

rūḥ (A.): Canlılık, his, can 21a/11, 21a/8, 21b/2, 21b/6, 21b/7, 22a/1.

rūḥāniyye (A.): Ruha ait, ruhla ilgili 13b/9.

ruḥûbet (A.): Nem, yaşlılık 35a/5.

ruḥûbetli: Nemli, yaş, rutubetli 18a/10.

ruvāt (A.): Rivayet edenler, hikâye edenler 19b/5.

rütbe (A.): Derece, rütbe 27a/2, 8a/6.

rüzgār (F.): Dünya 11a/7, 11a/8, 11b/4, 11a/10, 11a/9, 16a/6, 34a/7, 34a/8, 16a/7.

sa'adet (A.): Mutluluk 31b/9, 37a/1.

sābi'a (A.): Yedinci 20b/2, 22a/4.

ṣābit (A.): 1. Hareketsiz, kıvıldamayan, yerinde duran 12b/9. 2. ispat edilmiş, anlaşılmış 15b/5, 37b/4.

saç: Bir çeşit madenden yapılmış ince, düz tabak 8a/4.

ṣaded (A.): Konuşulan konu, asıl mevzu 4b/3.

şafra (Yun. savoura, İt. sabura): Dengeyi sağlamak için yelkenli gemilerin dip tarafına konulan maden, taş, kum gibi ağırlıklar 12b/6.

şāḡīr (A.): Küçük, ufak 9b/6.

şahābe (A.): Hz. Muhammed'i (sav) görmüş ve Kendileri'nin sohbetlerinde bulunmuş olan mü'min kimse 2a/6, 36b/8.

şāhib (A.): Malik, sahip 25b/3, 29a/10, 29a/3, 35b/11, 37a/5, 6b/4.

şahīḥa (A.): Doğru, eksiksiz, hak 5a/5.

sahra (A.): Dışarı, bahçe; çöl, ova 36a/3, 37a/8.

şahre (A.): Taş, kaya, büyük ve sert taş 11a/6, 15b/10, 15b/11, 15b/6, 15b/8, 18b/7, 19a/2, 19a/5, 19a/6, 7b/4, 10a/8, 19a/11, 19a/4, 22b/2, 10a/9, 15b/6, 18a/1, 22a/11, 22a/4, 23a/2, 9a/11, 16a/1, 19b/8, 22b/3, 22b/8, 16a/3, 18b/8, 22b/10, 8a/9

sā'ir (A.): Diğer, öteki, başka 16a/4, 38b/4, 5a/9.

ṣakīl (A.): Çirkin, can sıkıcı; ağır 16b/9, 7a/4, 16b/7.

sākin (A.): Oturan, yaşayan 21b/5.

şalavāt (A.): 1. Hz. Muhammed'e (sav) yapılan dualar. 2a/1, 2. Namazlar 37b/9.

şāliš (A.): Üçüncü 37a/5.

şamedānī (A.): Allah (cc) ile ilgili olan 5b/8.

saña: “Sen” şahıs zamirinin yönelme hâli 20a/5.

sānī (A.): İkinci 24b/1, 33a/2, 33a/5, 5a/11, 33a/4, 33a/5.

şariha (A.): Açık, belirli 5a/4.

şavāb (A.): Doğru, Doğruluk 28b/10.

sa’y (A.): Çalışma, çabalama.

s. eyle-: Çalışmak, çabalamak, gayret etmek 2a/10, 2b/4.

seb’: Yedi sayısı 1b/8, 5a/7.

şebāt (A.): Sabretme, dayanma, sözünde durma 12b/11.

sebeb (A.): Neden, vesile 38b/2, 8b/2, 2b/7.

şebt (A.): Yazma, bir yere kaydetme 29b/9.

sedd (A.): Kapama, örtme 34a/2.

sehl (A.): Kolay 5b/6.

sehv (A.): Yanlış 6a/7.

selām (A.): Selām, esenleme 2a/1.

semā (A.): Gökyüzü 30a/5, 30a/6, 30a/8, 31a/7, 35b/3, 23b/6, 25b/5, 32a/10, 21a/9, 33a/5, 20b/8.

semāvāt (A.): Gökler, semalar 10a/10, 1b/3, 23b/3, 6b/2, 7a/10, 22a/5, 25b/1, 7a/10.

sen: “Sen” şahıs zamiri 12b/11, 13a/6, 13a/9, 16b/2, 16b/7, 26a/6, 13a/8, 16b/5, 9a/1.

şenā (A.): Övme, övgü 1b/5.

sene (A.): Yıl 3b/8.

şerā (A.): Toprak, yer, arz 18a/1, 18a/10, 18a/5, 18a/9, 18b/1, 18b/9, 19a/10, 19a/10, 22a/11, 22b/10, 23b/8, 34a/10, 7b/5, 18b/10, 7b/5, 34a/11.

serv (F.): Servi, selvi 2a/1.

setr (A.): Örtme, kapama 6a/9.

şevr (A.): Öküz 19a/2, 19a/10, 19a/5, 4a/2, 4a/1.

seyyi'e (A.): Kötü, fena 9a/2.

şifat (A.): Vasıf, nitelik, özellik, hâl 27a/5.

şırâf: Yol, geniş yol 38b/3.

Siccîn (A.): Fasık ve facirlerin amel defterlerinin konulduğu yer, Cehennem'de bir vadinin adı, facirlerin ruhunun gittiği yer 18a/7, 19b/7, 20a/5, 20b/1, 20b/7, 21a/5, 21b/4, 22a/4, 22b/1, 23a/1, 22a/10, 23a/3, 20a/4, 21b/8, 18a/5, 22b/11, 21b/3.

silkin-: Silkinmek 16b/10.

siz: "Siz" ikinci çokluk şahıs zamiri 37a/10.

soñra: Sonra 18a/9.

şovukluğ: Soğukluk, soğuk olma durumu 34a/5.

söyle-: Söylemek, demek 28b/6.

şu: Su 10b/9, 8a/5, 15a/4, 15a/6, 10b/10, 34a/4.

su'al (A.): Soru, sorma 26a/8, 8b/8, 36b/9.

şun'(A.): Yapma, yapış, sanatla yapma 5b/8.

süre (A.): Kur'an-ı Kerim'in 114 bölümünden her biri 25a/7, 12a/2, 12a/6, 17b/7, 24b/11, 17b/9, 33b/9, 8a/7, 24b/6, 11b/1, 7b/1, 19b/11.

şüret (A.): Biçim, görünüş 35a/6.

süflî (A.): Alçak, pek aşağı 30b/4, 34a/11, 20b/2, 22a/5.

sür-: İleriye itmek 15a/4.

sür'at (A.): Hız, serilik 36b/6.

şāmiḥā (A.): Yüksek 1b/7.

şān (A.): Hâl, keyfiyet 27a/1, 7a/3, 27a/4.

şehr (F.): Şehir, büyük kent 26a/11, 35b/4, 26a/11, 35b/4.

şekk (A.): Şüphe, zan 29b/2.

şemme (A.): En küçük miktar 27b/11.

şems (A.): Güneş 30b/11.

şer‘ (A.): Ayet, hadis, icma ve kıyas esasları üzerine kurulmuş olan din kaideleri, şeriat 38b/7, 38a/4.

şeref (A.): Büyüklük, yücelik, şeref 29a/10.

şerh (A.): Açıklama, yorum, yorumlama 5b/2, 11b/3.

şerîf, şerîfe (A.): Şerefli, mübarek 31b/7, 25a/1, 38a/4, 23b/2, 27a/4, 38b/2, 21a/3, 5a/2, 24b/10, 38a/4, 2b/5, 12a/2, 12a/6, 5b/4.

şey’ (A.): Şey 14a/3, 27b/2, 29a/5, 22b/7, 15a/9, 22b/6, 27a/10, 37b/1, 27a/1, 23b/10, 23b/8.

şimdi: Şimdi, şu anda, 8a/11.

şol: “Şu” işaret sıfatı 21b/4, 22a/11, 30b/8.

şübhe (A.): Kuşku, şüphe 28a/4.

şükûk (A.): Şüpheler, zanlar 2b/4.

şürü‘(A.): Başlama 6a/5, 19b/10, 8a/11.

tā (F.): Kadar, dek, değin 21a/5, 21b/2.

tābī‘in (A.): Peygamberimizi (sav) görmüş olanları görüp, onlardan hadis dinlemiş olanlar 2a/10.

ta‘bîr (A.): İfade etme 10b/8.

tafsîl (A.): Etraflı olarak bildirme, açıklama, ayrıntı 33b/7, 15a/8, 10b/3, 19b/11, 7a/11, 8a/10, 19b/10, 17b/8, 29a/2, 31a/10.

tağ: Dağ 32a/5, 32b/11, 35a/7, 33a/1, 32a/6, 25a/9, 34b/8, 35b/3, 11b/5, 30a/11, 30b/1, 32a/5, 33a/2, 12b/9, 16b/6, 26a/4, 26a/9, 27b/5, 27b/7, 27b/9, 35a/10, 35a/10, 12b/7, 11b/4, 25b/5.

taħarrük (A.): Hareketlenme 1b/9, 34b/5.

taħkîk (A.): Doğru olup olmadığını araştırma 5a/8, 24b/6.

taħkîkâ (A.): Gerçekten 21a/7, 26a/1, 8b/11.

taħliye (A.): Arınma, boşaltma 38b/9.

taħliye (A.): Süsleme, donanma 38b/9.

taḥrīc (A.): Çıkartma, Hz. Peygamberin (sav) sözünü ilk rivayet edeni ortaya çıkarma 31b/7.

taḥrīk (A.): Hareket ettirme, uyandırma, oynatma 4a/6, 4a/3, 4a/1, 35b/10, 34b/6, 26b/6.

taḥṣīl (A.): Elde etme, kazanma, ilim edinme 27a/3.

taht (A.): Alt, aşağı, kısım, bağlam 24a/1, 22a/5, 13b/7, 19a/10, 19a/5, 30b/4, 20b/9.

taḥṭī'e: Yanlışını çıkarma 4a/4.

taḥaddüm (A.): Önde gelme, ileride bulunma 11b/3.

ṭāḳat (A.): Güç, kuvvet 37a/11, 37b/1, 37b/3.

tā ki: Tā ki 12a/3, 17a/5, 22a/1, 27a/1, 5b/8.

taḥrīr (A.): Anlatış, anlatma, ifade etme 5a/7.

ṭaleb (A.): Talip olma, isteme 4b/11.

tamām (A.): Tam, esiksiz, uygun 7b/10, 30a/1.

ṭamar: Damar, fay hattı 26b/1, 26b/3, 35b/5, 35b/5, 35b/10, 26b/6, 30a/4, 35b/7, 35a/11, 26b/1, 26b/2, 26a/10

ṭamla: Damla 8a/5.

ṭamla-: Damlamak 8a/5.

tārīḥ (A.): Tarih 3b/7.

ṭarīḳ (A.): Yol, meslek, usul 8b/8.

taṣaddī (A.): Bir işe başlama, girişme 29a/6.

taṣṭīr (A.): Yazı yazılma 24b/1.

taṣvīr (A.): Açıklama, yazıyla tarif etme 36a/5.

ṭaş: Taş, kaya 10a/11, 10b/10, 14b/4, 15a/10, 15b/4, 22a/6, 34b/11, 7a/8, 10b/3, 30a/4, 11a/7, 10a/10, 10b/1, 11a/6, 18a/3, 14b/6, 15b/2, 10b/11, 30a/5, 11a/4, 15a/11, 7a/11, 7a/9, 9a/7, 10b/2.

taṭbīḳ (A.): Uygulama 19a/3, 19b/2.

tatfîf (A.): Alırken dolgun, verirken eksik ölçmek 20a/1.

tavşîf (A.): Vasıflandırma, niteleme 27a/5, 27a/7.

tażarru'(A.): Kendi kusurlarını bilip kibirden vazgeçerek tevazu ile yalvarma ve dua etme 17a/8.

tebe'-i tâbi'in (A.): Tabiinden olanlardan hadis nakletmiş olanlar 2a/10.

tecvîz (A.): Caiz görme, izin verme 4b/4.

tefâşîl (A.): Ayrıntılar 12a/2.

tefâsîr (A.): Kur'an'ı izah eden kitaplar 11b/1.

tefsîr (A.): 1. Yorum, izah, açıklama 12a/7, 17b/10, 18a/4, 20b/4, 23a/8, 29a/2, 31a/2, 31b/4, 36a/1, 35b/11, 11b/11. 2. Kur'an'ın sûrelerini ve ayetlerini açıklayıp yorumlayan eser 33b/8, 29a/3, 11a/11, 17b/7, 20a/10, 8a/7, 34b/7

tehlike (A.): Tehlike, güvenliği tehdit eden durum 37b/6, 37a/9, 37a/10.

Tehzîbü'l-Esmâ' ve'l-Lügât (A.): İmam Nevevî tarafından hadis ricâlinin isimlerini açıklayan ve alfabe sırasıyla tertipleyen bir eser 31a/9.

tekzîb (A.): Yalanlama, yalanlanma 20a/9.

temel (Yun. themelion): Temel, bir yapının en önemli bölümü, yapıyı ayakta tutan alt kısmı 30a/8, 31a/7, 33b/3, 33a/5, 32b/2.

temeşşî (A.): Yürüme 18a/5.

tenâküz (A.): Çelişme, insanın bir sözünün ötekine uymaması, karşılık 19b/4.

tenezzül (A.): Alçalma, inme, düşme 4b/9.

tenhâ (F.): Yalnız, tek, ıssız 9a/1.

tenvîr (A.): Aydınlatma 2b/5.

tercüme (A.): Tercüme, çeviri 5b/7.

terk (A.): Bırakma, koyuverme, vazgeçme 37b/11.

tertib (A.): Düzenleme, hazırlama 5a/5.

tesmiye (A.): Adlandırma, ad koyma 35a/9.

te'vîlât (A.): Sözü çevirmeler, ayrı mana vermeye kalkışmalar 25b/2.

tezelsül (A.): Sallanma, sarsılma 1b/9, 24a/10, 5a/9, 24b/2.

tıbâk (A.): Kat, tabaka 5a/7, 1b/8.

tırmala-: Tırmalamak 17a/5, 17b/5.

tolun-: Dolanmak, dönme 30b/11.

toprak: Toprak, yer 18a/11, 6b/11.

tül (A.): Uzunluk 27b/3.

Türki: Türkçe 5b/7, 5b/6.

ülâ (A.): Birinci, ilk, evvel 19a/4.

ulu: Büyük, yüce 11a/1.

'ulviyye (A.): Yüksek, yüce 30b/6.

umür (A.): İşler, emirler, hususlar 28a/11, 38b/4.

'urûk (A.): Damarlar, fay hatları 34b/4.

uzun: Uzunluk 13b/9, 14a/5.

ü (F.): "Ve" bağlacı 31a/6, 9b/6.

üçünci: Üç sayı sıfatının sıra şekli 18a/9.

ümmet (A.): Bir peygambere inanıp bağlanan cemaat, topluluk 16b/5.

üst: Üst, üzeri 30a/5, 16a/6, 27b/8.

üvelle-: Sallamak 19b/2.

üzeri: Üst, üstü, üzeri 11b/4, 19a/2, 10b/10, 10b/7, 10b/9, 11a/4, 12b/10, 12b/8, 13b/11, 14a/11, 14b/8, 15b/11, 16a/11, 16a/5, 18b/10, 18b/6, 18b/7, 21b/9, 25b/6, 2a/4, 30a/6, 30a/7, 30a/9, 31a/6, 32b/3, 33a/4, 35b/6, 5a/3, 7a/9, 2b/1, 3a/9, 6b/1.

üzre: Üzere 11b/2, 14b/1, 15b/5, 18a/4, 19a/10, 1b/8, 21b/3, 27b/9, 32b/1, 33a/6, 33b/10, 34b/10, 34b/2, 35a/1, 38a/1, 38a/4, 6b/5, 8a/4, 11a/7, 11a/8, 34a/10, 34a/7, 34a/8, 34b/11, 35a/1, 7b/4, 7b/5.

vâcib (A.): Dinî bakımdan terk edilmesi doğru ve uygun olmayan, kesinlik bakımından farzdan sonra gelen 3a/9.

va'd (A.): Vaat, söz verme 8a/11, 19b/6, 5a/2, 8a/10.

vâhî (A.): Zayıf, saçma 24a/11.

vâkıf (A.): Vukuf sahibi, haberli, ilan 28a/10.

vâkı'(A.): Vuku bulmuş, gerçekleşmiş, geçmiş 19b/4, 24a/8, 3b/9, 6a/6, 13b/1.

vâkit (A.): Vakit, zaman 21a/9, 7b/11, 37a/7, 37a/9, 37b/8, 30a/1, 36a/2, 4b/4, 5b/1.

vâktâki (F.): Ne zaman ki, o vakit ki 13b/6, 23b/9, 3b/9, 9a/3.

var: Mevcut, var 14a/8, 26a/3, 11b/5, 11b/6, 11b/7, 11b/8, 14a/8, 16b/3, 16b/7, 18b/11, 20b/3, 23a/1, 26b/2, 26b/3, 27b/3, 27b/5, 30b/2, 30b/5, 30b/6, 33b/10, 34a/1, 35a/2, 35b/5, 7b/6.

var-: Gitmek, ulaşmak, varmak 36b/6, 35a/4, 16b/2.

vârid (A.): Gelen, ulaşan, erişen 38a/6, 22b/9.

vasa't (A.): İki şeyin arası, orta, ortalama 32a/3, 32a/9, 32b/9.

vaşf (A.): Özellik, nitelik 22b/6.

vâşıl (A.): Erişmiş, ulaşan, kavuşan 8a/2, 23a/10, 26a/3, 21b/7.

vaz'(A.): Koyma, konulma; meydana getirme 11a/3, 18b/10, 18b/7, 18b/9, 10b/11, 10b/9, 11a/4, 7a/5, 7a/9, 11a/1, 14a/11, 16a/11, 12a/9, 14b/6, 16a/5, 32b/9, 12b/8, 15b/11, 22b/5, 31a/6, 21b/11, 22a/8, 30a/7, 32b/2, 33a/4, 15a/1.

ve (A.): "Ve" bağlacı 10a/11, 10a/2, 11a/7, 11a/7, 11b/1, 11b/5, 11b/5, 11b/6, 11b/7, 11b/8, 12a/10, 12b/1, 12b/11, 12b/4, 13a/10, 13a/4, 13a/5, 13b/2, 13b/5, 14a/1, 14a/8, 14b/1, 14b/11, 14b/9, 15b/1, 17a/4, 18a/2, 18b/10, 18b/2, 18b/8, 19b/7, 1b/3, 1b/3, 1b/5, 1b/5, 1b/6, 1b/9, 21a/2, 21b/10, 23a/8, 23b/11, 23b/4, 23b/4, 23b/4, 23b/5, 23b/5, 23b/6, 23b/6, 23b/8, 24a/1, 24a/1, 24a/3, 24a/5, 24a/7, 24a/9, 25a/5, 25a/5, 25a/5, 25a/6, 25a/8, 25a/8, 25b/1, 25b/5, 26a/3, 26b/2, 27a/6, 27b/2, 27b/4, 28a/3, 28b/3, 29a/10, 29b/10, 29b/5, 29b/9, 2a/1, 2a/1, 2a/10, 2a/10, 2a/10, 2a/2, 2a/7, 2a/8, 2a/8, 2b/1, 2b/2, 2b/4, 2b/5,

2b/6, 2b/8, 2b/8, 2b/9, 2b/9, 30a/10, 30a/2, 30a/5, 30b/11, 30b/5, 31a/5, 31b/11, 31b/6, 33a/10, 33b/11, 33b/4, 34a/4, 34a/5, 34a/6, 34a/7, 34b/10, 34b/3, 35a/10, 35a/3, 35a/5, 35b/5, 37a/11, 38a/7, 38a/9, 38b/1, 38b/3, 38b/3, 38b/3, 38b/4, 38b/4, 38b/5, 38b/6, 3a/11, 3a/6, 3b/1, 3b/1, 3b/2, 3b/5, 4a/2, 4b/10, 4b/3, 4b/8, 5a/3, 5a/4, 5a/8, 5a/8, 5a/9, 5b/1, 5b/1, 5b/2, 5b/3, 5b/8, 6a/1, 6a/4, 6a/7, 6a/9, 6b/10, 6b/10, 6b/11, 6b/2, 7a/8, 7b/1, 7b/5, 9a/2, 9a/4, 9b/4, 9b/4, 9b/6, 9b/6.

vech (A.): Yüz, yüzey 1b/7, 33b/10, 4a/7.

vera'(A.): Takvanın ileri derecesi 32b/10, 32b/7, 33b/1.

vesvese (A.): Aslı olmayan ihtimaller, şüphe, kuruntu 16b/2.

vezn (A.): Ağırlık, tartı 9a/5.

vir-: Vermek 23a/8.

vuḳūf (A.): Bir şeyi bilme, öğrenmiş olma 27a/2.

yā (F.): “Ya, o hâlde, öyleyse, veya” bağlacı ve edatı 13a/6, 16b/2, 17a/9, 21a/2, 21b/4, 22b/10, 22b/4, 26a/8, 36b/10, 9a/9, 9b/2.

yāḥud (F.): “Veya” bağlacı 14b/3, 18a/5, 19b/1, 22b/11, 22b/8, 24a/10, 25b/4, 29b/6, 9a/9, 9b/1.

yak-: Ateş içinde yakmak 27b/10.

yāḳūt, yāḳūte: (A.): Çeşitli renkleri olan kıymetli bir süs taşı 14b/4, 14b/6, 14b/7, 34b/11, 34b/11, 25b/4, 35a/7, 25b/4, 15b/8, 19a/8

yan: Yan, yan taraf 28a/11.

ya'ni (A.): Yani 11a/9, 12b/1, 12b/3, 15a/11, 15a/3, 15a/6, 16a/2, 18a/10, 21a/10, 21a/8, 21a/9, 22a/7, 24b/5, 27a/5, 27a/5, 27a/7, 29a/8, 29b/11, 29b/5, 30a/6, 30b/1, 30b/10, 36a/8, 6a/11, 9a/10, 9a/5, 9b/3.

yapıl-: Yapılmak, inşa edilmek 30a/10.

yarat-: Yaratmak 32b/11, 35a/7, 10b/7, 13b/7, 15a/10, 16a/2, 31b/11, 12b/3, 32a/5, 32b/5, 33b/2, 35b/7.

yarıl-: Yarılmak 10a/2.

yaş: Yaş, ıslak 18a/10.

yaz-: Yazmak 13a/4, 13a/5, 22a/8, 10b/3, 19b/8, 21b/9, 12b/2.

yedi: Yedi sayısı 10a/9, 10b/6, 13b/10, 13b/6, 15a/11, 15b/1, 18a/2, 21b/1, 32b/6, 33a/10, 33a/7, 33b/10, 34b/9, 6a/11, 7a/4, 33b/11, 33a/9.

yedinci: Yedi sayı sıfatının sıra şekli 20b/7, 33a/9, 33b/2, 33b/3, 34a/1.

Yehemût: Dünyayı sırtında taşıdığı varsayılan balık 13b/2.

yemin (A.): Ant, yemin 29a/8, 17b/2.

yer: Yer, mekân 12b/8, 12b/9, 18b/1, 21b/4, 25a/10, 30a/5, 21b/1, 23b/4, 8b/6, 9a/1, 26b/4, 21a/11, 13b/11, 25a/9, 34b/9, 15a/6, 15b/1, 34b/9, 10b/6, 13b/6, 14a/2, 35b/2, 6b/1, 7a/5, 10a/9, 13b/10, 18a/2, 18b/1, 20b/7, 21b/1, 26b/5, 9b/2, 12b/4, 12b/8, 33b/11.

yeşil: Yeşil rengi 10a/10, 14b/4, 18a/2, 22a/4, 25a/11, 25b/3, 30a/3, 34b/8, 35b/2, 7a/8.

yeşillik: Yeşillik 10a/11, 22a/5, 25b/1, 30a/10, 35b/3, 7a/10, 7a/11, 30a/11.

yevm (A.): Gün 22a/2.

yıllık: Yıllık 13b/10, 14a/6, 14a/7, 14b/5, 18a/11, 27b/4, 30b/9, 31a/3.

yine: Yine, gene 10a/4, 10b/4, 12a/10, 15a/6, 26a/8, 37a/2.

yir: Yer, mekân 6b/10, 9a/9, 15b/1.

yok: Yok, bulunmayan, olmayan 24a/9, 4b/11, 11a/9, 15b/10, 20a/7, 26a/11, 29b/2, 35b/4.

yol: Yol 14b/5, 18a/11, 31a/4, 13b/10, 14a/6, 14a/7, 27b/4.

yukarı: Yukarı 19a/1.

yukaru: Yukarı 15b/6, 19b/7, 22b/1, 29a/3.

yüz: Yüz sayısı 13b/9, 14a/6, 14a/7, 14b/5, 18a/11, 27b/4, 28b/2.

zabıt (A.): Tutma, koruma, zaptetme 11a/10, 13b/11, 14a/2.

zāhib (A.): Giden, bir fikre veya zanna kapılan, uyan 23a/4, 31b/1, 22b/2.

zāhiriyye (A.): Görünen, görünürdeki 36a/9.

zahmet (A.): Rahatsızlık, sıkıntı, eziyet 16b/11, 16b/9, 17a/9

zahr (A.): Arka, sırt 17b/3

zāt (A.): Kendi, öz; kişi, şahıs 37a/10, 1b/6, 24b/10.

zeberced (A.): Zümrütten daha açık yeşil olan ve zümrüt kadar değeri olmayan bir süs taşı 31b/1, 35b/3.

zehāb (A.): Bir fikre düşünceye uyma, sapma 38b/2.

zelzele (A.): Yer sarsıntısı, deprem 26b/8, 34b/4, 35b/8, 36a/1, 36b/1, 38a/5, 24a/8, 36a/2, 37b/7, 4b/4, 5b/2, 36a/8, 24b/5, 5a/11, 3b/9.

zevī'l-ikān (A.): Çok iyi bilenler, yakın sahipleri 5b/5.

zeyl (A.): İlâve, ek 6a/8

zıkr (A.): Hatırlama, anma, bildirme; Allah'ı (cc) anma, zikir 33a/8, 11a/5, 33b/4, 8a/7, 29a/4, 11b/3.

zīrā (F.): Çünkü, şu sebeple, şundan dolayı 12a/4, 23b/3, 28a/4, 30a/9, 36b/2, 37a/8, 37b/9, 38a/9, 38b/1.

ziyāde (A.): Artma, fazlalaşma, çok, fazla 29a/4, 28a/8.

zuhūr (A.): Ortaya çıkma, görünme, belirme 30a/2.

zulmet (A.): Karanlık 34a/8, 34a/9, 31a/5, 2b/3.

zümre (A.): Takım, topluluk, cemaat 3a/8.

zümürd (A.): Zümrüt, çok yeşil olan renk 25b/7, 25a/11, 30a/4, 25b/9.

Açıklamalı Kişi Adları Dizini⁶⁴

‘**Abdullāh bin ‘Ömer**: Eshab-ı kiramın büyüklerinden; fıkıh, tefsir, hadis ilminde en üstün olanlarındandır. En çok fetva veren ve "Fukaha-i Seb'a" adı verilen yedi Sahabiden biridir. Babası hazret-i Ömer, annesi Zeynep binti Maz'un Cümeysi'dir. Hicretten on dört yıl önce 608'de Mekke-i mükerrerede

⁶⁴ Adı geçen kişilerin hayatları aşağıdaki internet sitelerinden alınmıştır:

<http://tr.wikipedia.org/wiki>

<http://rehber.ihya.org>

<http://www.bizimsahife.org> (İslâm Alimleri Ansiklopedisi)

doğdu. Peygamber efendimize ilk vahiy geldikten üç sene sonra doğduğu da bildirilmiştir. 692 (H.73) de aynı yerde vefat etti. 20a/11.

‘Abdullâh ibn ‘Abbâs Velîd: Ashab-ı kiramın meşhurlarından. Resulullah efendimizin amcası hazret-i Abbas’ın oğludur. Annesi Lübabe binti Haris Hilaliyye olup, Halid bin Velid’in teyzesidir. Hicretten birkaç sene önce Mekke’de doğdu. 687 (H.68) yılında Taif’te vefat etti. 7a/1, 31b/5, 10a/4, 20b/11, 24b/8.

‘Ali: Eshâb-ı kirâmın büyüklerinden. Peygamberimizin (s.a.v.) damadı ve dördüncü halifesidir. Peygamberimizin (s.a.v.) amcası Ebû Tâlib’in oğludur. 13b/3.

Berâ bin ‘Âzib: Eshâb-ı kirâmdan, Ensârın büyüklerinden. Ebû Umâre künyesi ile meşhûrdur. Resûlullahın (s.a.v.) hicretinden önce Medine-i Münevvere’de küçük yaşta iken müslüman oldu. Babası Âzib de Sahâbî idi. 20b/4.

Dahhâk: Fıkıh ve hadîs âlimi. Kûnyesi Ebû Âsım olup, Nebîl diye tanınır. İsmi, Dahhâk bin Mahled bin Müslim bin Dahhâk Şeybânî’dir. Aslen Basralı olup, 739 (H.122) yılında Mekke’de doğdu. Hadîs ilminde hâfız (yüzbin hadîs-i şerîfi râvileriyle birlikte ezbere bilen) olan Dahhâk bin Mahled 826 (H.211) yılında Basra’da vefât etti. 25a/8.

Ebu’l-Leys: Ehl-i sünnet âlimlerinin en büyüklerinden ve Hanefî mezhebi imâmlarından. İsmi, Nasr bin Muhammed bin Ahmed bin İbrâhîm es-Semerkandî olup, künyesi Ebülleys’dir. Lakabı İmâm-ül-hüdâ ve Fakîh’dir. Tefsîr, hadîs, kelâm, tasavvuf, ahlâk ve diğer ilimlerde de âlim idi. Haram ve şüphelilerden sakınmakta ve dünyâya kıymet vermemekte çok yüksek idi. 983 (H.373) yılında Cemâzil-âhır ayında vefât etti. 11b/3, 22b/10, 31a/2, 31a/10, 17b/9.

Ebu Mansûr Mâtüridî: Tam künyesi: Muhammed bin Muhammed bin Mahmud Ebu Mansur al-Semerkandî el-Matüridî el-Hanefî. Hanefî mezhebinden olanların itikad (inanç) imamı, ünlü âlim. Kurucusu olduğu kabul edilen mezhep Matüridilik olarak anılır. 25b/3.

Ebu’s-Su’ûd Efendi: Asıl adı Ebu’s-Suud Mehmet bin Muhiddin Mehmet bin Mustafa el-İmadi. 16. asrın en büyük alimlerinden olan Şeyhülislam Ebu’s-Suud Efendi, İstanbul’da Müderris köyü denilen mahallede doğmuştur

denmekte ise de; Çorum'un İskilip kasabasında (kaza) dünyaya geldiği bilinmektedir. 18a/3.

Hâzret-i Lokmân: Lokman veya Lokman Hekim, Kur'an'da ve halk efsanelerinde bahsi geçen, hikmet sahibi olduğuna inanılan kişidir. Lokman Hekim'in İslam'a göre Peygamber olduğuna dair iddialar bulunmakla beraber İslam alimlerinin genel görüşü peygamber olmadığı yönündedir. Kur'an'da Lokman Hekim'den Lokman Suresi'nde bahsedilir. Allah tarafından Lokman'a hikmet verildiği belirtilir. Oğluna verdiği öğütler anlatılır. 7b/1, 10a/6, 15b/7, 8b/9, 9b/10, 8b/3, 8b/3, 11a/5.

İbn Cerîri Taberî: Tefsîr, kırâat, hadîs ve Şâfiî fihkî, târih, edebiyat, nahiv, matematik ve tıb ilimlerinde âlim. İsmi Muhammed bin Cerîr olup, künyesi Ebû Ca'fer'dir. Memleketine nisbetle Taberî denildi. İbn-i Cerîr ve Taberî diye meşhûrdur. 839 (H.224) yılında Taberistan'da Amul şehrinde doğdu. 310 923 (H.310) yılında Bağdâd'da vefât etti. 31b/6.

İbn Münzir: Hadîs ve fıkıh ilimlerinde müctehid âlimlerden. İsmi, Muhammed bin İbrâhîm bin Münzir en-Nişâbûrî'dir. Künyesi Ebû Bekr'dir. Mekke'de "Şeyh-ül-harem" diye meşhûr oldu. 242 856 (H.242) yılında İran'ın Nişâbûr şehrinde doğdu. İlim öğrenmek için çok yer gezdi. Mekke'ye yerleşti. Birçok âlimden ilim aldı. Fıkıh ilminde mutlak müctehid idi. Birçok kitap yazdı. 931 (H.319) yılında Mekke'de vefât etti. 31b/5

İbn Nüceym-i Mısrî: Hanefî mezhebi fıkıh âlimi. İsmi, Zeynel'âbidîn bin İbrâhîm bin Muhammed bin Nüceym el-Mısrî'dir. 151'da doğdu. 1562'de Mısır'da vefât etti. 37a/3.

İkrime: İkrime İbn Ebî Cehil (575 - 634)

İslâm'ın en büyük ve en azılı düşmanı olan Ebu Cehil'in oğludur. Müslüman olmadan evvel savaflara katılıp, Müslümanlara karşı her türlü mücadeleyi vermiştir. Mekke'nin fethini müteakiben umumi af ilan edilmiş olmasına rağmen, affın dışında bırakılan az sayıdaki kişilerden biridir. Fetihden sonra öldürülme korkusuyla Mekke'den kaçmıştır. Yemen'de bulunurken hanımının girişimiyle affedilmiş ve Medine'ye gelerek Müslüman olmuştur. 25a/8

İmâm Bağavî: (?-1122) Begavî'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Çocukluğu ve gençlik yılları ile ilgili olarak aydınlatıcı

bilgiler mevcut değildir. Doğduğu yer olarak da; Herat ile Merverrüz arasında bulunan Bağşür (Bağ) kasabası gösterilmektedir. Zaten bu kasabaya izafeten Bağavî lâkabını almıştır. 20b/3.

İmâm Kerderî: (?-1424) On dördüncü ve on beşinci yüzyıllarda yetişen Hanefî mezhebi fıkıh âlimlerinden. İsmi Muhammed bin Muhammed, lâkabı Hâfızüddîn'dir. Kerderî ve Bezzâzî nisbetleriyle meşhurdur. İbn-ül-Bezzâz diye de tanınırdı. Aslen Harezm'in Kerder köyündendir. Doğum târihi belli değildir. 1424 (H. 827)'te Mekke'de vefât etti. 37a/5.

İmâm Kurtubî: Kurtubi Endülüs'te yetişen Ünlü tefsir âlimlerinin büyüklerinden. İsmi, Ebu Abdullah Muhammed bin Ahmed'dir. Künyesi Ebu Abdullah olup, Kurtubi diye bilinir. Doğum tarihi kesin bilinmemektedir. Maliki mezhebi âlimlerinden olan Kurtubi, Mısır'da, Münyet-i Beni-Hasib'de ikamet etti ve 1272 (H.671) tarihinde aynı yerde vefat etti. 33b/7.

İmâm Nesevî: Meşhur Hanefî fıkıh kelim ve tefsir âlimi. Mâverâünnehir bölgesinin yetiştirdiği seçkin âlimlerden Hâfızüddîn Ebul-Berekât Abdullah İbn Ahmed en-Nesevî (öl. Ağustos 1310). 34b/7.

İmâm Nevevî: (1233-1277) Yedinci asrın hadis bilginlerinden ve ünlü İslâm hukukçularındandır. Şam'ın bir kasabası olan Neva'da doğmuş, Şam'a gelerek asrın mümtaz şahsiyetlerinden okumuş, hadis ve fıkıh gibi İslâmî ilimlerin bütün şubelerinde yüksek bir salâhiyet kazanmıştır. 31a/8.

İmâm Şa'lebi: Nişâbûr'da yetişen tefsîr ve fıkıh âlimlerinin büyüklerinden. İsmi, Ahmed bin Muhammed bin İsmâil es-Salebi'dir. Künyesi Ebû İshâk'dır. "Salebi" lakabı ile meşhûr oldu. Nişâbûr'da doğdu. Tefsîr, kırâat, hadîs, târih, Arab dili ve edebiyatı ilimlerinde büyük bir âlimdir. Vâ'iz idi. "Keşf ve Beyân" adında büyük bir tefsîr kitabının sahibidir. 28b/11, 34b/3, 20b/5

İmâm Suyutî: Suyuti, Kahire'de 1445 yılı receb ayının başında doğdu. Küçüklüğünden itibaren eğitimi ile babası ilgilendi. Kur'an-ı Kerim'i, Tahrir suresine kadar hıfzetti. Hıfzını henüz tamamlamadan beş yaşlarında babasını kaybetti. 31b/3, 34b/3.

İskender: Adı Kur'an'da geçer. Allah ondan övgü ile bahsetmiştir. Peygamber mi, yoksa veli mi olduğu ihtilâf konusu olmuştur. Bilindiği gibi Zülkarneyn kelimesi onun esas adı değil, lakabıdır. Onun esas adı hakkında

değişik görüşler ileri sürülmüştür. Birçok kişi, onun Büyük İskender (M.Ö 356-323) olduğunu iddia etmiştir. Fakat Kur'ân'da söz konusu olan Zülkarneyn ile Büyük İskender'in vasıfları birbirini tutmamaktadır. 26a/5, 26a/8, 7a/9, 27b/2, 26b/9, 26a/2, 28a/6

Ka'bu'l-Ahbâr: Beni İsrail'in (israil oğullarının) meşhur alimlerindedir. Yemen Yahudilerinden olup, Tevrat hakkındaki geniş bilgisiyle meşhur olmuştur. Peygamber Efendimizin (asm) vasıflarını kutsal kitaplarından öğrenip Müslüman olmuş ve çevresindeki Yahudi alimlerini de ikna etmeye çalışmıştır. Ehli Kitap ravilerinin (nakledicilerinin) en güvenilir olanı kabul edilmiştir. 16a/8, 17b/1, 21a/1, 21a/6, 21a/2.

Katāde: Ebu Katade (?-674) Resulüllah'ın süvarisi lâkabıyla tanınmakta olup ünlü sahabelerden biridir. Uzun yıllar İslâma hizmet etmiştir. Gerçek ismi Haris olmakla birlikte Ebu Katade künyesi ile tanınıp meşhur olmuştur. Peygamber Efendimizin (a.s.m.) “Allah yüzünü ak etsin. Allah'ım, onun tenini ve tüyünü mübarek kıl” mealindeki duâsına mazhar olmuştur.

25a/1

Kurtubi: (H.61.-671) Endülüs'ün yetiştirdiği büyük âlimlerdendir. Kurtuba'da çiftçilikle uğraşan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Kurtubî öğrenim çağına girince önce Arapça ve şiir, sonra da Kur'ân-ı Kerim öğrendi. 627/1230'da babasının vefatından sonra da tahsiline devam ederek Rebî İbn Abdurrahman İbn Ahmed (ö. 633/1235), İbn Ebî Hucece adıyla meşhur olan Ebu Ca'fer Ahmed (ö. 643/1245) gibi âlimlerden dilbilgisi, nahv, belâgat, Kur'ân ilimleri, Fıkıh dersleri aldı. 25a/3.

Ömerü'l-Kağî el-Beydâvî: (?-1286); Şâfiî mezhebinde, kelâm, usûl ve tefsir âlimi, Şirâz kadısı. 23a/7.

Sa'lebi: Meşhûr nahiv ve lügat (Arap dili) âlimi. Künyesi Ebü'l-Abbâs'tır. Sa'leb diye tanınır. 815'te Bağdâd'da doğup, 903'te yine orada vefât etmiştir. 20b/5.

Süddî: Tâbiînin tefsîr ve hadîs âlimlerinden. Adı İsmâil bin Abdurrahmân bin Ebî Kerîme'dir. Künyesi, Ebû Muhammed el-Kureşî, lakabı Süddî-i Kebîr'dir. Lakabıyla meşhûrdur. Bu lakabı Kûfe Câmi-i şerifi

SONUÇ

Her ne kadar bilimsel verileri içermese de deprem hakkında halk arasındaki söylentileri aktarması ve depremle ilgili ilk müstakil eser olması açısından önemli olan bir eser ortaya çıkarılmıştır.

Eser harekesiz olmasına rağmen, özellikle bazı kelimelerin harekelenmiş olması dikkat çekmektedir. Bu şekilde yapılarak yazım ve okuyuşla ilgili karışıklık ortadan kaldırılmak istenmiş olabilir.

Eserde “ol” işaret sıfatı yüz on dört kez geçerken “o” işaret sıfatının iki kez geçmesi, bugün “o” şeklinde kullandığımız işaret sıfatının yavaş yavaş kullanıma girdiğini göstermektedir. Yine aynı şekilde “ki” bağlama edatının da yüz elli kez “ki” şeklinde, beş kez de “kim” şeklinde geçtiği görülmektedir. Bu da bugün kullandığımız “ki” bağlama edatının yaygınlık kazandığını göstermektedir.

Son olarak, buna benzer eserlerin tarihî kaynaklardan araştırılıp gün yüzüne çıkartılması ve bunlardaki verilerin değerlendirilmesi, gelecekte ortaya çıkabilecek felâketlere karşı şimdiden önlem almamız açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Receb el-Kostantinî, *Nüzhetü'l-Ahyâr fi Şerhi Hilyeti'l-Muhtâr*, Esed Efendi Bölümü, Süleymaniye Ktb., nr.453; İ.Ü. Merkez Ktb., nr.1896, (Bu yazmada yazarın soyadı “İstanbûlî” olarak geçmektedir).

Aydüz, Salim, “Bilimsel Faaliyetler Açısından Lâle Devri”, *İstanbul Armağanı: Lâle Devri* (Editör: Mustafa Armağan), İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay., İstanbul 2000.

Arpat, Esen, “Eldeki Verilere Göre Marmara’da Deprem Tehlikesi”, *Cumhuriyet Bilim Teknik*, S.722, 2001.

Biligin, Orhan, “Gökmenzâde’nin İşâret-nümâ Adlı Deprem Risalesi”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, C.1., S.2, Yaz 2010, 1-32.

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C.3, 1914 İstanbul.

Engin, Vahdettin, “II. Abdülhamid’in Hususî İradeleri Işığında 1894 İstanbul Depremi ve Gündelik Hayata Etkisi”, *Tarih Boyunca Anadolu’da Doğal Afetler ve Deprem Semineri 22-23 Mayıs 2000 (Bildiriler kitabından)*, İstanbul Ü. Edebiyat Fak. Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 2001.

Erdoğan, Muzaffer, “Son İncelemelere Göre Fatih Camii’nin Yeniden İnşası Meselesi”, *Vakıflar Dergisi*, V, 1962, s.161-192.

Fındıklı Silâhtar Mehmet Ağa, *Nusretnâme*, (Haz. Mehmet Topal) Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2000.

Genç, Mehmet; Azak, Mehmet, *İstanbul Depremleri*, İBB – İGDAŞ Genel Müdürlüğü Yay., İstanbul 2000.

İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman VIII. Defter* (Transkripsiyon: Ahmet Uğur), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1997.

Kara, Ömer, “Neşâtî’nin Hilye-i Enbiyâsı’nın Dînî Kaynakları”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, S.13, 2002.

Menage,V.L., “Edirneli Rûhî’ye Atfedilen Osmanlı Tarihinden İki Parça”, *İsmail Hakkı Uzunçarşılı Armağanı*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1976, s. 311-333.

Özçep, Ferhat; Orbay, Naci, “Yerküre ile Fiziksel İletişim: Cumhuriyet’in 75. Yılında Ülkemizde Jeofizik”, *İ.Ü. Mühendislik Fak. Yerbilimleri Dergisi*, C.12, 1999, s.99-115.

Pamukcıyan, Kevork, “1766 Büyük İstanbul Zelzelesi”, *Tarih Konuşuyor*, V-VI, Sayı: 28, İstanbul 1966.

Râşid, M., *Râşid Tarihi*, C.II, İstanbul 1282 (1865-66).

Sakin, Orhan, *Tarihsel Kaynaklarıyla İstanbul Depremleri*, Kitabevi Yay., İstanbul 2002.

Sanuto, Marino, *I Diarii*, C.58, Forni, Bologna 1789.

Soysal, H., Sipahioğlu, S., Kolçak, S., Altınok, D., *Türkiye ve Çevresinin Tarihsel Deprem Kataloğu (M.Ö. 2100-M.S. 1900)*, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Yay., İstanbul 1981.

Şemdânîzâde Fındıklı Süleyman Efendi, *Mür'î't-Tevârih*, (Neşreden: Münir Aktepe), İstanbul Ü. Yay., İstanbul 1978.

Uzun, Mustafa, "Hilye", *İslâm Ansiklopedisi*, C.18, s.44-47.

Ürekli, Fatma, "1894 İstanbul Depremi", *İstanbul Araştırmaları*, nr.5, Bahar, 1998 İstanbul, s. 34.

